

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE**

**CURRENT ISSUES OF SCIENCE,
EDUCATION AND TECHNOLOGY IN
UKRAINE AND THE WORLD**

Book of abstracts

December 29, 2023

**Tampere,
Finland**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE**

**CURRENT ISSUES OF SCIENCE,
EDUCATION AND TECHNOLOGY IN
UKRAINE AND THE WORLD**

Book of abstracts

December 29, 2023

**Tampere,
Finland**

УДК 33
ББК 65

International scientific-practical conference "Current issues of science, education and technology in Ukraine and the world": conference proceedings (Tampere, Finland, December 29, 2023). Tampere, Finland: Scholarly Publisher ICSSH, 2023. 79 pages.

The collection of abstracts presents the materials of the participants of the International scientific-practical conference "Current issues of science, education and technology in Ukraine and the world":

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Ukrainian State University of Science and Technology

University of Mons

Vasyl' Stus Donetsk National University

Відокремлений структурний підрозділ "Фаховий коледж технологій, бізнесу та права Волинського національного університету імені Лесі Українки"

ГО "Янгол на долоні"

ДВНЗ "Ужгородський національний університет"

Державний біотехнологічний університет

Державний податковий університет

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

КЗВО "Вінницька академія безперервної освіти"

Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука

Київський національний університет будівництва і архітектури

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Київський національний університет технологій та дизайну

Київський університет імені Бориса Грінченка

Комуніальний заклад "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" Харківської обласної ради

Міжрегіональна академія управління персоналом

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

Національний технічний університет "Дніпровська політехніка"

Національний транспортний університет

Національний університет "Львівська політехніка"

Національний університет водного господарства та природокористування

Національний університет цивільного захисту України

Одеський національний медичний університет

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Черкаська медична академія

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

© Автори тез, 2023

© Center for financial-economic research, 2023

© International Center of Social Sciences and Humanities, 2023

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

CONTENTS

SECTION 1. PEDAGOGICAL SCIENCES	6
<i>Бондаренко Н. А.</i> РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЙ ДОПОВНЕНОЇ ТА ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ: ВПЛИВ, ІННОВАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ.....	6
<i>Бровченко А. І.</i> НАУКОВІ І НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ У РОЗВИТКУ НЕПЕРЕРВНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДИЗАЙН-ОСВІТИ	8
<i>Драгінда О. В., Любашенко О. В.</i> ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ВАРІАНТИ У НАВЧАННІ СТАРШОКЛАСНИКІВ РЕДАГУВАННЯ УКРАЇНСЬКОМОВНОГО ТЕКСТУ	10
<i>Зорочкіна Т. С., Здір Д. Р.</i> ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	11
<i>Курбанова М. Ш.</i> ОСОБИСТІСНО-КРЕАТИВНИЙ КОМПОНЕНТ ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ОСВІТНІХ, ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	12
<i>Мусієнко Л. М., Науменко О. М.</i> ЛЕКСИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОВОЛОДІННЯ ФАХОВОЮ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ МАЙБУТНІМИ ЛІКАРЯМИ.....	14
<i>Новосад Т. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНОЛОГІЙ ХАРЧУВАННЯ.....	16
<i>Одарченко В. І.</i> МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	17
<i>Федоренко А. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ STEAM-ПРОЄКТІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	19
<i>Шибя А. В.</i> ВИКЛИКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	20
SECTION 2. PHILOLOGICAL SCIENCES	22
<i>Diachuk L.</i> USAGE AND TRANSLATION PECULIARITIES OF UKRAINIAN NEOLOGISMS OF WAR INTO ENGLISH	22
<i>Кравченко В. В.</i> ФУНКЦІЇ СЛЕНГОВИХ ВИРАЗІВ, ВЖИТИХ У МОВЛЕННІ ГЕРОЇВ ТЕЛЕСЕРІАЛУ "FRIENDS"	23
<i>Миколенко Т. М.</i> ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СЛУХУ В УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ: ОБРАЗНИЙ АСПЕКТ	25
<i>Соболева О. В.</i> ЗНАКОВО-СИМВОЛІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ.....	27
SECTION 3. ECONOMIC SCIENCES	29
<i>Gao Liang</i> BENCHMARKS FOR PRIORITIZING MEASURES TO DEVELOP VALUE-ORIENTED COMPANIES	29

<i>Бакаляр Д. Г.</i> УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА.....	30
<i>Борисова О. В.</i> ЗНАЧЕННЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ.....	31
<i>Румянцева І. Б.</i> АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ТУРИСТИЧНИЙ ПОПИТ ПІД ЧАС ВІЙНИ ..	33
<i>Спіцина А. Є., Галицький Б. Ю.</i> ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ.....	34
<i>Спіцина А. Є., Голова І. Г.</i> УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТУ	36
<i>Shved A.</i> IDENTIFYING AREAS FOR IMPROVING THE EFFICIENCY OF HR MANAGEMENT IN THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM.....	38
SECTION 4. LEGAL SCIENCES.....	40
<i>Якимчук Н. Я.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ В ПЕРІОД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	40
SECTION 5. PSYCHOLOGICAL SCIENCES.....	42
<i>Волков Д. І., Деніжна С. О.</i> МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АФІРМАТИВНОГО ПІДХОДУ У РОБОТІ З ГЕНДЕРНИМИ КОНФЛІКТАМИ	42
<i>Лещенко Я. В., Заушнікова М. Ю.</i> МЕТОДОЛОГІЯ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS НА РОБОЧОМУ МІСЦІ.....	43
<i>Хоменко М. І., Заушнікова М. Ю.</i> ВПЛИВ ТЕОРІЇ ПОКОЛІНЬ НА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТУ БІЗНЕС ПРОЦЕСІВ	44
<i>Льїна Ю. Ю., Короп О. В.</i> ПРОЯВИ ПРОЦЕСІВ САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ФАХІВЦІВ СУБ'ЄКТ – ОБ'ЄКТНИХ ТА СУБ'ЄКТ – СУБ'ЄКТНИХ ПРОФЕСІЙ.....	45
<i>Рощина М. М.</i> КАЗКОТЕРАПІЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДУХОВНОГО ЗЦІЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ	47
<i>Слободян О., Кізь О.</i> ПРОЯВИ ТРИВОЖНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОТРЕБА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ	49
SECTION 6. MEDICAL SCIENCES.....	51
<i>Міщенко О. М., Косінов О. С.</i> АНАЛІЗ ТОРКУ ПРИ УСТАНОВЦІ ІМПЛАНТАТУ В ДІЛЯНКУ СУБАНТРАЛЬНОЇ АУГМЕНТАЦІЇ ТА ВЛАСНУ КІСТКУ.....	51
<i>Соколов В. М., Дорофеева Т. К., Долгушин О. О.</i> РОЛЬ МСКТ ВІЯВЛЕННЯ СУДИННОЇ ІНВАЗІЇ ПУХЛИННИХ УТВОРЕНЬ ПІДШЛУНКОВОЇ ЗАЛОЗИ.....	52

<i>Степанова Г. М., Лупина О. В.</i> ЦИФРОВІ РЕНТГЕН-ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ МЕДИЦИНІ: ВАЖЛИВІСТЬ ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ ЗАПРОВАДЖЕННЯ	54
SECTION 7. PHARMACEUTICAL SCIENCES.....	56
<i>Зубов Н., Герасимюк Н. В., Приступа Б. В.</i> ФАРМАКОГНОСТИЧНИЙ АНАЛІЗ <i>ACHILLEA MILLEFOLIUM L.</i>	56
SECTION 8. TECHNICAL SCIENCES	58
<i>Барило Г. І., Адам'як О. А., Никон О. А.</i> МОДЕЛЮВАННЯ СИГНАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЮВАЧІВ ДЛЯ СЕНСОРНИХ ПРИСТРОЇВ..	58
<i>Ігнатенко О. О.</i> РОЗВИТОК ТЕХНОЛОГІЇ ПІДЙОМУ ПОКРІВЕЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ	59
<i>Кострець М. В., Тютюнников В. С.</i> РОЗРОБКА СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ МІКРОКЛІМАТУ НА БАЗІ ARDUINO	63
<i>Маланчук Є. З., Василюк К. С., Літковець С. П.</i> ВРАХУВАННЯ ЗУБЧАТОСТІ МАГНІТОПРОВІДІВ В ГІБРИДНІЙ МОДЕЛІ АСИНХРОННОЇ ЕЛЕКТРИЧНОЇ МАШИНИ	65
<i>Мопія А. Г.</i> ANALYTICAL DETERMINATION OF THE MOST EFFECTIVE AMPLITUDE OF OSCILLATIONS AND THE NUMBER OF PERIODS OF A SINUSOID AT PULSATING BRAKE TORQUE	66
<i>Тарас Б. І.</i> РОЗРОБКА УНІВЕРСАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ВОДОГРІЙНИХ КОТЛОАГРЕГАТІВ НА ГАЗОВОМУ ПАЛИВІ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕХІДНИХ РЕЖИМІВ	68
SECTION 9. HISTORICAL SCIENCES.....	70
<i>Проданюк Ф. М.</i> СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ЩОДО ПЕРІОДИЗАЦІЇ ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ	70
SECTION 10. POLITICAL SCIENCE.....	72
<i>Прыкхненко М.</i> "ASIAN VALUES": FEATURES OF UNDERSTANDING.....	72
SECTION 11. GOVERNMENT MANAGEMENT	74
<i>Дідик Н. Д.</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ	74
<i>Кузьменко К. Е.</i> ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ.....	76
<i>Лопаткіна О. О.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В МЕДИЧНІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	77

SECTION 1 PEDAGOGICAL SCIENCES

УДК 37.016:7.012]004.031.42-024.41(043.2)

Бондаренко Н. А.

аспірантка

Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука

**РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЙ ДОПОВНЕНОЇ ТА ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ
В СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ: ВПЛИВ, ІННОВАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ**

У сучасному світі, де технології стрімко розвиваються, роль дизайну виявляється надзвичайно важливою для формування вражень від продуктів та їх сприйняття. Від дизайну мобільних додатків до графічного оформлення віртуальної реальності візуальні елементи технологій постійно еволюціонують, аби відповідати зростаючим вимогам користувачів. Розуміння та вивчення дизайну в цьому контексті стає необхідною складовою розвитку сучасних технологічних рішень.

Сучасні технології доповненої та віртуальної реальності володіють значним потенціалом і для підвищення продуктивності дизайнера та зменшення витрат на розробку дизайн-проектів. Інноваційні технології дозволяють "оживляти" дизайн-продукти, а їх візуалізація виступає ключовою в процесі проектування. Ці технології сприяють вдосконаленню дизайну, підвищують якість продукції, полегшують взаємодію з клієнтами та інші аспекти.

Пандемія COVID-19 та війна посилили необхідність у використанні віртуальних робочих просторів, зменшила кількість особистих контактів та потребує швидкого виконання проектів. Важливо відзначити, що дизайнери стикаються з викликом, що пов'язаний з роботою з клієнтами, зокрема у комунікації та презентації кінцевого варіанту дизайну. Технології віртуальної та доповненої реальності допомагають боротися з проблемами, які впливають на сферу проектування в реальному часі, і тому вони залишаються корисним інструментом у дизайні. Застосування таких технологій є виробництвом компаній, що спеціалізуються на проектуванні дизайн-продуктів.

Іммерсивні технології – це технології розширеної реальності, які повністю або частково дозволяють інтегрувати віртуальні проекти в реальний світ. Ці технології створюють ефект повної чи часткової присутності в альтернативному просторі, що суттєво модифікує користувацький досвід у різних сферах [3].

Іммерсивні технології включають у себе віртуальну реальність (Virtual Reality, VR), доповнену реальність (Augmented Reality, AR) та технологію змішаної реальності (Mixed reality, MR). Між цими технологіями існує значна відмінність. Технології доповненої реальності можуть відображати цифрову інформацію (зображення, відео, текст, графіку) поза екранами пристроїв і об'єднувати віртуальні об'єкти з реальним відображенням, використовуючи лише смартфон. У віртуальній реальності за допомогою спеціального шолому або VR-окулярів людина переноситься в повністю змодельований штучний світ на 360°. Основу навчання з використанням віртуальної реальності становлять іммерсивні (занурюючі) технології, які можуть краще сприймати і розуміти навколишню дійсність, занурюючи людину в створене штучне середовище [1].

Технології VR/AR вступають до суттєвих змін у сфері розумних покупок. Наприклад, роздрібні магазини ІКЕА використовують цю технологію для відображення інтер'єрів з проданими меблями, що значно полегшує вибір для покупців. Компанія Autodesk, яка лідирує в галузі програмного забезпечення для автоматизованого проектування, також активно використовує доповнену реальність для розширення функціональності своїх продуктів. Програмні засоби Autodesk застосовуються в різних галузях проектування, включаючи відокремлені деталі та

повноцінні конструкції. Завдяки доповненій реальності інженери можуть працювати над об'єктами навіть у найскладніших умовах. Управління всіма функціями програми працює за допомогою інтуїтивних рухів, і кілька фахівців можуть одночасно працювати над одним проектом.

Доповнена реальність дозволяє споживачам сприймати цифрову інформацію, вбудовану в реальний світ. Це означає, що користувачі можуть переглядати дані про продукти та їх ціни. Компанії з виробництва взуття, такі як Adidas та Nike, вже кілька років активно випробовують можливості доповненої реальності. За допомогою відсканованого QR-коду ви можете приміряти взуття або одяг, використовуючи технологію доповненої реальності.

Дизайнери також можуть використовувати доповнену реальність для створення віртуальних виставкових залів або подіумів, використовуючи програмне забезпечення для тривимірного дизайну одягу. Це дасть можливість покупцям ознайомитися з новими стилями та тенденціями. Оскільки AR можна використовувати на мобільних пристроях, виставкові зали залишаються доступними для всіх, хто має смартфон або планшет.

Імерсивні технології також трансформують спосіб роботи дизайнерів. З використанням віртуальної реальності дизайнери можуть створювати віртуальні прототипи проектів і оцінювати їх вигляд на моделі до початку фізичної реалізації. Це допомагає прискоренню процесу проектування дизайну та робить його більш ефективним. Віртуальна реальність на сьогоднішній день також виявилася дуже популярною в галузі відеогор, описуючи створене комп'ютером середовище, з яким можна взаємодіяти [2]. Рухи користувача в реальному житті точно створені в цифровому відео, що дозволяє йому випробувати гру або відео в режимі реального часу. Наприклад, Марк Цукерберг використовував інструменти віртуальної реальності для створення VR-турів у Пуерто-Ріко.

Змішана реальність являє собою об'єднання реального з елементами доповненої та віртуальної реальності. Ця технологія дозволяє дизайнерам і клієнтам взаємодіяти з 3-D моделями.

Переваги технологій VR включають:

➤ Інформативність: при дизайні середовища та інтер'єру можна чітко спостерігати за найменшими деталями, що робить концептуальні докази особливо переконливими, особливо при переміщенні внутрішніми просторами.

➤ Емоційність: вплив зовнішніх та внутрішніх просторів на спостерігача відбувається швидше та активніше, завдяки зовнішнім зображенням, а також виникають більш інтенсивні емоції.

➤ Інтерактивність: дизайнер може створити захопливий атмосферний сценарій з участю спостерігача, моделювати ланцюжок можливих подій, що розкривають ідею та потенціал проекту.

Зазначимо, що розвиток технологій віртуальної реальності в Україні пов'язаний з рядом проблем, які ускладнюють їх впровадження. Використання VR/AR реальності у сфері дизайну вимагає забезпечення комплексної підготовки, включаючи навчання персоналу з використанням спеціального програмного забезпечення, придбання необхідного обладнання та потужних комп'ютерів для оперативної обробки інформації в режимі реального часу, а також створення більш інтуїтивного та спрощеного інтерфейсу для взаємодії користувача з технологіями. Важливо, щоб інтерфейс та технічне оснащення ставали більш доступними та простими для користувачів. Існують також певні технічні труднощі при передачі інформації, оскільки мозок не сприймає зображення як реальне, якщо воно змінюється лише через секунду після повороту голови. Непорушний тривимірний світ виявляється при підтримці менше 20 мс, а деякі дослідники навіть рекомендують досягти менше 4 мс затримки від початку руху для відображення необхідного зображення на екрані.

Проблеми також виникають через недостатню комп'ютерну грамотність, яка виявляється не лише серед звичайних користувачів та замовників, але і самих дизайнерів. Підвищення рівня комп'ютерної освіти у населення є необхідним для комфортного використання не тільки комп'ютерів, але й програм та VR-шоломів. Зі появою нового обладнання приходить нове покоління 3D-софту, яке працює в режимі реального часу.

Галузь VR-технологій відкриває широкі перспективи, зокрема для дизайнерів інтер'єру, архітекторів, девелоперських компаній, виробників виставкових стендів, виробників меблів та творців малих архітектурних форм. Сучасний підхід до розвитку і використання VR-технологій відкриває нові горизонти для формування предметно-просторового середовища. У сфері дизайну оточення технологія VR не тільки асоціюється з візуалізацією тривимірної моделі, але й стає додатковою формою абстракції, доповнюючи традиційний підхід до комп'ютерного проектування.

Імерсивні технології володіють значним потенціалом для підвищення ефективності дизайнерів. Технології розширеної реальності живо відтворюють дизайн-продукти, причому візуалізація стає ключовою у проектуванні. Подання проекту у віртуальній реальності забезпечує реалістичне візуальне сприйняття дизайну, що виходить за межі масштабів і перспектив, які можуть бути досягнуті в 2D дизайні. Ефективне використання дизайну та технологій розширеної реальності дає брендам можливість використовувати різноманітні компоненти дизайну, такі як прокладена креативна стратегія, впровадження передових практик, ергономічне подання інформації, естетичний видимий дизайн тощо.

Список літератури

1. Hamurcu A., Timur Ş., Rızvanoğlu K. An overview of virtual reality within industrial design education. *Journal of Engineering. Design and Technology Education*. 2020. № 6. P. 1889–1905. DOI: <https://doi.org/10.1108/jedt-02-2020-0048>.
2. Riches S., Elghany S., Garety P., Rus-Calafell M., Valmaggia L. Factors Affecting Sense of Presence in a Virtual Reality Social Environment: A Qualitative Study. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*. 2019. № 22. P. 288–292. DOI: <https://doi.org/10.1089/cyber.2018.0128>.
3. Stanney K., Lawson B.D., Rokers B., Dennison M., Fidopiastis C., Stoffregen T., Weech S., Fulvio J. M. Identifying Causes of and Solutions for Cybersickness in Immersive Technology: Reformulation of a Research and Development Agenda. *International Journal of Human-Computer Interaction*. 2020. № 36. P. 1783–1803. DOI: <https://doi.org/10.1080/10447318.2020.1828535>.

УДК 37.013:7.012-022.332]:001.89(477)

Бровченко А. І.

к. п. н., доцент, доцент кафедри дизайну,
Київський університет імені Бориса Грінченка

НАУКОВІ І НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ У РОЗВИТКУ НЕПЕРЕРВНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДИЗАЙН-ОСВІТИ

Швидкий і невпинний розвиток цифрових технологій, матеріалознавства, виробництва і суспільних відносин спричиняють потребу змін у підготовці майбутніх дизайнерів. Перед українським національним дизайном постало багато нових викликів, вирішення яких вийшли за межі предметного дизайну. Проектні технології розглядаються як сучасна методологія пізнання і самопізнання.

Оскільки сучасний дизайн проник у більшість сфер людської діяльності і відіграє все важливішу роль в економіці, політиці, соціальних відносинах, він покликаний до імплементації зарубіжного досвіду дизайн-освіти, модернізації неперервної системи дизайн-освіти України. Тобто модернізація має відбуватися з урахуванням кращих

напрацювань провідних промислово-розвинених країн у розбудові своїх систем дизайн-освіти та вітчизняних досягнень в цій галузі.

Міжнародним наукознавством загально визнано вагомий практичний досвід неперервної системи дизайн-освіти Великобританії, що містить підсистеми "Дизайн і технології" (з англ. product design – дизайн продукції) та "Мистецтво і дизайн" (з англ. Expressive Art & Design).

Імплементация в Україні досвіду функціонування системи неперервної дизайн-освіти Великобританії має поширюватися науково-педагогічними працівниками закладів вищої дизайн-освіти, які адекватно розуміють визначення сутності поняття "дизайн-освіта" і не ототожнюють його з проектуванням/дизайном, що є прерогативою професійних дизайнерів, а не науково-педагогічних працівників.

Дизайн-освіта – це вид спеціалізованої професійної освіти, що забезпечує підготовку фахівців з технологій і дизайну та мистецтва і дизайну, інтелектуальний зміст яких зорієнтований на психолого-педагогічний супровід дизайн-обдарованості – інтегральної здатності до проектної творчості: науково-художньо-технічної.

Згідно з таким визначенням дизайн-освіта має бути віднесена до видів спеціалізованої освіти, передбачених Законом України "Про освіту": мистецької, спортивної, наукової, військової. Адже у дизайн-освіті інтегруються всі три основні види творчості, зорієнтовані на матеріально-художню культуру: наукова, художня, технічна.

Адекватне розуміння дизайн-освіти притаманне фахівцям, які є дизайнерами у сферах виробництва і послуг і, водночас, науково-педагогічними працівниками закладів освіти згідно з рівнями Національної рамки кваліфікацій. Вони розрізняють дизайн-продуктивну діяльність на виробництві і дизайн-освітню діяльність у закладах дизайн-освіти.

Дизайн-освіта як інтегрована форма освіти спрямована на розвиток творчих, технічних та концептуальних навичок студентів, які хочуть працювати в галузі дизайну. Освіта в галузі дизайну може бути як вищою, так і середньою, і включає в себе різні аспекти, такі як графічний дизайн, промисловий дизайн, модний дизайн, інтер'єрний дизайн, веб-дизайн та інші.

Важливо враховувати, що дизайн-освіта може включати як ступені бакалавра, магістра, так і різноманітні курси та тренінги для покращення конкретних навичок. Зміст і формат програм можуть варіюватися в залежності від конкретного напрямку дизайну та освітнього закладу.

Освіта в галузі дизайну може суміщати в собі теоретичне навчання, практичні вправи, проекти та інші методи, які сприяють розвитку різноманітних навичок, необхідних для успішної роботи в цій інтегрованій галузі знань.

Освічені дизайнери повинні мати глибокі знання щодо естетики, функціональності, технічних аспектів, психології користувача та його соціальної поведінки. Освіта в галузі дизайну також повинна надавати студентам можливість розвивати свою творчість та навички вирішення проблем, що важливо для успішного впровадження ідей у життя в галузях дизайну та технологій.

Неперервна дизайн-освіта визначається як процес створення, вдосконалення та реалізації дизайн-проектів, що забезпечують стаке зростання кваліфікації фахівців у сфері дизайну. Це охоплює не лише формальну освіту, але й різноманітні форми самостійного вдосконалення, навчання на робочому місці, участь у майстер-класах та інші форми професійного розвитку.

Зазначені аспекти досліджень у системі неперервної дизайн-освіти можуть допомогти розвинути науковий та методичний підґрунтя для розвитку неперервної дизайн-освіти. Важливо також забезпечити співпрацю між академічними установами, індустрією дизайну та органами, відповідальними за регулювання професійної освіти, для створення сучасних і адаптивних навчальних програм. Дослідження сприятимуть також розвитку більш ефективних та адаптивних підходів до неперервної дизайн-освіти, що враховують сучасні виклики і можливості у цій галузі.

УДК 37.04/ 808.2+ 81`25

Драгінда О. В.

к. філол. н., доцент кафедри методики
викладання української та іноземних мов і літератур
авчально-науковий інститут філології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Любашенко О. В.

д. пед н., професор,
професор кафедри методики
викладання української та іноземних мов і літератур
Навчально-науковий інститут філології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ВАРІАНТИ
У НАВЧАННІ СТАРШОКЛАСНИКІВ РЕДАГУВАННЯ
УКРАЇНСЬКОМОВНОГО ТЕКСТУ**

Згідно з Навчальною програмою з української мови (рівень стандарту) для 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, 2017) текст є універсальним засобом, що сприяє виконанню усіх запланованих вчителем цілей на уроках різних типів, а редагування, зокрема, є одним із видів роботи з текстом, його вдосконалення [2]. Попри це редагуванню приділяється мало часу у шкільному навчальному процесі, воно пропонується учням обмежено, несистематично [1, с. 17]. Внаслідок несформованості вмінь і навичок редагування загальна текстова і писемна компетентність в учнів розвивається неповно. Через це виникає необхідність зацікавити учнів діяльністю редагування на уроках української мови, а отже актуальним стає пошук стратегій навчання, які водночас стимулювали б розвиток грамотного мовлення, пізнавального інтересу й мислення. На думку Л.В. Любашенко, важливо враховувати мотивацію учнів до редагування і стимулювати її за допомогою дидактичних інструментів; одним з таких інструментів є тактики стимулювання латерального мислення (ТЛМ) [1, с. 17].

Актуальність дослідження підтверджено тим, що застосування ТЛМ у формуванні компетентності редагування українськомовного тексту (КРУТ) у старшокласників має потенціал впливу на розвиток умінь добирати влучні слова і вирази, видозмінювати висловлювання (розширювати, скорочувати, збагачувати), виявляти помилки, замінювати одні мовні одиниці на інші, вдосконалювати культуру української мови.

У межах дослідження використання розмаїття ТЛМ у навчанні старшокласників редагування тексту протягом листопада – грудня 2022 року відбувалося впровадження стратегії формування КРУТ за допомогою ТЛМ серед учнів старших класів спеціалізованої школи I-III ступенів № 98 м. Києва з поглибленим вивченням англійської мови: 10-го класу (n=25); 11-го класу (n=24); загальна кількість учнів-учасників – n=49 [1, с. 19].

Дослідження використання ТЛМ у навчанні редагування українськомовного тексту показало, що однією з дієвих тактик є генерування учнями перекладацьких варіантів (ПВ). Під час навчального редагування, одинадцятикласники, задіяні в дослідженні, поряд з редагуванням створених ними текстів також пропонували свої варіанти перекладів текстів відомих українських перекладачів.

Універсальна інструкція з редагування перекладеного тексту, яка відповідає загальній стратегії формування компетентності редагування українськомовного тексту у старшокласників, передбачала:

- ознайомлення із текстом перекладу, визначення його тематики й стилістичних особливостей;
- аналіз мовних одиниць, які викликають труднощі;
- внесення смислових та стилістичних правок, які відповідають нормам української мови;

• перевірка тексту на наявність граматичних, орфографічних, пунктуаційних, синтаксичних та інших помилок.

До прикладу, у перекладеному тексті – уривку з повісті Рея Бредбері "Кульбабове вино" – було підкреслено мовні звороти, які можна висловити по-іншому в українській мові. Латеральна тактика перекладацьких варіантів передбачала завдання для учнів запропонувати різноманітні версії таких висловлювань. Серед запропонованих учнями варіантів були такі: 'У самих цих словах учувався смак літа.' – 'Літо крутилося на язиці.' 'Самі ці слова смакували літом.' 'Ці слова мали присмак літа'; 'валитиме рясний сніг' – 'захурделить', 'засніжить', 'замітатиме снігом'; 'живлющою' – 'цілющою', 'свіжою', 'життєдайною'; 'дозвільних' (серпневих надвечір'їв) – 'розслаблених', 'бездіяльних', 'лінькуватих', тощо.

Така тактика латерального мислення підштовхувала учнів до опанування синонімії й метафори в текстотворенні. Крім того, бажання з'ясувати, наскільки їхні перекладацькі пропозиції були слухними, викликало інтерес та спонукало прочитати оригінальний текст англійською мовою.

Список літератури

1. Любашенко, О., Зайцева, О., & Драгінда, О. (2023). Стратегія навчання старшокласників редагування українськомовного тексту з використанням тактик латерального мислення. *ARS LINGUODIDACTICAE*, (11), 16–35. <https://doi.org/10.17721/2663-0303.2023.1.02>.

2. Навчальна програма з української мови (рівень стандарту) для 10-11 класів загальноосвітніх шкіл (2017). Наказ МОН України від 23.10.2017р. №1407. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.

УДК 372.47

Зорочкіна Т. С.

д.п.н., професор

завідувач кафедри початкової освіти,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Здір Д. Р.

викладач кафедри початкової освіти,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Перед сучасною початковою школою постає завдання виховувати особистість, яка здатна працювати в команді, критично мислити, розв'язувати проблеми, самореалізовуватися, приймати відповідальні рішення тощо. Освітній процес повинен бути дієвим і продуктивним, стимулювати бажання оволодівати матеріалом та формувати ключові компетентності молодших школярів, які закладені у Концепції Нової української школи.

Інноваційні технології навчання молодших школярів включають в себе використання сучасних інструментів і ресурсів, які сприяють покращенню процесу навчання. Ось декілька інноваційних підходів, які можуть бути використані для навчання молодших школярів:

1. *Персоналізоване навчання.* Використання сучасних технологій дозволяє підлаштовувати навчання до індивідуальних потреб кожного учня. Застосування інтерактивних платформ та програм з індивідуальними завданнями допомагає забезпечити оптимальне навчання для кожного учня.

Інтернет-сервіси LearningApps [1], Wordwall [2] пропонує широкий вибір інтерактивних завдань з різних навчальних предметів початкової школи, вони можуть бути адаптовані до індивідуальних потреб учнів. Це дозволяє їм вчитися в своєму власному темпі та вдосконалювати свої навички відповідно до своїх можливостей.

Інтернет-сервіс Kahoot! [5] дозволяє створювати вікторини різних типів, включаючи тести, пазли, лабіринти тощо.

2. *Мультимедійні засоби навчання.* Використання зображень, відео, аудіоматеріалів та інтерактивних елементів допомагає зробити навчання більш цікавим та запам'ятовуваним для молодших школярів. Інтернет-сервіси через візуалізацію змісту навчання, використання анімаційних ефектів, оперативний зворотний зв'язок, певні стимули для привертання уваги й налаштування на подальшу діяльність полегшать учням сприймання й розуміння навчальної інформації, що у свою чергу покращують навчально-пізнавальну діяльність молодших школярів. Наприклад, сервіс Padlet.com [3] дозволяє створювати дошки з різним контентом, включаючи текст, зображення, відео тощо.

3. *Командна робота.* Використання сучасних комунікаційних інструментів дозволяє молодшим школярам працювати разом, обмінюватись ідеями та розвивати навички співпраці. Це може бути здійснено за допомогою віртуальних робочих груп, платформ для обговорення та спільного навчання. Інтернет-сервіси можуть надати учням можливість співпрацювати з іншими учнями в рамках спільних проектів. Наприклад, сервіси Google Classroom [4], Zoom [6] дозволяють учням створювати спільні проекти та обмінюватися інформацією, виконувати завдання у групах.

4. *Дистанційне навчання.* У сучасному світі дистанційне навчання стало ще більш актуальним. Використання онлайн-платформ та відкритого доступу до матеріалів забезпечує можливості навчання з будь-якого місця та в будь-який час. Інтернет-сервіс Google Classroom [4] найкраще підійде для організації дистанційного навчання. Цей сервіс дозволяє створювати та управляти класами, розміщувати навчальні матеріали, давати завдання, отримувати відгуки від учнів.

Перевагами такого навчання є, передусім, зацікавленість учнів у предметі, збільшення активності на уроці, розвиток навичок співпраці, персоналізація навчання, доступність інформаційно-комунікаційних технологій тощо. Таким чином, за допомогою інноваційних підходів освітній процес молодших школярів стає більш цікавим, захоплюючим та ефективним.

Список літератури

1. Інтернет-сервіс LearningApps. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. URL: <https://learningapps.org/> (дата звернення: 22.12.2023)
2. Інтернет-сервіс Wordwall. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. URL: <https://wordwall.net/uk> (дата звернення: 22.12.2023)
3. Інтернет-сервіс Padlet. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. URL: <https://padlet.com> (дата звернення: 22.12.2023)
4. Інтернет-сервіс Google Classroom. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. URL: <https://classroom.google.com/u/0/> (дата звернення: 22.12.2023)
5. Інтернет-сервіс Kahoot!. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. URL: <https://kahoot.it/> (дата звернення: 22.12.2023)
6. Інтернет-сервіс Zoom. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. URL: <https://zoom.us> (дата звернення: 22.12.2023)

УДК 371

Курбанова М. Ш.

аспірант Національного технічного університету
"Харківський політехнічний інститут"

ОСОБИСТІСНО-КРЕАТИВНИЙ КОМПОНЕНТ ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ОСВІТНІХ, ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В останні десятиліття предметом особливої уваги вітчизняної та зарубіжної психології і педагогіки стало питання розвитку особистості у процесі професійного

навчання і виховання [1, с. 14]. Заклад вищої освіти (ЗВО) у рамках гуманістичної педагогіки покликаний створювати умови, які сприяють усвідомленню і реалізації майбутніми фахівцями освітніх, педагогічних наук своїх потреб та інтересів, створенню умов для їхнього розвитку і саморозвитку. У формуванні професійного іміджу майбутнього фахівця освітніх, педагогічних наук у ЗВО одне з головних місць належить особистісно-креативному компоненту, який містить такі складові, як: цілеспрямованість, відповідальність, активність та ініціативність, професійну мобільність, креативність, комунікабельність, емоційно-вольові якості (емоційну стійкість, витримку, енергійність, наполегливість, здатність до ризику тощо), здатність до рефлексії. Цілеспрямованість визначається постановкою ясної мети; вмінням передбачити способи і засоби її досягнення. Цілеспрямована особистість завжди шукає правильних шляхів і способів для досягнення мети, намагається уявити собі процес досягнення мети. Цілеспрямованість набуває статус якості особистості, якщо їй віддається перевага в порівнянні з іншими стратегіями дій [2]. На думку дослідників, професійно-педагогічна спрямованість особистості є сукупністю стійких мотивів, цінностей, ставлень тощо, які зумовлюють внутрішні потреби педагогів в активізації власного особистісного професійного становлення й розвитку, досягненні успіху в професійній діяльності [6, с. 8]. Ставлення майбутнього фахівця до дійсності, власної діяльності, до вчинку, до виконання доручень є визначальним фактором формування в студентів відповідальності в цілому [4, с. 94]. Ініціативність – це особливий творчий прояв активності, схильність до висунування ідей, пропозицій; доцільна активність, пропонування чогось нового; почин, керівна роль у якій-небудь дії; заповзятливість; здатність до самостійних активних дій. Професійну мобільність майбутнього фахівця освітніх, педагогічних наук у ЗВО О.Тимченко розглядає "як інтегровану якість особистості, що виявляється в таких здатностях педагога: організувати спільну діяльність з учасниками освітнього процесу відповідно до цілей і завдань сучасної освіти; успішно змінювати види діяльності або легко переключатися з одного виду діяльності на інший у сфері освіти; ефективно впроваджувати нові технології, застосовувати методи і прийоми навчання, оволодівати освітніми інноваціями та проводити рефлексивний аналіз власних досягнень [5]. Креативність – здатність людини творити незвичайні ідеї, відхилитися від традиційних схем мислення, швидко розв'язувати проблемні ситуації. Комунікабельність (здатність встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми) є складовою комунікативної компетентності – "системи внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії" [3].

Емоційно-вольові якості (емоційна стійкість, витримка, енергійність, наполегливість, здатність до ризику тощо) також відіграють важливу роль у формуванні професійного іміджу майбутнього фахівця освітніх, педагогічних наук у ЗВО.

Список літератури

1. Грень Л. М. Педагогічні умови формування у студентів вищих технічних навчальних закладів спрямованості на успішну професійну діяльність: дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти". Харків. 2010. 223 с.

2. Касіч, Н. П. (2017). Теоретичні аспекти виховання цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Зб. наук. праць. (Вип. 21), (Кн. 1). Київ: Інститут проблем виховання НАПН України. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/141487997.pdf>

3. Панфілов Ю. І., Грень Л. М., Бондаренко В. В. Методика формування комунікативної компетентності майбутнього лідера-менеджера. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Харків: НТУ "ХПІ", 2016. №2. С. 10-19.

4. Созикіна Г. С. Формування соціальної відповідальності майбутніх інженерів автомобільно-дорожньої галузі у процесі професійної підготовки: дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти". Харків. 2019. 295 с.

5. Тимченко О. В. Професійна мобільність – один із критеріїв якісної підготовки майбутніх педагогів. *Народна освіта*. Вип. №3(39), 2019 р.

URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5882

6. Шпак І. О. Педагогічні умови підготовки викладачів економічних дисциплін університетів до використання сучасних педагогічних технологій: дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти". Харків. 2020. 326 с.

УДК 811.111'276.6'373:61-051

Мусієнко Л. М.

викладач кафедри мовної підготовки
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

Науменко О. М.

член-кореспондент НАМН України
доктор медичних наук, професор
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

ЛЕКСИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОВОЛОДІННЯ ФАХОВОЮ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ МАЙБУТНІМИ ЛІКАРЯМИ

В сучасному світі англійська мова визнана економічною цінністю та дієвим інструментом фахівця будь-якої галузі. Зокрема медичним працівникам володіння іноземною мовою забезпечує доступ до інформаційних джерел, розширення освітніх і професійних можливостей, налагодження міжнародних контактів та підвищення власної конкурентоспроможності на ринку праці. Реалії сьогодення змушують заклади вищої медичної освіти адаптувати процес професійної підготовки майбутніх лікарів, зміщуючи акценти на формування англомовної комунікативної компетентності здобувачів як здатності до вільного та спонтанного висловлювання власних думок для вирішення професійно-орієнтованих задач.

Власне підґрунтям та змістовним наповненням комунікативного акту є знання фахової лексики, а саме: анатомічних та гістологічних номенклатурних назв, патолого-анатомічної, патолого-фізіологічної, клінічної терміносистем, фармацевтичної термінології та специфічних лексичних одиниць для забезпечення монологічного та діалогічного зв'язного мовлення. Варто зазначити, що наявність широкого словникового запасу не гарантує успіху комунікації мовця. Практика свідчить, що процес систематичного накопичення та розширення професійного словникового запасу, як і розвиток вмінь оперувати фаховою лексикою у мовленнєвій діяльності, завжди викликав труднощі серед студентської спільноти. Тож необхідність пошуку оптимальних шляхів вирішення зазначених питань зумовив нас дослідити дидактичний потенціал лексичного підходу до оволодіння англійською мовою та застосувати його методологічні засади на заняттях з "Англійської мови за професійним спрямуванням" для підвищення якості навчального процесу.

Автором лексичного підходу по праву вважається американський вчений, методист, М. Льюїс [1; 2], який в кінці ХХ століття висунув ідею опанування англійською мовою як іноземною завдяки вивченню лексичних блоків. Поняття "лексичні блоки" охоплює словосполучення з фіксованим та напівфіксованим складом, фразові дієслова, мовленнєві кліше, ідіоми, специфічні репліки тощо, які активно функціонують у повсякденному житті та дозволяють навіть початківцю формулювати фрази відповідно до норм розмовної мови та взаємодіяти з суб'єктами комунікації.

Ефективність запропонованого М. Льюїсом погляду на засвоєння лексики на рівні фрагментів, а не ізольованих слів, підтвердили численні дослідження в галузі психолінгвістики. Науковці стверджують, що людині легше запам'ятати часто вживані словосполучення з асоціативними та смисловими зв'язками між компонентами, сприймаючи їх (словосполучення) як єдине ціле. Під час комунікації потрібна граматично правильна фраза у повному обсязі та з логічною узгодженістю між її компонентами швидко вилучається з пам'яті, не потребуючи додаткового часу на підбір окремих слів та їх граматичне оформлення [3, с.400].

Враховуючи специфіку професійної комунікації лікаря з пацієнтом, родиною хворого, колегами, вважаємо, що застосування засад лексичного підходу у практиці викладання та опанування фаховою англійською мовою здобувачами закладів вищої медичної освіти є ключем до підвищення якості навчального процесу. Очевидно, що лікар має оперувати стандартними фразами (привітання (*Good morning!*), запитання (*How long have you been experiencing...?*), уточнення (*Does anything make it worse?*) тощо) з метою вирішення певної комунікативної задачі, наприклад, збору анамнезу, встановлення діагнозу, вибору методу лікування, проведення обстежень і т.п. Тож увагу здобувачів варто зосереджувати на вивчення саме таких комбінацій слів, що регулярно відтворюються у закріпленому складі в автентичних джерелах інформації та сприймаються як єдине ціле на підсвідомому рівні. Критерієм сполучуваності слів у блоки, як стверджує М. Льюїс [2, с.54], є частотність вживання таких фраз у першоджерелах у межах певної тематики, сфери діяльності, що свідчить про значимість цих словесних блоків у статистичній структурі тексту.

Успішність застосування лексичного підходу на заняттях з професійної англійської мови для засвоєння лексичних фрагментів залежить від володіння здобувачами стратегією роботи, яка базується на етапах: спостереження – припущення – дослідження [1, с.226]. Зокрема на стадії "спостереження" студенти вчать виділяти словесні блоки у читанні автентичних текстів та аудіюванні, зосереджуючись на значенні, формі, вживанні лексичних одиниць. Отримана дефініційно-контекстуальна інформація дає змогу здобувачам зробити "припущення" щодо властивостей та функціональності лексичних фрагментів. Правильність припущення "досліджується" на практиці шляхом виконання різноманітних завдань (на встановлення відповідності, доповнення речень, заповнення пропусків, перефразування, виправлення помилок тощо).

Досвід практичної діяльності свідчить про необхідність врахування ряду важливих чинників, які сприяють підвищенню ефективності оволодіння англійською мовою майбутніми лікарями. До них відносимо: роботу з автентичними джерелами інформації, що відображають природу професійної іноземної мови, забезпечення багаторазового "контакту" з вивченим матеріалом, підтримання достатнього рівня мотивації здобувачів до навчання та професійну майстерність викладача.

Підсумовуючи вище сказане, зауважимо, що впровадження лексичного підходу в практику викладання професійної англійської мови у закладах вищої медичної освіти не призведе до кардинальних методологічних модифікацій. Натомість такий підхід змінить традиційний спосіб мислення, доповнить актуальний нині комунікативний підхід до навчання, наблизить до розуміння природи англійської мови та стане поштовхом до пошуку нових перспектив.

Список літератури

1. Lewis, M., Gough, C., Martínez, R., Powell, M., Marks, J., Woolard, G. C., & Ribisch, K. H. (1997). Implementing the lexical approach: Putting theory into practice, (3(1)), 223-232.
2. Lewis, M. (2002). The Lexical Approach: the State of ELT and a Way Forward. Language Teaching Publications, Hove, England. 200 p.
3. Schmitt, N. (2000). Key concepts in ELT. *ELT journal*, 54(4), 400-401.

Новосад Т. І.

викладач вищої категорії, викладач-методист

Відокремленого структурного підрозділу

"Фахового коледжу технологій, бізнесу та права

Волинського національного університету імені Лесі Українки"

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНОЛОГІЙ ХАРЧУВАННЯ

Методи навчання у вищому навчальному закладі мають за мету організувати взаємну діяльність викладача та здобувачів освіти найбільш ефективним чином. Прогресивні психологи та педагоги об'єднують професійні зусилля для визначення найбільш ефективних методів підвищення мотивації у процесі формування технологічних компетентностей та розробки новітніх методів розвитку навичок та вмій. Підвищений інтерес до інтерактивних методів навчання як ключових механізмів підвищення мотивації у процесі формування технологічних компетентностей зумовлений вимогами до сучасних випускників вищих навчальних закладів. Важливість використання інтерактивних методів навчання науковці обґрунтовують тим, що така модель навчання заснована на безпосередній взаємодії здобувачів освіти з освітнім середовищем з метою отримання нового досвіду. Метою застосування інтерактивних методів у процесі формування технологічної компетентності є створення комфортних умов навчання, в яких усі здобувачі освіти взаємодіють між собою, обговорюючи різноманітні проблеми, аргументують власні погляди, відбувається взаємодія викладача і здобувача освіти, яка орієнтується на розвиток творчих здібностей та комунікативних навичок. У такій моделі навчання викладач використовує рольові та ділові ігри, круглі столи та дискусії, фронтальне опитування та мозковий штурм. Серед позитивних характеристик інтерактивних методів навчання необхідно зазначити: високий рівень засвоєння знань; розширення пізнавальних можливостей студентів; активна участь студентів у процесі навчання; підвищення мотивації; прості та швидкі методи контролю засвоєння знань; партнерство між викладачем та здобувачами освіти [1]. Мета інтерактивного процесу полягає у зміні і поліпшенні моделей поведінки його учасників. Така модель навчання реалізує цілий комплекс функцій. Серед основних потрібно зазначити наступні: мотивуюча функція, стимулююча функція, емоційна функція, функція самореалізації, комунікативна функція [2]. Основними педагогічними умовами використання інтерактивних методів у процесі вивчення різних видів технологій є створення ситуації успіху, підвищення самостійної навчальної діяльності, виконання завдань з урахуванням міжпредметних зв'язків. Здобувачі освіти також розв'язують проблеми, працюють з різними джерелами інформації, аналізують ситуації, беруть участь в груповій та індивідуальній роботі, що містить елемент новизни і потребує власних ідей та шляхів реалізації від них. Вивчення методичної літератури дозволяє зробити висновок, що майбутній фахівець технологій у процесі інтерактивного навчання виконує цілий ряд функцій. Розглянемо основні з них:

1. планування структури та ходу уроку, створюючи умови вільного творчого спілкування у межах обраних параметрів;
2. заохочення здобувачів освіти до виконання інтерактивних завдань, відтворюючи реальні ситуації;
3. ретельне спостереження за виконанням інтерактивних завдань: він спрямовує роботу здобувачів освіти та встановлює часові рамки;
4. керування освітнім процесом, дозволяючи здобувачам освіти робити власні кроки на шляху успішного оволодіння технологічними компетентностями;
5. забезпечення постійного супроводу та підтримки у процесі поступового технологічного зросту здобувачів освіти.

Прагнучи об'єднати усі зазначені функції в інтерактивному навчальному середовищі, викладач повинен пам'ятати про необхідність передачі головної ролі в процесі навчання саме здобувачам освіти, що мають відчутти потребу в розкритті власного творчого потенціалу [3]. Пріоритетними методами викладання фахових дисциплін у ВНЗ є

інтерактивні, оскільки головну увагу приділяють практичній обробці знань, вмінь та навичок. Серед найбільш поширених необхідно зазначити кейс-метод, рольові та ділові ігри й технологія ситуативного моделювання. Розглянемо особливості даних інтерактивних методів навчання. Аналіз конкретних ситуацій або кейс-метод – це обговорення реальної педагогічної, управлінської чи іншої проблеми або ситуації, що потребує оптимального розв'язання. Кейс-метод - це коротка за обсягом ділова гра. Його сутність полягає в тому, що проблемне викладання знань супроводжується організацією самостійної роботи здобувачів освіти. Особливістю цього методу є відтворення проблемної ситуації на основі фактів реального життя. Технологія ситуативного моделювання передбачає включення учасників навчального процесу в гру (ігрове моделювання) під час заняття. За таких умов здобувачам освіти надається максимальна свобода інтелектуальної діяльності, яка обмежується лише правилами гри. У найбільш загальному вигляді ділову гру можна визначити як метод імітації (наслідування, зображення, відображення), прийняття управлінських рішень у різних ситуаціях (шляхом програвання, розігрування) за заданим або сформульованими самими учасниками гри правилами. Основні характеристики ділової гри, що відрізняють її від інших інтерактивних навчальних технологій моделювання процесу праці (діяльності): наявність загальної мети у всієї групи; прийняття професійних рішень; відмінність рольових цілей при розподілі ролей між учасниками гри; групова - взаємодія учасників, які виконують певні ролі; реалізація ланцюжка рішень в ігровому процесі; наявність керованої емоційної складової. Рольова гра - це ефективно відпрацювання різних варіантів поведінки у тих ситуаціях, в яких можуть опинитися майбутні вчителі (наприклад, атестація, захист або презентація розробки, конфлікт з однокурсниками тощо). Гра дозволяє набути навичок прийняття відповідальних рішень у навчальній ситуації. Більшість європейських вчених-педагогів вважають, що ігрові методи навчання мають найбільший потенціал у забезпеченні професійного розвитку здобувачів освіти, що дозволяє вдосконалювати освітню діяльність та створювати нові моделі професійної практики, що відповідає цілям актуалізації професіоналізму в сучасних умовах. Ділові ігри характеризуються спрямованістю на розв'язок певних практичних проблем, набуття навичок виконання конкретної діяльності. Отже, інтерактивні технології навчання спрямовані, насамперед, на підвищення власної активності здобувачів освіти, їх мотивації до навчальної та професійної діяльності. Вона дозволяє перейти від пасивного засвоєння знань до їх активного застосування в різних ситуаціях навчально-пізнавальної чи професійної діяльності, що, безумовно, підвищує якість підготовки майбутніх фахівців технологій харчування.

Список літератури

1. Освітні технології: Навч. - метод. посібн. / О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2011. – 256 с.
2. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. - метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. –К.: А.С.К., 2005. – 192 с.
3. Коберник О.М. Креативні технології навчання: Навчальний посібник / О.М. Коберник. – Умань: ВПЦ "Візаві", 2016. – 272с

УДК 378

Одарченко В. І.

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки,
психології, початкової освіти та освітнього менеджменту
Комунального закладу "Харківська гуманітарно-педагогічна академія"
Харківської обласної ради

МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Для детального аналізу моделі управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти необхідно обґрунтувати термінологічні аспекти проблеми.

В освітньому просторі поняття "модель" може мати кілька значень в залежності від контексту:

- модель навчання (конкретний підхід, що використовується в освітній програмі чи установі);
- модель вищої освіти (загальний підхід або структура системи вищої освіти в конкретній країні або установі);
- модель студента (властивості та навички, що повинен розвивати студент в освітньому процесі);
- економічна модель вищої освіти (фінансова та економічна структура вищої освіти).

На думку Л. Мартинець "модель – це відображення в схемі, формулі, взірці характерних ознак об'єкта, який досліджується. Вона є спрощеною конкретною життєвою (управлінською) ситуацією, іншими словами, у моделях певним чином відображаються реальні події, обставини тощо" [2, с.7].

Як зазначила О. Дубасенюк, модель є розумово реалізованою системою, яка, відображаючи та відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінити його так, щоб її вивчення дало нам нову інформацію про цей об'єкт [1, с.10].

С. Сисоєва вважає, що модель можна розглядати як інструмент пізнання, засіб власного бачення та роз'яснення явищ реальності, який за певних умов може бути заміною оригіналу [3, с.118].

Погоджуємося з позиціями О. Дубасенюк та С. Сисоєвою, щодо змісту концептуальних ідей, вбачаємо за доцільне при обґрунтуванні моделі управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти враховувати сутність моделювання та його функціональну значимість.

В ході дослідження нами визначені конкретні блоки моделі управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників: зміст управління, структура управління, напрями управлінської діяльності, особисті потреби, очікувані результати, діагностика управління.

При розробці моделі управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників враховано особисті потреби науково-педагогічних працівників й потреби закладу вищої освіти. Ключовими елементами даної моделі визначено: аналіз потреб; розробка індивідуальних планів; процес здобуття нових знань та навичок, пов'язаних із сучасними технологіями; менторство та підтримка; оцінка і фідбек; адаптація до змін; стимулювання інновацій. Обґрунтована модель має сприяти не лише індивідуальному розвитку науково-педагогічних працівників, але і підвищенню загального рівня якості освітніх та наукових послуг у ЗВО.

Отже, підсумовуючи вище зазначене, вважаємо, що впровадження змодельованої системи управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності працівників освітніх установ на міжнародному ринку праці.

Список літератури

1. Дубасенюк О.А. Концептуальні моделі педагогічної освіти: наукові пошуки та здобутки. *Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку*. Монографія / За заг. ред. проф. О.А. Дубасенюк: Вид. 2-е, доп. Житомир : Видво ЖДУ ім. І. Франка, 2008. С. 8-29.

2. Мартинець Л. А. Сучасні моделі освіти: навч.-метод. посібник. 2-е вид., доповн. та переробл. Донецьк, 2015. 102 с.

3. Сисоєва С., Соколова І. Проблеми неперервної професійної освіти : тезаурус наукового дослідження. Київ. Вид. Дім "ЕКМО", 2010. 362 с.

Федоренко А. О.

студентка 4-го курсу спеціальності 013 Початкова освіта
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник:

Мовчан В. І.

к.п.н., доцент кафедри початкової освіти
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ STEAM-ПРОЄКТІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

“Нова українська школа” – освітня реформа, яка базується на сучасних запитах суспільства. Нині в організації освітнього процесу українські педагоги активно застосовують інноваційні технології та інтерактивні методи навчання, що дозволяють створити освітнє середовище, де б дітям було приємно і ефективно здобувати знання, а й застосовувати їх у практичній діяльності.

Ефективним інструментом сучасної освіти є STEAM, що ефективно поєднує проектне навчання і застосування інноваційних технологій. STEAM дозволяє інтегрувати в освітньому процесі технологічну і дизайнерську діяльність учнів, що є основою винахідницьких та творчих здібностей. До того ж проектна діяльність у даному трансдисциплінарному підході розвиває не лише практичні навички і поглиблює знання учнів із різних освітніх галузей, а й сприяє їхньому різнобічному розвитку, розширює кругозір та стимулює інтерес до навчання.

Як правильно побудувати заняття з введенням STEAM-проєкту в початковій школі?

Аби діяльність ваших учнів була ефективна – потрібно дотримуватися деяких практичних порад, що ми виокремили на досвіді практичного впровадження STEAM-проєкту “Magic bat” для учнів 3 класу загальноосвітньої школи.[2, с.96].

По-перше, оцініть рівень можливостей ваших учнів та враховуйте вікові особливості дітей молодшого шкільного віку. Головне – не переобтяжити маленьких дослідників світу, а зацікавити їх та змотивувати на подальшу роботу.

По-друге, варто продумати, яким чином буде організована робота: індивідуальна, групова чи фронтальна. Для початку найкраще працювати, поділивши учнів на команди, якщо вони мали попередній досвід такої форми роботи.

По-третє, оберіть тему відповідно до змісту освіти та інтересів і запитів учнів. Варто відповідально підійти до цього пункту, адже реалізація задуму залежить переважно від поставленої мети, що виходить з обраного тематичного напрямку.

По-четверте, подумайте про забезпечення необхідними ресурсами, що мають використати учні в ході вирішення проблеми за допомогою STEAM-проєкту.

По-п'яте, будьте готові підтримувати школярів на кожному з етапів проєкту та фасилітуйте їх діяльність, особливо стосується того випадку, коли діти вперше знайомляться з таким видом діяльності. Нормально, якщо учні відчуватимуть складнощі протягом процесу реалізації власного задуму, варто зосередити їх увагу на тому, що саме через метод спроб та помилок вони знайдуть найкраще рішення для тої чи іншої проблеми. Проте пам'ятайте, що вчитель не може втручатися в роботу дітей.

По-шосте, подбайте про реалістичність та практико-орієнтованість. Для початку запропонуйте учням виконати не надто складний проєкт, починайте з малого і поступово збільшуйте масштаб.

По-сьоме, не стримуйте завзятість та креативність учнів, що стосується творчих завдань. Дайте можливість їм вносити свої корективи, висувати власні ідеї. Варто розвивати відчуття їх власної відповідальності – це важливий аспект у формуванні особистості.

По-восьме, не забувайте про самооцінювання та взаємооцінювання школярами результатів проєкту, за умови якщо діти мали раніше такий досвід. Адже засобами STEAM можна формувати в дітей “м'які навички” / “soft skills”.

Організація STEAM-проектів у початковій школі повинна бути спрямована на створення стимулюючого, інтерактивного та практичного середовища для розвитку учнів у всіх галузях STEAM. Пам'ятайте, що головною метою є різнобічний розвиток та стимулювання творчого підходу до вивчення предметів, що важливо для загального успіху учнів у майбутньому.

Узагальнюючи вищевикладене, зазначимо, що упровадження STEAM-проектів сприяє розвитку в молодших школярів творчих якостей, інтелекту, комунікативних здібностей.

Список літератури

1. Федоренко А.О. РЕАЛІЗАЦІЯ STEAM-ОСВІТИ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ. – Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених “Родзинка – 20232” / XXV Всеукраїнська наукова конференція молодих учених. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2023. – 808-811 с.

2. Федоренко А.О. РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ STEAM-ОСВІТИ. – С-91 Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи. Збірник наукових праць. Випуск 9. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, педагогічний факультет, кафедра теорії та методик початкової освіти; Кам'янець-Подільський : 2023. 95-98 с.

УДК 378.016:811.111].015.3:159.944.4

ШИБА А. В.

к.пед.н., доцент кафедри англійської мови,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВИКЛИКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Початок широкомасштабної війни Росії проти України в лютому 2022 року мав руйнівний вплив на всі сфери життя країни: соціальну, політичну, економічну, екологічну. Освітній процес також зазнав суттєвих змін.

Серед основних викликів, з якими зіштовхнулися учасники освітнього процесу, згідно Міністерства освіти і науки України, є: пряма загроза життю та здоров'ю учнів та вчителів; руйнування приміщень закладів освіти та баз практики; потреба у переміщенні закладів вищої освіти з прифронтових територій та зменшення студентського та викладацького складу, головним чином через вимушену еміграцію або ж через участь у бойових діях [1].

Усвідомлюючи роль освіти для підростаючих поколінь, навчальний процес в Україні не припиняється та ведеться в умовах воєнного стану. Форму організації навчання, дати початку та завершення навчального року, визначають на регіональному рівні, орієнтуючись, перш за все, на безпеку учасників навчального процесу. Так, у 2022-2023 н. р. 37 % закладів вищої освіти проводили навчальний процес дистанційно, 9 % - очно (лише за умови наявності безпечного бомбосховища) та 54 % - за змішаною формою навчання [1].

Низка зовнішніх факторів, таких як щоденні бомбардування та обстріли країни, часті повітряні тривоги, перебої з електропостачанням та Інтернетом, мали негативний вплив на навчальний процес, де викладач щоразу змушений змінювати і підлаштовувати навчальні плани після перерваних повітряної тривоги занять. Проте значно гіршим став вплив на здоров'я та емоційний стан студентів. Студенти, що живуть в умовах війни, переживають численні травми, що впливають як на фізичне, так і на ментальне здоров'я, тим самим сповільнюючи їхню здатність до навчання [2].

Травма (психічна) – це “різноманітні ушкодження психіки, які порушують її нормальний стан, породжують психічний дискомфорт і є причиною виникнення

неврозів та інших захворювань" [3, С. 546]. Вона виникає внаслідок пережитих або побачених подій, які несуть ризик для життя чи фізичного стану самої особи чи інших людей. Людина при цьому відчуває страх та безпорадність. Одним із численних проявів посттравматичного синдрому є тривожність.

Тривожність, як відомо, є одним із факторів, що гальмують процес навчання. Це поняття тлумачать як "стан доцільного підготовчого підвищення сенсорної уваги і моторного напруження в ситуації можливої небезпеки, що зумовлює відповідну реакцію на страх" [3, С. 551].

У січні – лютому 2023 року нами було проведено дослідження, метою якого було визначити рівень тривожності студентів в умовах війни та пошук оптимальних шляхів її зменшення. Тож, 62 студентів Чернівецького національного університету пройшли он-лайн тест Ч. Спілбергера STAI. Зазначена шкала тривоги показала, що 100 % респондентів відчувають високий рівень ситуативної тривожності, стосовно особистісної тривожності, то в 93 % студентів цей рівень високий, а у 7 % - помірний [4, С. 83]. Ці показники є невтішними, адже високий рівень тривожності "виявляється у почутті невпевненості у собі, беззахисності, безпомічності, безсилля перед реальними об'єктивними чи уявними (суб'єктивними) зовнішніми чи внутрішніми чинниками, які містять небезпеку і загрозу самооцінці, рівню домагань, задоволенню основних потреб тощо (чи сприймаються як такі)" [5, С. 20].

Тож, окрім впливу на фізичний та психоемоційний стан, високий рівень тривожності має негативний вплив на когнітивні здібності студентів, гальмуючи їх здатність до навчання.

Подолання стану тривожності відбувається у кожної особи по-різному: одні звертаються до фахівців по допомогу, інші – бачать розраду в релігії, сімі чи спілкуванні з друзями. Чимало людей справляються з негативними емоціями через турботу про інших, займаючись волонтерством. Роль навчального закладу в допомозі студентам подолати високу тривожність теж немаловажна. Студент, перш за все, має бути чітко поінформований про алгоритм дій у випадку повітряних тривог. У сучасних реаліях професійна компетентність вчителя передбачає також знання та навички психологічної підтримки учасників освітнього процесу.

Таким чином, серед викликів, з якими стикаються учасники навчального процесу в умовах воєнного стану, можемо виділити як зовнішні, так і внутрішні. Роль навчального закладу у зменшенні негативного впливу внутрішніх факторів на успішність в навчанні полягає в забезпеченні психологічної підтримки, розвитку духовних цінностей, емпатії та укріпленні відчуття національної ідентичності.

Список літератури

1. Impact of the war on Higher Education in Ukraine. URL: <https://pon.org.ua/info-english/engnews/9820-impact-of-the-war-on-higher-education-in-ukraine.html> (дата звернення: 04.12.2023)
2. Galynska, O., Bilous, S. Remote learning during the war: challenges for higher education in Ukraine. *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2022. № 1(5). 1–6. DOI:org/10.46299/j.isjel.20220105.01
3. Шапар В. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2007. 640 с.
4. Shyba A. Managing students' anxiety while learning foreign languages in the conditions of war in Ukraine. *Молодий вчений*. 2023. № 11 (123). С. 81 - 86
5. Бабаян Ю. О., Коновалюк О. О. Взаємозв'язок тривожності та навчальної успішності молодших школярів. *Психологічні науки: збірник наукових праць*. Випуск 2.12 (103), 2014. URL: http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/files/5_22.pdf (дата звернення: 12.11.2023)

SECTION 2 PHILOLOGICAL SCIENCES

UDC 811.11'373.43

Diachuk L.

PhD in Philology,

Research Department of Post-Soviet Space and Slavic Cultures,
Faculty of Translation and Interpretation (FTI-EII), University of Mons

**USAGE AND TRANSLATION PECULIARITIES OF
UKRAINIAN NEOLOGISMS OF WAR INTO ENGLISH**

Neologisms frequently reflect changes in society, culture, technology other areas of life and require the creation of new words to describe and to make known these new concepts. However, it should be noted that the appearance of neologisms in any language is a linguistic phenomenon introducing new terms or giving a new meaning to existing words. It is evident that a war, being a complex phenomenon and an extra-linguistic factor, causes the emergence of various war-related lexical units and specialized military vocabulary. Such neologisms arise in accordance with the new realities of military-political circumstances and led to more accurate and objective perception of events in the military sphere.

Military vocabulary covers a variety of concepts related to the life and work of the military service and their duties. Military vocabulary includes: military terminology; military and technical terminology; emotional military vocabulary.

War neologisms in the modern Ukrainian language mainly appear in the mass media, Internet resources and social networks, which, in their turn, lead to the enrichment of the Ukrainian media discourse with military and war terminology.

The most common means of war-based neologisms formation in Ukrainian are compounding (*тракторний батальйон "tractor battalion"*), conversion (*відірпнути "vidirpenyty", нагостомилити "nahostomylyty" verbs formed from the names of Ukrainian cities Irpin and Hostomel*), shortening/clipping (*"апра" is shortened from the Ukrainian word артилерія "artillery"*), onyms (*група Вагнера "The Wagner Group"*), blending (*"роспропаганда" is a blend of the adjective Russian "російська" + the noun propaganda "пропаганда"*), acronyms and abbreviations (*ЗСУ – the Armed Forces of Ukraine*), affixation (*десвіфтизація "deswiftication"*) and borrowing (*MANPADS, Stinger*).

Such new units are of particular interest for linguistics and translation studies, because they represent a special lexical layer that reflects language changes associated with the social and political situation in society, as well as military innovations, and require the search for adequate ways of rendering neologisms in translation.

The analysis of the research material showed that transcoding, loan translation, contextual substitution, explication and combination of two methods of translation are among the most frequently used procedures in conveying the Ukrainian war neologisms into English.

Such Ukrainian neologisms as, e.g., *орк – orc; рашизм – russism (ruscism); путінфляція – Putinflation; байрактар – bayraktar, джавелін – javelin* [2; 3; 6,] were rendered using transcoding. The neologism "*russism*" has been added to Merriam-Webster dictionary of the English language as "*a word, expression, or language characteristic or distinctive of Russian*" [4].

Loan translation was applied to reproduce widely used Ukrainian war neologisms such as: *спеціальна воєнна операція – special military operation; блокпост бойовиків – militant roadblock; зервона війна – grain war; ракетний тероризм – missile terrorism* [1; 5].

The meaning of some neologisms was rendered by combining transcoding and descriptive translation in order to give additional information to the TL readers: *чорнобаїти* "chornobaity" – constantly commit senseless acts (verb formed the Ukrainian village Chornobaivka where the Armed Forces of Ukraine have defeated Russian troops); *шойгувати* "shoiguvaty" – pretend that everything is ok, according to the plan (from surname of the Russian Minister of Defence Sergei Shoigu) [1].

Descriptive translation can be used to explain the sense of some neologisms: *відбайрактарити* (to destroy with the help of Bayraktar); *відбородянити* (to avenge Borodyanka); *відджавелінити* (to destroy with the help of Javelin) [3; 5].

For other neologisms the translation method called contextual substitution was employed to convey their meaning, for instance: *відкобзонити* (to destroy the enemy), *віддвохсотити* (to kill the enemy); *затрьохсотити* (to wound the enemy); *затридні* (unrealistic plans) [1; 2; 6].

It can be concluded that current Ukrainian realities have caused the appearance of a large number of new war words in the Ukrainian language and require adequate rendering in order to present the events in Ukraine to foreign audience. The findings showed that the most common methods of translating neologism-terms related to war are loan translation, descriptive translation and a combination of several translation methods. The main challenge in translating war neologisms is dealing with specific definitions of the newly coined lexical units in the context of war, and their incorrect or inaccurate reproduction can lead to distortion of information and misrepresentation of current events.

References

1. Телевізійна служба новин. Арестовлення, чорнобаїти, затридні: в Мережі вигадали "словник" сучасної української мови. URL: <https://tsn.ua/ato/arestovlennya-chornobayiti-zatridni-v-merezhi-vigadali-slovník-suchasnoyi-ukrayinskoyi-movi-2022004.html>
2. Den'/The Day. (2023). URL: <https://day.kyiv.ua/uk>
3. Golos Ukrainy. (2023). URL: <http://www.golos.com.ua>
4. Merriam-Webster. (2023). URL: <https://www.merriam-webster.com>
5. Ukrainska Pravda. (2023). URL: <https://www.pravda.com.ua>
6. Unian. (2023). URL: <https://www.unian.ua>

УДК 821.111+82-7

Кравченко В. В.

магістр,

Міжрегіональна академія управління персоналом

Науковий керівник:

Коваленко О. М.

канд. пед. наук, доцент кафедри іноземної філології та перекладу,

Міжрегіональна академія управління персоналом

ФУНКЦІЇ СЛЕНГОВИХ ВИРАЗІВ, ВЖИТИХ У МОВЛЕННІ ГЕРОЇВ ТЕЛЕСЕРІАЛУ "FRIENDS"

На сучасному етапі розвитку літературознавства лінгвісти не досягли консенсусу щодо того, які функції виконує сленг. Деякі дослідники вважають, що сленг може бути схарактеризований трьома функціональними аспектами: комунікативним, номінативним і когнітивним. Інші вчені стверджують, що сленг має номінативний, комунікативний, світоглядний і сигнальний характер.

З огляду на інформацію, наведену вищезгаданими групами лінгвістів, можна виділити такі основні функції сленгу [1]:

- комунікативну;
- когнітивну;
- номінативну;
- експресивну;
- світоглядну;
- езотеричну (конспіративну);
- ідентифікаційну (сигнальну);
- функцію мовної економії (економії часу).

Комунікативна функція постає власне з призначення сленгу, тобто спілкування між людьми. Ця функція дозволяє одній особі висловлювати свої думки, а іншій розуміти і реагувати на них. В телесеріалі "Friends" сленг часто використовується героями серіалу для підкреслення їхнього специфічного ставлення до ситуації. Наприклад, у вислові "How you doin'?", одна з героїнь на ім'я Джої, висловлює свою зацікавленість у жінці, використовуючи цей вираз як свою власну "коронну фразу" [3].

Щодо когнітивної або пізнавальної функції молодіжного сленгу, слід відзначити її значне поширення. Основна ідея когнітивної функції полягає в тому, що багато сленгових виразів подають додаткову інформацію, якої немає в стандартних виразах. Це допомагає розширити розуміння навколишнього світу. Наприклад, сленговий вираз "don't be a chicken" висловлює більше, ніж просто заклик "не бути боягузом", а слово "wine-guy" вказує на професію особи [2].

Номінативна функція сленгу виявляється в адаптації молодих людей до технологічного прогресу та сучасних модних тенденцій. Сленг виступає як додаткова лексична система, яка надає явищам навколишнього середовища назви у вигляді унікальних виразів, що існують паралельно зі стандартною літературною мовою. Наприклад, вирази "the one with the ugly naked guy" або "smellycat" ідентифікують конкретні події та персонажів у серіалі "Friends" [4].

Сленг не тільки позначає явища, які можуть суперечити моральним та правовим нормам, але також виражає певне ставлення до них. Воно може бути епічно-нейтральним, позитивним, трохи зневажливим і зарозумілим. В цьому полягає експресивна функція сленгу, що включає емоційні компоненти, які часто мають іронічний або презирливий характер. Таким чином, деякі сленгові вирази в серіалі "Friends" використовуються для вираження емоційного ставлення до ситуації або осіб. Наприклад, вираз "Oh, my God!" (скорочено "OMG") використовується героями для вираження здивування або шоку [3].

Світоглядна функція сленгу полягає у впливі мови на мовців через вікові та професійні особливості, відмінності у рівні освіти, а також різницю через приналежність до соціального та культурного середовища. З огляду на обставини спілкування людина може використовувати різні мовні стилі. Сленг у серіалі вказує на різницю у соціальних, культурних та моральних характеристиках персонажів. Наприклад, слово "kooky", яке означає "дивакуватий", може означати ставлення до життя, яке є незвичайним і не завжди прийнятним.

Сутність ідентифікаційної функції полягає в тому, що сленг може служити своєрідним паролем для ідентифікації, оскільки він полегшує пошук рівнів спілкування та встановлення конкретних контактів, а також допомагає впізнати "свого серед інших" за манерою мови, жестами та ін. Мовець під час розмови демонструє свою особистість, соціальний статус, вік і регіональне походження. Це відбувається через специфічні фонетичні, граматичні та лексичні характеристики певного говору. Наприклад, серед молоді дуже поширені скорочення, такі як *cause* від *because* (тому що), *wanna* від *want to* (хотіти), *gonna* від *going to* і заміни приголосних, такі як *dat* замість *that*.

Завдяки використанню аббревіації та скорочень в усній і письмовій мові відбувається економія часу. Наприклад, FB (follow back), LB (like back), LFL (like for like) означають повторення, а GOAT (greatest of all time), відповідно, найкращий за всю історію [4].

Отже, сленгу властиві багато функцій, але найбільш поширеною є експресивна. Це пояснюється тим, що сленг - це історично сформований розмовний, динамічний і експресивно забарвлений шар лексики, який вирізняється жвавістю, гнучкістю та дотепністю.

Список літератури

1. Функції мовлення. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Функція_мовлення
2. These Funny Words from Friends Will Be There for You. Retrieved from <https://www.dictionary.com/e/s/friends-words/#1>
3. Список епізодів серіалу "Друзі". Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_епізодів_телесеріалу_«Друзі»#Список_епізодів
4. Сценарій серіалу "Друзі". Retrieved from <http://www.livesinabox.com/friends/scripts.shtml>

УДК 81'373:811.161.2

Миколенко Т. М.

к. ф. н., доцент, доцент кафедри української мови та славістики,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СНУ В УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ: ОБРАЗНИЙ АСПЕКТ

Сон – фізіологічний стан спокою організму людини, що настає періодично та супроводжений повною або частковою втратою свідомості й ослабленням ряду фізіологічних процесів [2, с. 562]. Сон є однією з життєвих функцій організму, що отримало відображення у мовній системі передусім у формі розгалуженої гілки синонімів до вербалізаторів процесу сну, його результатів та компонентів.

Мета роботи – виявити основні образні характеристики поняття "сон" на основі фразеологічного вокабуляра української мови. Матеріалом дослідження слугували фразеологічні одиниці зі значенням "якісні характеристики сну".

Сон є складним фізіологічним явищем, донині вичерпно не дослідженим. У фразеологічному вокабулярі зафіксовано якісні характеристики сну, розміщені на осі "міцний сон – неміцний сон", при явній кількісній перевазі вектора "міцний". Міцний сон вербалізовано за допомогою характеристик:

– фізіологічних: *безпробудний сон / непробудний сон/ безпросипний сон* [1, с. 445]. Конотативну спрямованість таких фразеологічних одиниць (далі – ФО) – нейтральну, негативну або позитивну – часто конкретизує текст;

– перцептивних, серед яких виділяють ознаку за вагою: *спати важким сном* [4]; *кам'яний сон* [1, с. 445]. Окрім того, сон може бути твердим: *спати твердим сном* [1, с. 447], товстим: *товстий сон* [4];

– характеристик, що вказують на втрату чутливості: *спить, хоч з хати виносць* [3]; *спить, хоч танком їдь* [3];

– ментальних: *спати без пам'яті* [4];

– вітальних: *спати непритомно* [1, с. 447]; *спати, як убитий* [1, с. 447]; *мертвий сон* [1, с. 445].

Спостерігаємо тісний зв'язок ФО на позначення міцного сну з втратою слуху. Тільки людина, яка спить дуже міцно, не реагує на високий рівень шумових подразників: *спати, аж гай шумить* [1, с. 447].

На те, що людина спить міцно, вказує її хропіння. Звичайно ж, не всі люди хроплять, проте якщо ми чуємо такі звуки, то автоматично вважаємо, що людина спить дуже міцно *хропіти на всі завертки* [1, с. 447]; *давати хрופака (хрופачка)* [1, с. 447].

Природно зумовленими є ФО зі згадкою про мак: *спати, як після маку* [1, с. 447]; *спить, як маку наївся* [3];

Живими прикладами того, як може виглядати людина у стані сну, є тварини. Еталонами глибокого сну визнано тварин, що впадають у сплячку: *спати, як бабак, спати, як сурок* [3], проте не завжди асоціативні зв'язки настільки прозорі, наприклад, затемнені асоціації в ФО *спати, як слон* [1, с. 447]. Зоонімними образами пояснюємо ФО *спати без задніх ніг* [1, с. 447].

Зі світу предметів у семантичне поле "сон" потрапила реалія, ознаки якої вказують на непорушність, важкість, неможливість трансформації: *спати, як колода* [1, с. 447].

Майже в усіх наведених вище ФО спостерігаємо певне негативне або застережливе додаткове значення. Натомість ФО *богатирський сон* [1, с. 445]; *золотий сон* [4] акцентують позитивні риси міцного сну.

Здебільшого аналізовані ФО є прозорими і зрозумілими, оскільки їх закорінено у семантиці використаного у ФО прикметника, проте інколи пояснити утворення ФО видається непростою справою. Ми звикли до словосполучення *солов'їна мова* з виразним позитивним конотативним ореолом, але не зовсім звичною є ФО *солов'їний сон* [1, с. 445], значення якої формулюємо як "дуже міцний, здоровий сон".

Позитивні якісні ознаки глибокого сну демонструють ФО, побудовані на основі порівняння людини, яка спить, з праведником: *спати (засипати) сном праведника (праведників, праведних і т. ін.) див. праведник, праведний* [4]. Значення міцного, безтурботного сну передають ФО порівняльного характеру: *спати, як немовля в колисці* [1, с. 447].

На протилежному до координати "міцний сон" кінці шкали локалізовано нечисельну групу ФО на позначення неміцного, поверхневого сну: *дрімотний сон* [1, с. 445]; *спати заячим сном* [3]; *спати, як полоханий заєць* [3].

Отже, серед якісних характеристик сну переважають ФО на позначення його інтенсивності. Квантитативно акцентованими є фразеологізми на позначення глибокого сну. У людини, яка міцно спить, актуалізовано такі ознаки, як важкість, втрата чутливості, втрата пам'яті, втрата слуху, близькість смерті. ФО на позначення неміцного, поверхневого сну презентовано значно меншою кількістю.

Список літератури

1. Вусик О. С. Словник синонімів української мови: понад 2500 синонімічних гнізд / за ред. А. М. Поповського. 2-ге вид., допов. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2019. 460 с.

2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.

3. Невичерпна скарбниця мови – фразеологія / Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України. URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02ZEqNhJZyJreJooTKPiVakMqmdUBfii1AxDN9LNUQYBPjs2yvwpu8oM5E2GJDEvNpl&id=1173911209443499&mibextid=Nif5oz. Дата публікації: 04.02.2022. Дата перегляду: 06.12.23.

4. Словник української мови: в 11 тт. / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. URL: <https://sum.in.ua>.

УДК 811.133.1'38:821.133.1.09-92

Соболева О. В.

к.ф.н, доцент кафедри романських мов
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
НН Інститут філології

ЗНАКОВО-СИМВОЛІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ

Однією з характерних рис сучасного суспільства є засилля рекламних повідомлень. Їх мета – сугестивно вплинути на потенційного клієнта та спонукати його до виконання певних дій. Сьогодні реклама розглядається в контексті таких наук як лінгвістика та психолінгвістика. За останні двадцять років реклама стала об'єктом вивчення багатьох зарубіжних і вітчизняних лінгвістів (Д. Баранник [1], Р. Барт [5], Ж.Бодрийяра [2], М. Гідер [8], Ж.Лакоф [9], І.Соколова [3], М. Фурдуй [4]). В працях Р.Барта, Ж. Бодрийяра, М. Гідера відмічається домінуюча роль візуальних засобів у створенні новітньої комунікації. Мова реклами - це семіотичне явище, сукупність різнорідних знаків. Рекламна комунікація, по суті, є візуальною, оскільки надає значення іконічним знакам. Мовні знаки рекламного тексту знаходяться в безпосередній залежності від іконічних знаків зображення [6]. Сучасна реклама вирізняється використанням різноманітних риторичних прийомів вираження та переконання. Вживання тропів є найпомітнішим аспектом цієї риторики [7]. Найпоширенішим тропом згідно досліджень є метафора. Сучасна когнітивна лінгвістика розглядає метафору більше як форму думки, а не як декоративний троп, який служить для прикрашання висловлювання [9].

У рекламі ювелірного бренду Van Cleef & Arpels [] для презентації нового кольє з квітами конюшини використані метелики червоного та ніжно-рожевого кольору, які ззовні дуже нагадують елементи кольє. У свідомості реципієнта метелики асоціюються з красою, легкістю, вишуканістю. Семантика кольору в цьому повідомленні відповідає меті та емоційно і когнітивно впливає на психіку та свідомість споживача, що є знаком його символіки [2].

У рекламі продукту Guerlain Rosa palissandro forte [10] за неможливості безпосередньо передати відчуття парфумів візуально, виникла ідея зробити це через предмети навколишнього середовища, а саме через зображення троянд різних відтінків від ніжно рожевого до темно червоного. Вони ніби утворюють яскравий, живий килим, на якому лежить такий бажаний флакон. Тут семантика кольору відіграє не останню роль. Червоний - провідник життєвої сили і збудження, він здатний швидко привабити увагу та зафіксувати погляд на предметі реклами. У нього є відчуття бажання. Рожевий – колір жіночності, закоханості та краси. Найчастіше його використовують коли цільовою аудиторією рекламного повідомлення виступають жінки. Отже, ця кольорова гамма передає інтенсивність і силу аромату. Таким чином, купується і споживається не стільки продукт, скільки, власне, його імідж.

Іншим поширеним тропом у рекламних повідомленнях є метонімія. Метонімія створює і візуально підсилює ідеї, опосередковано характеризуючи явище. Візуальна метонімія діє інакше, ніж вербальна: відсутні поняття предметів, залишається лише зв'язок між ними. Реклама туристичної компанії "ClubMed" [12] представлена таким чином: відпочинок на березі моря графічно передається результатом дії – засмаглим тілом дівчини в сонячних окулярах та купальному костюмі, яка лежить у шезлонгу на пляжі. Тут йдеться про заміну за принципом наслідок – причина, передаючи таким чином ретроспективну спрямованість суб'єкта. Застосування метонімії в рекламних повідомленнях впливає на появу динамізму й ритму в структурі тексту, сприяє економному використанню мовних засобів, підкреслює змістову частину тексту.

Візуальною метонімією можна вважати й рекламу вина Wolfberger [14]. Візуальне повідомлення містить фото рук винороба, які тримають шматок землі, з якої проростають квіти та в середині стоїть бокал з білим вином. З боку кольорової гами тут задіяні контрастні відтінки: на чорному тлі дуже яскравий букетик польових квітів та прозорий бокал з білим вином. Ахроматичний чорний колір у рекламі є кольором вишуканості, роздумів та мудрості. Але тут він скоріше приховує у собі родючість землі та мудрість багатьох поколінь виноробів. Образ довершує прийом рими, який додає повідомленню виразності та експресивності: *Et si l'Alsace était autant dans la terre que dans le verre ?* Рима стилістично та семантично пов'язана із загальним змістом рекламного повідомлення. Такий синтаксичний прийом як риторичне питання приваблює увагу реципієнта, викликає емоції та спонукає до роздумів та мрій.

Ще одним тропом, який використовується в рекламних текстах є персоніфікація. Наприклад, компанія "Lancôme" для реклами своєї б'юті продукції використала статую Ніки Самофракійської, а саме її крило з одного боку, а з іншого модель з піднятою рукою, з якої струїться чорна тканина, як ознака іншого крила [11, 13]. Слоган "*Beauty is a living art*" вдало передає невербальне повідомлення. Могутня і прекрасна "оживлена" Ніка є уособленням величі бренду, ахроматичний чорний колір вбрання моделі підкреслює вишуканість та преміальність бренду.

Отже в рекламних повідомленнях у друкованій пресі зображення формується за допомогою графічних вербальних та візуальних засобів. Візуальні тропи спонукають до прикрашання та вдосконалення рекламних конструкцій. Усі стилістичні засоби мають прагматичний акцент, тобто прагнення максимального впливу на реципієнта-споживача за допомогою ефективного використання нових неординарних форм, що диктує нам саме життя.

Список літератури

1. Баранник Д. Х. Актуальні проблеми дослідження мови масової інформації // Мовознавство. – Львів, 1983. – № 6. – С. 13-17 с.
2. Бодрияр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры - М.: Республика; Культурная революция, 2006. - 269 с.
3. Соколова І. О. Мова друкованої реклами мовознавство – Київ, 1979 – С. 63-71.
4. Фурдуй М. Увиразнення рекламних текстів – Київ, 2008. – 10 с.
5. Barthes R. Rhétorique de l'image, in Communications, N4, Paris, Seuil, 1964.
6. Cerquiglini B., Corbeil J.-C., Klikenberg J.-M., Peeters B. Le Français dans tous ses états. Champs Flammarion, Paris, 2000. – 416 p.
7. Charaudeau P. Langage et discours : Éléments de sémiolinguistique. Paris : Hachette, 1983.
8. Guidère M. Publicité et traduction. Paris – France : L'Haramattan communication, 2000, 5-7, rue de l'Ecole Polytechnique, 75005– 313 p.
9. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago; London: The University of Chicago Press, 1980. – 242 p.

Джерела ілюстрованого матеріалу

10. Elle № 4042, juin 2023
11. Femina, septembre 2023.
12. Madame Figaro № 2035, 2023
13. Marie-Claire № 853, octobre 2023
14. Regal № 115, septembre-octobre 2023.

SECTION 3

ECONOMIC SCIENCES

UDC 65.016

Gao Liang

PhD student

National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute” (Ukraine)

**BENCHMARKS FOR PRIORITIZING MEASURES
TO DEVELOP VALUE-ORIENTED COMPANIES**

Those companies that follow a value-based approach and implement the Sustainable Development Goals (SDGs) in their business practices identify SDG implementation measures by value chain stages and evaluate these projects in terms of stakeholder expectations and needs [1]. This allows companies to maintain stable and long-term relationships with all stakeholders along the value chain, making their business more sustainable and socially responsible.

Aligning the company's values with stakeholder expectations is based upon the materiality matrix, which allows determining the sequence of projects and development activities, taking into account their relevance to stakeholders and the company. Using the materiality matrix in practice implies that the company independently determines the stakeholders and the range of issues proposed for assessment. At the same time, this is more effective if the stakeholders and topics are grouped according to the key challenges of sustainable development.

It is advisable by the criteria of power, interests, and significance to prioritize stakeholders, which will allow to identify stakeholders of high, medium, and low priorities among the stakeholders [2]. In addition, the grouping of stakeholders should take into account the characteristics of their impact on the key performance indicators of the enterprise (capital, cost and revenue from sales, net profit), which will contribute to the validity assessment of solutions to implement socially oriented projects by the stages of value creation by the enterprise.

The following criteria are proposed for the list of measures to implement the SDGs in the company's operations: compliance with general trends in sustainable development; issues included in the non-financial report of the industry's enterprises; and areas for the implementation of socially oriented practices implemented at the company. For example, the Food, Beverage & Tobacco companies are expected to participate in addressing issues related to poverty and hunger (Goal 1, Goal 2), implementing measures to ensure a healthy lifestyle and responsible consumption (Goal 3, Goal 12), supporting gender equality projects (Goal 5), and employment and decent work (Goal 8), rational use of water and marine resources and terrestrial ecosystems (Goal 6, Goal 14, Goal 15), implementation of measures to combat climate change (Goal 13), promotion of a peaceful society (Goal 16) and implementation of sustainable development projects (Goal 17) [3].

We will set numerical values for each criterion used to group stakeholders and areas of SDG implementation into business practices. As a result by calculating total values by criteria for each group of stakeholders and areas, ranking by types of socially responsible practices at the enterprise is performed.

References

1. AA1000 Stakeholder Engagement Standard (2015). URL: <https://www.mas-business.com/docs/AA1000SES%202015.pdf>
2. Krasnokutskaya N., Ghosh S. (2019). Prioritization of key stakeholders of the confectionary enterprises. Problems and Prospect of Economics and Management, 1(17), p. 60-68.
3. Measuring what matters most. Seven systems transformations for benchmarking companies on the SDGs. URL: <https://assets.worldbenchmarkingalliance.org/app/uploads/2020/09/WBA-sevensystemstransformations-report.pdf>

УДК 338.1

Бакаляр Д. Г.

к. е. н., асистент кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Цифровізація підприємства має численні переваги, що відображається на різних аспектах його діяльності. Цифрові системи дозволяють зберігати інформацію централізовано, що полегшує доступ до неї для всіх відділів та працівників; використання хмарних сервісів дає підприємствам гнучкість і можливість масштабувати свої обчислювальні ресурси залежно від потреб; цифрові інструменти забезпечують збір і аналіз даних про клієнтів, що дозволяє надавати персоналізовані продукти й послуги [1].

Разом із перевагами цифровізація підприємства супроводжується й ризиками, які слід враховувати щоразу, приймаючи рішення щодо реалізації проєкту на рівні окремого підрозділу або щодо перетворення бізнес-моделі підприємства в цілому. Такими є ризики кібератак через віруси, троянські програми та фішинг, втрати конфіденційної інформації через витік даних або несанкціонований доступ до систем, технічні проблеми або недоліки у програмному забезпеченні [1–3]. Отже, обґрунтованою є необхідність управління ризиками, упроваджуючи заходи з кібербезпеки, навчаючи персонал та створюючи культуру безпеки, підкреслюючи необхідність дотримання її норм і правил, запроваджуючи служби безпеки [4].

Унаслідок узагальнення публікацій щодо переваг і ризиків цифровізації економіки [1–3], підходів до управління ризиками в умовах цифровізації [3] визначено основні етапи управління ризиками. Зокрема, для уникнення, зниження та контролю ризиків, пов'язаних із цифровими перетвореннями бізнесу, доцільно дотримуватися таких етапів: ідентифікація цифрових та інших активів і процесів, що можуть стати об'єктом кібератак; оцінювання ймовірності виникнення загроз для зазначених активів і процесів; оцінювання втрат підприємства в разі настання ризикових подій; розподіл ризиків за групами на ті, що можна прийняти без додаткового втручання, ті, що потребують розроблення заходів для зменшення їхнього негативного впливу, та ті, що можуть бути передані третій стороні, зокрема шляхом страхування [5]; організація моніторингу активів і процесів для виявлення порушень, пов'язаних із цифровізацією бізнесу; навчання персоналу реагуванню на кіберзагрози та вживанню заходів із відновлення пошкоджених активів. Дотримання зазначених етапів сприятиме впровадженню стратегії управління ризиками цифровізації та забезпеченню стійкості підприємств до кіберзагроз.

Список літератури

1. Вінник О. Переваги та ризики цифровізації економіки: проблеми правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. (3). С. 56–62.
2. Вергал К.Ю. Загрози та ризики цифрової трансформації економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. Хмельницький, 2020. № 4. Т. 3 (284). С. 294–298.
3. Кицяк В. Інституційне забезпечення управління ризиками бізнесу в умовах цифровізації. 2022. URL: https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5422/1/%D0%9A%D0%B8%D1%84%D1%8F%D0%BA%20%D0%92.%D0%86_2022.pdf
4. Оцінка безпеки ведення бізнесу в Україні. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/Opytuvannya-bezpeky-prezentatsiya.pdf>
5. Ксьонжик І.В., Жовта Н.А., Павліна А.І. Страхування ризиків кібербезпеки діяльності суб'єктів господарювання в сучасному інформаційному просторі. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 34. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1042/999/>

УДК 338.48.2

Борисова О. В.

к.геогр.н., доцент,

доцент кафедри туризму та готельно-ресторанного бізнесу
Київський національний університет технологій та дизайну

ЗНАЧЕННЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ

Готельно-ресторанні послуги повинні бути оптимальним чином реалізовані з урахуванням усіх переваг та побажань клієнтів, та з отриманням найбільшої вигоди. Оскільки збутова діяльність в готельно-ресторанній сфері особливо сильно пов'язана із суб'єктивними чинниками, дослідження напрямів підвищення ефективності діяльності цих підприємств на основі диверсифікації їх продукції та послуг є сьогодні особливо актуальним. Не викликає сумнівів і той факт, що спочатку кризові явища, зокрема пандемія, а зараз повномасштабне вторгнення РФ в Україну також змушують заклади індустрії туризму до глибокої трансформації та адаптації власних бізнес-стратегій на основі диверсифікації послуг.

Вітчизняний ринок готельно-ресторанних послуг відрізняється від інших національних ринків. Для нього є характерним: підвищена чутливість споживачів до ціни; недостатня маркетингова активність вітчизняних ресторанных підприємств; загалом, досить серйозні нормативні бар'єри для входу на вітчизняний ринок готельно-ресторанних послуг. Цілком зрозуміло, що говорити про повноцінне відновлення цього ринку в умовах війни передчасно. Однією з найголовніших задач, які постають зараз перед готельно-ресторанним бізнесом, є виживання та пошук нових адаптованих до сучасних умов інструментів залучення споживачів. Сьогодні готелі та ресторани мають цей різноманітний набір інструментів, за допомогою якого можна реалізувати ці вимоги. Грамотна організація системи віртуального простору, ефективне використання цифрових технологій та можливостей автоматизації бізнес-процесів та процесів обслуговування дає підприємствам гостинності можливості для підвищення конкурентоспроможності, утримання та розширення власних ринкових позицій. QR-коди почали активно використовувати для представлення меню в ресторанах, гібридні зустрічі стали новим форматом конференцій, а безконтактна гостинність набрала значної популярності [3]. Перш за все, криза продемонструвала, що галузь може і повинна швидко запроваджувати інновації та адаптуватися до потреб часу за допомогою диверсифікації послуг. У той же час підприємствам гостинності також слід розглянути питання про диверсифікацію своїх послуг не тільки для збільшення доходів, але й для зменшення ризиків. Активне впровадження у діяльність готельно-ресторанних підприємств цифрових технологій-далеко не єдиний сучасний підхід забезпечення конкурентоспроможності та ефективності діяльності. На наш погляд, не менш важливими є і управлінські технології та технології взаємодії з персоналом, і технології створення/просування бренду.

У господарській практиці може бути запропонована велика кількість стратегічних альтернатив розвитку і зростання готельно-ресторанних підприємств в умовах сучасного ринку. Однією з таких альтернатив є диверсифікація продукції, яка представляє собою одночасний розвиток декількох або багатьох не взаємопов'язаних технологічних видів виробництва або обслуговування, розширення асортименту виробництва або послуг. Диверсифікація дає змогу готельно-ресторанним підприємствам "триматися на плаву" при складній економічній кон'юктурі ринку за рахунок випуску додаткового асортименту продукції і послуг, в такому випадку збитки від нерентабельних виробів перекриваються прибутком від інших видів продукції [1]. Часто, диверсифікація виробництва є переходом до багатопрофільного продукту. Диверсифікація – це коригування основної діяльності будь-якого закладу і

переорієнтація його стратегії. Рівень диверсифікації визначають два показники: номенклатура товарів і послуг і співвідношення основного виробництва і диверсифікованого [1;2]. Основними причинами диверсифікації є підвищення економічної ефективності компанії в даний момент і на тривалу перспективу, а також економічна стабільність і фінансова стійкість, зростання прибутку, конкурентоспроможності при повному використанні ресурсів.

Для готельної, і особливо для ресторанної індустрії, диверсифікація – це в першу чергу маркетинговий інструмент, який дозволяє залучати більш широке коло клієнтів, переводити їх у групу постійних відвідувачів, отримувати переваги в нових сферах діяльності [4]. Причини застосування стратегії диверсифікації різні для різних видів готельного та ресторанного бізнесу, одна з яких - сезонність. Для розробки заходів згладжування сезонних коливань попиту на готельні та ресторани послуги найбільш доцільним є запровадження наступних заходів: сезонна цінова політика; використання ЗМІ для формування попиту на послуги та залучення клієнтів; розширення спектру послуг; впровадження прогресивних видів обслуговування споживачів; комплексне вдосконалення надання послуг.

Серед інших причин застосування стратегії диверсифікації може бути бажання власника готелю або ресторану максимально використати можливості матеріально-технічної бази або персоналу, а також необхідність пошуку нових напрямків для інвестування капіталу, розширення бізнесу тощо. Щодо специфіки ресторанної індустрії, слід зауважити, що напрями диверсифікації можуть бути зовнішніми та внутрішніми. Загалом, будь-яке нововведення в технології приготування страв або їхній подачі може бути віднесено до диверсифікації.

Таким чином, диверсифікація послуг покликана забезпечити економічне зростання, розвиток індустрії гостинності, і тим самим створити адаптивне та життєздатне бізнес-середовище [2]. Вибір стратегії диверсифікації та методики оцінки діяльності підприємства, яка націлена на підтримку та підвищення ефективності ведення готельно-ресторанного бізнесу набуває особливого значення в умовах сучасного бізнес-середовища. Для керівників готельно-ресторанних підприємств проблема утримання, не говорячи вже про підвищення ефективності бізнесу, набула статусу складного професійного завдання.

Стратегія диверсифікації може бути ключовим інструментом для підприємств готельно-ресторанного сектору у досягненні стабільності, розвитку та успіху в умовах динамічного ринкового середовища в індустрії туризму та гостинності.

Список літератури

1. Лизанець А.Г., Фількіна Б.І. Управління розвитком підприємств ресторанного бізнесу на основі диверсифікації та стартап-проектів. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 48. С. 156-162.
2. Організація ресторанного господарства (Блок 1) [Текст]: навч. посібник / І.А. Назаренко, Р.П. Никифоров, Н.В. Лохман. – Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2017. – 165 с.
3. Паньків М., Липовий Д. інноваційні тренди розвитку підприємств індустрії гостинності в контексті ESG-трансформації. Grail of Science. 2022. № 14-15. С. 56-62. DOI: 10.36074/grail-of-science.27.05.2022.006.
4. Терещук Н.В. Методологічні основи розвитку сервісології в ресторанному господарстві. Інновації та технології в сфері послуг і харчування. 2021. № 1-2 (3-4). С. 75–83. URL: <http://itsf.chdtu.edu.ua/article/view/24268>

УДК 338.467

Румянцева І. Б.

аспірантка,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ТУРИСТИЧНИЙ ПОПИТ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В умовах воєнного конфлікту туристичний попит суттєво змінюється під впливом безлічі факторів, які включають безпеку, економічні ускладнення, соціокультурні аспекти та інші. До основних факторів впливу на туристичний попит (Рис. 1.) можна віднести:

1. Безпека та страх перед конфліктом – туристи, враховуючи власну безпеку, зазвичай уникають територій, які потрапили під вплив воєнних дій або на яких встановлено воєнний стан. Це може призвести до стрімкого зниження туристичного попиту в зазначених районах.

2. Економічні втрати – зниження обсягу туристичного бізнесу є звичайним явищем в умовах воєнного конфлікту. Готелі, ресторани, транспортні компанії та інші суб'єкти туристичного сектора можуть зазнавати серйозних економічних втрат через відсутність клієнтів.

3. Зміни у туристичних маршрутах – воєнний конфлікт може призвести до перерозподілу туристичних маршрутів, змушуючи туристичні компанії та подорожніх змінювати свої плани для уникнення небезпечних зон.

4. Зменшення інфраструктури – зруйнованість територій через воєнні дії може суттєво вплинути на інфраструктуру туризму, таку як аеропорти, готелі, пам'ятки культури тощо.

5. Вплив на місцеве населення – воєнний конфлікт може призвести до гострої нестабільності у суспільстві, що може впливати на туристичний сектор через збільшення рівня злочинності та загрозу для іноземних гостей.

Рис. 1. Фактори впливу на туристичний попит під час війни

Спричинені воєнними подіями ризики і нестабільність роблять туризм менш привабливим для подорожуючих, і тому туристичний сектор часто переживає важкі періоди в умовах конфлікту.

Під час війни в Україні туризм фактично зупинився. Але згодом, коли в деяких регіонах ситуація відносно стабілізувалася, люди потроху почали повертатися до подорожей. Хоча б для того, щоб просто зберегти своє психологічне здоров'я [1].

Окрім зміни мети подорожей, українці також змінили напрями подорожей, так замість подорожей до моря, українські туристи останній рік обирають подорожі до Західних регіонів, особливо Карпат.

Внаслідок воєнних подій ситуація також викликала зміну профілю туристичної аудиторії. Якщо раніше основними внутрішніми туристами були пари та сім'ї з чоловіками, то тепер ключовими туристами стали жінки та діти.

Умови воєнного стану в Україні суттєво і глибоко вплинули на туризм та трансформували туристичний попит, відбулись зміни уподобань туристів, мотивації подорожей та цільових аудиторій.

Тому, необхідно враховувати, що вплив воєнного конфлікту на туристичний попит може бути дуже індивідуальним і залежить від конкретних обставин та областей, які стали полем бойових дій.

Список літератури

1. Войцеховський О. Нові пріоритети. Чому важливо розвивати туризм в Україні навіть під час війни. РБК-Україна. Travel. URL : <https://www.rbc.ua/rus/travel/novi-prioriteti-chomu-vazhливо-rozvivati-1691070748.html>

УДК 339.137

Спіцина А. Є.

к. пед. н., доцент

доцент кафедри економіки

Галицький Б. Ю.

аспірант кафедри економіки

Національний транспортний університет, Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Автомобільний транспорт є однією з важливих галузей національної економіки, ефективне функціонування якої є необхідною умовою для реалізації державної економічної політики. Тому досягнення запланованих результатів економічних реформ і подальший розвиток ринкових відносин в Україні вимагають створення умов для розвитку суб'єктів господарювання автотранспорту.

Проблема забезпечення розвитку автотранспортних підприємств за сучасних умов є складною, оскільки, як свідчить практика, вони виявилися значною мірою організаційно й економічно невідповідними до протидії руйнівному впливу трансформаційних процесів. Очевидно, що економічна ситуація, що склалася на підприємствах вантажного автотранспорту на сьогоднішній день, нерозривно зв'язана із загальним економічним становищем та військовими діями в Україні.

Формування конкурентного потенціалу автотранспортного підприємства, який передбачає становлення і поєднання системи ресурсів і компетенцій, які б дозволили створити фактори успіху в досягненні довгострокових і оперативних цілей діяльності підприємства, тобто виступали б як результат їхньої взаємодії є одним з головних напрямів його стратегічного розвитку.

Конкурентний потенціал являється певною характеристикою структурних елементів підприємства, він охоплює сукупність наявних природних, матеріальних,

трудо­вих, фінансових ресур­сів під­приємства транспортної галузі, а також ін­ституційного потенціалу, як сукупності сформованих традицій та звичаїв, правил та норм, можливостей варіювання вищевказаними елементами з метою мінімізації витрат, що дає їм перевагу перед конкурентами. Конкурентний потенціал накопичується протягом досить тривалого періоду і проявляється у ринковій позиції підприємства. Термін "конкурентний потенціал", стосовно підприємства, характеризує не так виробничі можливості, а скоріш інтегральні можливості максимально задовольняти потреби клієнтів, раціонально використовуючи свої ресурси з урахуванням інтересів держави, партнерів з бізнесу та самих працівників[2].

Досягнення високого рівня конкурентоспроможності можливе лише за умов побудови ефективної системи управління підприємством, а саме управління його конкурентним потенціалом. Процес формування потенціалу підприємства є одним із напрямів його економічної стратегії й передбачає створення й організацію системи ресурсів у поєднанні з потенційними можливостями так, щоб у результаті їхньої взаємодії були досягнені стратегічні, тактичні й оперативні цілі суб'єкта господарювання у конкурентному середовищі.

Конкурентний потенціал, сформований як потенціал інноваційно-орієнтованого розвитку, містить невикористані можливості накопичених ресурсів, що можуть бути приведені в дію для досягнення цілей суб'єктів господарювання тільки за умови застосування нового знання у різних сферах діяльності підприємства. Таким чином, тільки підприємство, яке організує свою роботу так, щоб постійно накопичувати та реалізовувати нові знання, формує свою базу знань, яка відповідає обраним напрямкам розвитку підприємства, зможе ефективно та повно реалізувати конкурентний потенціал відповідно прийнятій стратегії розвитку, буде стабільно конкурентоспроможним на сучасному ринку та зможе вписатися в технологічну траєкторію розвитку національної економіки.

Комплексною характеристикою спроможності підприємства до конкурентоспроможного розвитку в сучасних умовах є його конкурентний потенціал, який сформовано на інноваційній основі, а процес формування конкурентного потенціалу підприємства повинен базуватися на принципах[1].

Важливість дослідження проблеми формування та використання конкурентного потенціалу зумовлена його роллю у забезпеченні економічного розвитку підприємства, що має вияв у такому:

- технологічні інновації є основою забезпечення конкурентоспроможності послуг підприємства та їх впровадження повинні випереджати зміни на ринках;
- інноваційно-орієнтований розвиток конкурентного потенціалу дозволяє підприємству вчасно реагувати на коливання ринкової кон'юнктури.
- зміна технологічних процесів та впровадження нових послуг, робіт.
- постійне оновлення техніко-технологічної бази підприємства забезпечує можливість впровадження випуску нової продукції, зниження витрат.
- до кадрового потенціалу висувають вимоги по постійному підвищенню якості трудових ресурсів: необхідно уточнювати фахову та кваліфікаційну характеристику персоналу.
- до інтелектуальної складової висувають вимоги, які забезпечують формування, підтримання, корегування та розвиток системи корпоративних знань, наявність своєї бази виконання НДДКР та інш.

Формування та використання конкурентного потенціалу є основою забезпечення сталої конкурентоспроможної діяльності транспортного підприємства на довгостроковому інтервалі та його стабільного економічного розвитку, якісний рівень складових потенціалу прямо впливає на рівень конкурентних переваг підприємства.

Список літератури

1. Карачина Н. П. Конкурентний потенціал та його роль у формуванні конкурентоспроможності підприємства / Н.П. Карачина, Л.І. Перцата. *Економічний простір*. 2014. № 86. С. 164-172.

2. Малик О. В. Конкурентний потенціал як основа формування конкурентоспроможності підприємства / О. В. Малик, М. В. Стахова // *Глобальні та національні проблеми економіки* Випуск №16, 2017 р. С. 468-473.

УДК 339.137

Спіцина А. Є.

канд. пед. наук, доцент
доцент кафедри економіки

Голова І. Г.

аспірантка кафедри економіки
Національний транспортний університет, м.Київ, Україна

УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТУ

Для розвитку підприємств України в умовах економічної кризи необхідний не тільки розвиток матеріальних активів, а й розвиток інтелектуального капіталу. Жорстка конкуренція також стає додатковим мотиватором та каталізатором пошуку нових форм ведення господарської діяльності на підприємствах транспорту. Тому стає зрозуміло, що ефективність функціонування підприємств та їх фінансові результати залежать не тільки від рентабельності, а й від рівня розвитку інтелектуального капіталу. Інтелектуальний капітал стає головним джерелом створення нової вартості підприємств транспортної галузі.

В сучасній економіці інтелектуальний капітал є головним ресурсом підприємств, від якого залежить подальший їх розвиток та продуктивність. Інтелектуальний капітал - це основа майбутнього росту підприємства, яка дає змогу економити техніку, заощаджувати кошти і матеріальні засоби, вивільняє фінанси, підвищує життєздатність учасників економічного процесу[2].

Багато науковців досліджують інтелектуальний капітал підприємств, вбачаючи при цьому його наукову та практичну важливість.

Відображенням нового наукового підходу до аналізу ринкової економіки та відносин, які виникають, також конкурентних переваг та лідерства окремих підприємств транспорту, заснованих на ефективному використанні унікальних нематеріальних чинників, що можуть впливати на здатність привести в дію механізм інноваційного розвитку стало впровадження категорії "інтелектуальний капітал" [1].

Сучасна практика бізнесу сформувала розуміння інтелектуального та людського ресурсу як одного з найважливіших. Побудова ефективної системи управління починається з чіткого розуміння предмета, яким необхідно керувати. Для ефективного управління інтелектуальним капіталом підприємства необхідний комплексний підхід. Побудова повномасштабної системи оцінки та управління інтелектуальним капіталом призведе до максимізації прибутків підприємства. Звичайно, оскільки всі підприємства мають бізнес-моделі, що істотно відрізняються одна від одної, не існує єдиної системи управління інтелектуальним капіталом, яка була б максимально успішною в будь-якій транспортній компанії[3].

Ефективне управління інтелектуальним капіталом стає одним з найголовніших факторів зниження витрат, підвищення продуктивності праці, покращення якості інформаційного продукту та може виступати ключовою умовою для підвищення конкурентоздатності підприємства.

Простір інтелектуального капіталу підприємства вибудовується через систему управління інтелектуальним капіталом, етапи та механізми, що забезпечує

трансформацію та підвищення ступеня уречевлення (матеріалізації) елементів знаннево-інформаційного капіталу.

В сучасних ринкових умовах ведення економічної діяльності створення ефективно діючої системи управління інтелектуальним капіталом є надзвичайно важливою задачею для менеджменту підприємства. Можна виділити три основні елементи цієї системи управління: управління знаннями, управління людським капіталом, організаційна культура. Від функціонування цих складових залежить ефективність створюваної системи та конкурентоспроможність підприємства загалом (Рис.1).

Система управління знаннями включає в себе управління базами знань і технологіями, на основі яких вони реалізуються. Вона націлена на накопичення, документальне оформлення і раціональне використання знань. Цей елемент створює і систематизує пам'ять організації [1].

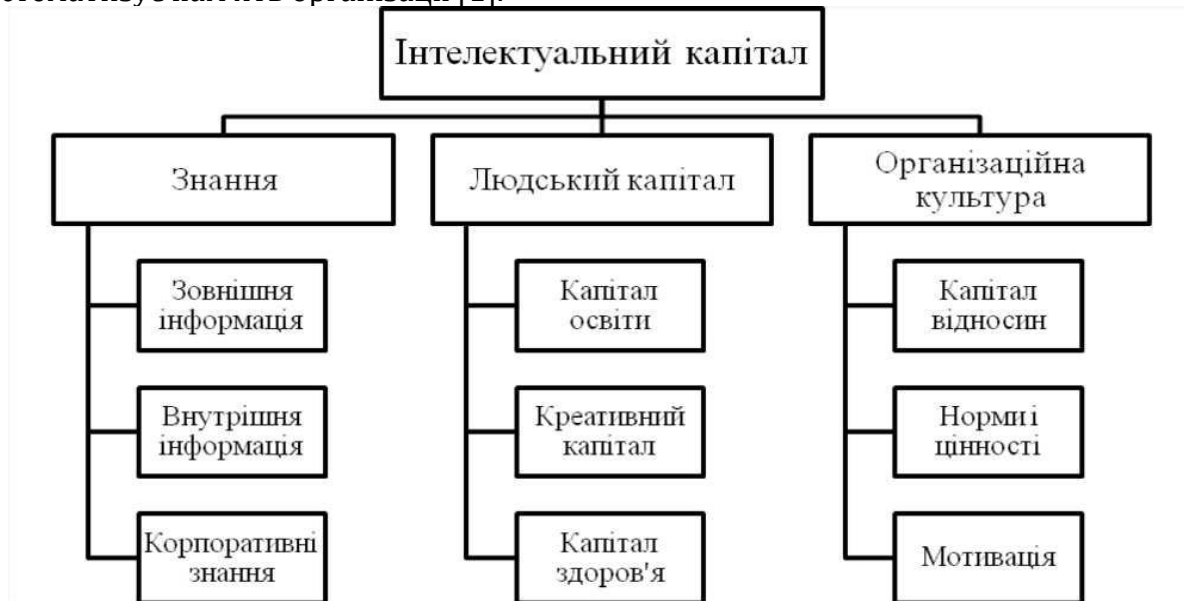

Рис. 1. Елементи системи управління інтелектуальним капіталом підприємства

Управління людським капіталом - наявним у персоналі підприємства запасом здоров'я, знань, навичок, досвіду, мотивації, його продуктивні здатності, психологічні, культурні, світоглядні, соціальні властивості, які використовуються у діяльності підприємства з метою отримання більш високого результату[2].

Створення організаційної культури, що сприяє поширенню, примноження і оновлення знань на підприємстві. На сучасному етапі розвитку ринку і суспільства інтелектуальний капітал - основна цінність організації і вирішальний фактор в конкурентній боротьбі. Оцінка, накопичення і розвиток інтелектуального капіталу і, головне, управління ним для досягнення цілей організації стали нагальним завданням для провідних світових компаній.

У структурі інтелектуального капіталу транспортного підприємства виділяють три складові: Людський капітал: знання, навички, досвід, ноу-хау, творчі здібності, креативний спосіб мислення, моральні цінності, культура праці та ін.; Організаційний капітал: патенти, ліцензії, ноу-хау, програми, товарні знаки, промислові зразки, технічне й програмне забезпечення, організаційна структура, корпоративна культура й т.п.; Клієнтський капітал(споживчий (інтерфейсний)): зв'язки з економічними контрагентами (постачальниками, споживачами, посередниками, кредитно-фінансовими установами, органами влади та ін.), інформація про економічних контрагентів, історія взаємин з економічними контрагентами, торговельна марка (бренд).

Сучасний зміст системи управління інтелектуальним капіталом підприємств транспортної галузі ґрунтується на наступних положеннях[2]:

- означення місії підприємства та формулювання цілей у відповідності їх ієрархічності та важливості;
- означення напрямів, а не чітких директив в управлінській практиці, досягнення певного "люфту" альтернативності через актуалізацію ініціативності персоналу;
- прогностичного регулювання, самоаналізу, адаптивності моделей до відповідних змін середовища та економічної ситуації;
- моніторингового супроводу на усіх етапах управління інтелектуальним капіталом підприємства;
- підвищення ефективності використання капіталу через використання "латентних активів" інтелектуального капіталу підприємства;
- впровадження комплексної оцінки результатів діяльності з урахуванням взаємозалежності елементів інтелектуального капіталу підприємства.

Ефективне управління інтелектуальним капіталом транспортного підприємства відкриває стратегічні перспективи для його розвитку, оскільки сприяє підвищенню конкурентоздатності, інноваційності та інвестиційної привабливості.

Список літератури

1. Гунчак Н.В. Реалії та перспективи інтелектуального бізнесу в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 1. С. 77-81.
2. Літвінов О.С. Інтелектуальний капітал підприємства: сутність, оцінка, розвиток: монографія. Одеса : Астропринт, 2019. 390 с
3. Польова В.В Теоретичні основи дослідження інтелектуального бізнесу. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 58. С. 179-189.

УДК 331.108

Shved A.

Candidate of Economic Sciences (Ph. D.)

Senior Lecturer at the Department of Management and Public Administration,
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

IDENTIFYING AREAS FOR IMPROVING THE EFFICIENCY OF HR MANAGEMENT IN THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM

Effective human resource management is an important component of success in today's business environment. HR management is becoming a strategic function that determines the competitiveness of an enterprise and its ability to adapt to changes in the economic environment.

Today, business management structures are looking for optimal strategies and approaches to improve the efficiency of HR management. This involves not only improving management practices, but also taking into account current trends in the development of technology, work psychology and social relations.

In order to improve the efficiency of human resources management, enterprises need to adopt the global experience of HR management development, development and implementation of HR strategies, which in fact have a very serious impact on the organization's performance, and take only the best from them [1]. The importance of adapting global human resource management practices is a fundamental step in achieving the strategic goals of an enterprise.

Identifying areas for improving the efficiency of HR management in the enterprise management system has several key advantages:

1. Optimization of HR processes helps to increase the efficiency of employees, which can lead to an increase in the productivity of the enterprise as a whole.

2. Optimized HR processes help to reduce the risks associated with human resources management and allow the company to better adapt to changes in the economic environment.

3. Effective HR management contributes to the creation and strengthening of corporate culture, which affects the motivation, engagement and commitment of employees.

4. Improving HR processes helps to increase communication within the enterprise, which can facilitate cooperation and exchange of ideas among different departments and levels of management.

Identifying areas for improving the efficiency of HR management allows an enterprise to identify strategic growth points aimed at maintaining its competitiveness, sustainability and success in the long term.

Areas that can contribute to improving the efficiency of HR management in the enterprise management system include the use of technology in HR, skills development and training, talent management, corporate culture development, employee engagement, and change management.

Companies should implement digital tools to automate routine HR tasks, such as maintaining an employee database and internal communication. This helps to optimize time and resources, freeing them up for more strategic tasks.

Also, effective talent management through the development of training programs and the creation of strategies for identifying, developing, and retaining key employees plays an important role in ensuring competitiveness. The use of analytics to determine HR performance indicators allows the company to adjust its activities based on objective data. Meanwhile, change management and employee involvement in decision-making are key factors in adapting to change and maintaining a favorable working environment.

The development of corporate culture is an important area for improving the effectiveness of HR management, as it creates a favorable environment for attracting, retaining and motivating employees, which reflects in their productivity and commitment to the company. Today, managing the corporate culture of an enterprise's personnel involves the introduction of an innovative corporate culture paradigm, which manifests itself through processes, structure, and a system of relationships. Given that corporate culture combines almost all aspects: spiritual, material, social, information and communication, the effectiveness of its implementation in the organization will occur in accordance with these dimensions [2]. This approach emphasizes the need to take into account various aspects of corporate culture and their impact on the effectiveness of HR management.

Summarizing the discussed areas of improving the effectiveness of HR management in the enterprise management system, we can conclude that optimizing HR processes is crucial for achieving the company's strategic goals. Implementation of digital tools to automate tasks, employee skills development and training, effective talent management, data and metrics analysis, building a corporate culture, employee engagement, and flexible change management – all these areas together form the foundation of successful HR management.

Creating an enabling environment for employee development and support, investing in their skills and career growth, and active interaction between employees and management are becoming key strategies for businesses seeking to improve their operations and increase their competitiveness. Effective HR management not only optimizes internal processes, but also forms the basis for the stable and successful development of the enterprise in the long term.

References

1. Новікова М. М., Швед А. Б. Сучасні тенденції розвитку HR-менеджменту на підприємствах України. Проблеми Економіки. 2021. Вип. 4, № 50. С. 127-133. URL: <http://dx.doi.org/10.32983/2222-0712-2021-4-127-133>.

2. Міхов Л. І., Петков О. С. Фактори, що формують корпоративну культуру. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2016. № 1. С. 69-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vbumb_2016_1_14

УДК 346

Якимчук Н. Я.

д.ю.н., професор,

професор кафедри фінансового права

НН інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ В ПЕРІОД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Суспільні відносини в сфері державного боргу є найчутливішими до криз, однією з яких є військова агресія РФ, оскільки в них держава, АРК, обласні ради виступають позичальниками (боржниками) стосовно позичальників - міжнародних фінансових установ, зовнішніх та внутрішніх позичальників, приватних осіб, які вкладають власні кошти в облигації державної (місцевої) позики, які довіряють їх в умовах значних фінансових ризиків. Загалом у зв'язку з запровадженням воєнного стану призупинена реформа системи управління державним боргом і утворення Боргового агентства України (під назвою "Агентство з управління державним боргом"), повноваження якого досі здійснює Міністерство фінансів України. Основними з особливостей правового регулювання *державного боргу* в період запровадження воєнного стану є наступні: 1) *Щодо суб'єктів взяття державних запозичень.* Якщо за загальним правилом до моменту утворення Боргового агентства України його повноваження реалізує Міністерство фінансів України, яке здійснює державні внутрішні та зовнішні запозичення (ч. 1 ст. 16 БК України), то відповідно до п. 3-8 *Розділу VI БК України* "на період дії воєнного стану в Україні залучення до державного бюджету позик від іноземних держав, Європейського Союзу, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій на підставі міжнародних договорів України здійснюється за рішенням Кабінету Міністрів України"; 2) *Щодо схвалення стратегії управління державним боргом.* Спершу в п. 22 *Розділу VI БК України* було закріплено, що в умовах воєнного стану не застосовуються положення ч. 10 ст. 16 БК України щодо формування стратегії управління державним боргом. Але пізніше, було закріплено п. 3-9 *Розділу VI БК України*, відповідно до якого у 2023 році, як виняток з положень ч. 10 ст. 16 БК України "Міністерство фінансів України розробляє Стратегію управління державним боргом на 2024-2026 роки, а Кабінет Міністрів України її затверджує у місячний строк з дня прийняття закону про Державний бюджет України на 2024 рік". На сьогодні вона затверджена Постановою Уряду від 27 жовтня 2023 року № 1117; 3) *Щодо граничного обсягу державного боргу.* Законом № 2710-IX від 03.01.2022 року було зупинено на 2023 рік дію: а) абз. 1 ч. 1 ст. 18 БК України (так само як це було здійснено на 2022 та 2021 роки), яким закріплено, що граничний обсяг державного боргу та гарантованого державного боргу визначаються на кожний бюджетний період законом про Державний бюджет України; б) дію ч. 2 ст. 18 БК України, де передбачено, що "загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60 відсотків річного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України. У разі очікуваного перевищення цієї граничної величини Кабінет Міністрів України невідкладно

звертається до Верховної Ради України за дозволом на тимчасове перевищення такої граничної величини та подає для схвалення план заходів з приведення загального обсягу державного боргу та гарантованого державою боргу до встановлених вимог" (дія цього положення була зупинена раніше і на 2021 рік). В п. 23-1. Розділу VI БК України встановлено, що вказане положення ч. 2 ст. 18 БК України не застосовуються у випадку введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях; 4) *щодо процедури погодження взяття окремих державних запозичень з бюджетним комітетом парламенту*: в умовах воєнного стану **не застосовуються** норми абз. 2 ч. 7 ст. 16 БК України щодо погодження з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету Основних умов правочинів з державним боргом, що здійснюються у поточному бюджетному періоді на суму, яка перевищує 5 відсотків обсягу державного боргу на кінець попереднього бюджетного періоду, які визначаються Кабінетом Міністрів України, *що встановлено в п. 22 Розділу VI БК України*; 5) *щодо джерел фінансування Державного бюджету в формі державних запозичень*. Загалом відповідно до ч. 2 ст. 15 БК України "джерелом фінансування бюджету не можуть бути емісійні кошти Національного банку України", проте п. 53 Розділу VI БК України дію вказаного положення тимчасово зупинено на період дії воєнного стану. Так само призупинено п. 8 розділу IV тимчасово на період дії воєнного стану дію абз. 1 ст. 54 Закону України "Про Національний банк України", який містить заборону Національному банку України надавати кредити на фінансування Державного бюджету України; 6) *щодо створення Фонду обслуговування та погашення державного боргу*. Він утворений Постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку використання коштів з рахунка "Фонд обслуговування та погашення державного боргу" від 19 вересня 2023 р. № 1009, в силу абз. 4 п. 56 Розділу VI БК України, і тому для нього за рішенням Кабінету Міністрів України відкрито рахунок у Національному банку України з метою залучення добровільних внесків (благодійних пожертв). Кошти Фонду є джерелом формування спеціального фонду державного бюджету та спрямовуються Мінфіном на здійснення видатків з обслуговування державного боргу за загальнодержавними видатками та кредитуванням за бюджетною програмою "Обслуговування державного боргу"; 7) *щодо звільнення від відповідальності суб'єктів господарювання, які отримали кредити (позики) за рахунок залучених до відповідного бюджету коштів*. Так, в п. 22-4 Розділу VI БК України встановлено, що "у період дії воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення або скасування у разі виникнення простроченої заборгованості суб'єкта господарювання перед державою (Автономною Республікою Крим, обласною радою чи міською територіальною громадою) за кредитом (позикою), залученим державою (Автономною Республікою Крим, обласною радою чи міською територіальною громадою) або під державну (місцеву) гарантію, а також за кредитом з бюджету *пеня та інші штрафні санкції не нараховуються*.

SECTION 5 PSYCHOLOGICAL SCIENCES

Волков Д. І.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня освіти,

Державний податковий університет

Деніжна С. О.

к.пед.н., доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін,

Державний податковий університет

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АФІРМАТИВНОГО ПІДХОДУ
У РОБОТІ З ГЕНДЕРНИМИ КОНФЛІКТАМИ**

В умовах сучасного суспільства, гендерні конфлікти стають актуальною та складною проблемою, що вимагає комплексного підходу до вирішення. Однією з ключових складових ефективного розв'язання гендерних конфліктів є психокорекція - психологічний механізм, спрямований на зміну ставлення, переконань та поведінки осіб, залучених у конфліктну ситуацію.

Початковим етапом психокорекції гендерних конфліктів є визначення основних психологічних механізмів, що породжують та підтримують конфліктну динаміку. Однією з основних причин виникнення гендерних конфліктів є стереотипи та упередження, які формуються у свідомості осіб на основі соціокультурних чинників. Психокорекція спрямована на розбудову свідомості та адаптації усвідомлених поглядів, що дозволяє побудувати позитивне сприйняття гендерних відмінностей [2].

У цьому контексті, афірмативний підхід виступає як важлива методологічна основа для роботи з гендерними конфліктами.

Афірмативний підхід ґрунтується на принципах рівноправ'я та активного визнання гендерної ідентичності. Основна ідея полягає в тому, щоб не лише усувати дискримінацію, але і активно створювати умови для розвитку та вираження гендерної ідентичності кожної особи. Застосування афірмативного підходу в роботі з гендерними конфліктами передбачає пошук позитивних рішень, які сприяють розвитку інклюзивного гендерного середовища.

Важливо відзначити, що афірмативний підхід не тільки усуває наслідки гендерної дискримінації, але й активно сприяє формуванню позитивного ставлення до різноманітності гендерних ідентичностей. В рамках цього підходу робота з конфліктами спрямована на розбудову відкритого діалогу та взаєморозуміння між різними гендерними групами.

Основними методологічними принципами афірмативного підходу у роботі з гендерними конфліктами є [1]:

1. Активна підтримка гендерної рівності: визнання та підтримка рівноправ'я гендерних груп як ключовий елемент методології.

2. Визначення індивідуальних потреб: звернення до індивідуальних потреб осіб, врахування різноманіття гендерних ідентичностей.

3. Пошук конструктивних рішень: акцент на пошуку рішень, спрямованих на зменшення конфліктів та збереження гідності всіх учасників.

4. Розвиток комунікативних навичок: сприяння розвитку комунікативних навичок для конструктивного вирішення гендерних конфліктів.

5. Створення безпечного простору: створення безпечного та сприйнятливого простору для вираження гендерної ідентичності та вираження думок.

Афірмативний підхід в гендерній роботі є важливою складовою гендерної педагогіки та соціальної роботи, сприяючи розвитку суспільства, де гендерні конфлікти вирішуються не лише на рівні суто юридичних заходів, але й на рівні позитивного підходу до гендерної різноманітності. Ця методологія стає важливим

інструментом у створенні сучасного, рівноправного та взаєморозуміючого суспільства.

Список літератури

1. Проскурня А.С., Хоменко В.І. Афірмативна психотерапія: теоретико-методологічний дискурс. Науковий журнал "Габітус", № 18 (Т. 2). 2020. С. 94—98.
2. Гридасова О. І. Стереотипна сімейна роль як чинник соціально-інтеракційної організації конфронтаційної мовленнєвої взаємодії О. І. Гридасова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2011. – № 972. – С. 17-23.

Лещенко Я. В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня освіти,
Державний податковий університет

Заушнікова М. Ю.

к.псих.н., доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін,
Державний податковий університет

МЕТОДОЛОГІЯ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS НА РОБОЧОМУ МІСЦІ

Особливий інтерес та увага до розвитку м'яких навичок з боку науковців та роботодавців зумовлена зростанням невизначеності та змінами в сучасному світі. Методології навчання продовжують формуватися під впливом суспільних змін і тенденцій, а також з урахуванням нових можливостей, які пропонують ці технології [1].

Розглянемо одну з запропонованих методологій:

1. Аналіз потреб та вимог підприємства. Першим етапом методології є аналіз конкретних потреб та вимог підприємства. Це включає вивчення особливостей робочого процесу, та визначення ключових soft skills, які сприятимуть підвищенню продуктивності та ефективності працівників. Важливо враховувати галузеві та конкретні вимоги компанії.

2. Розробка індивідуальних навчальних програм. На основі аналізу потреб створюються індивідуальні навчальні програми для кожного рівня працівників. Ці програми включають в себе навчання комунікаційним технікам, розвиток емпатії, навичок вирішення конфліктів та інших важливих аспектів міжособистісних відносин.

3. Застосування інтерактивних методів навчання. Методологія передбачає використання інтерактивних методів навчання, таких як рольові ігри, тренінги, кейс-стаді, які дозволяють працівникам практикувати отримані навички в реальних або схожих на реальні ситуаціях. Це сприяє глибокому засвоєнню та відчуттю практичної цінності отриманих знань.

4. Впровадження системи моніторингу успішності. Методологія повинна включати систему оцінки успішності, яка дозволяє вимірювати ефективність програми розвитку soft skills. Застосування анкет, спостережень та інших методів дозволяє здійснювати регулярний моніторинг та коригування програми відповідно до змін у внутрішньому чи зовнішньому середовищі.

5. Залучення експертів та консультантів. Важливим елементом методології є залучення зовнішніх експертів та консультантів, які мають досвід у сфері розвитку soft skills. Їхні знання та експертиза можуть додати нові підходи та інновації у програму розвитку.

Ціль розвитку навичок на робочому місці полягає у встановленні відповідності між людиною та її роботою. План розвитку навичок має на меті покращити знання, навички та ставлення до роботи і, таким чином, допомогти людині бути більш ефективною на її теперішній посаді або підготувати її до майбутньої роботи [2]. З точки зору організації, розвиток працівника є засобом підвищення ефективності

організації. Основне завдання відділу навчання та розвитку навичок полягає в тому, щоб забезпечити організацію кваліфікованою та готовою до роботи робочою силою.

Список літератури

1. Наход С. А. Значущість "Soft skills" для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2018. № 63. С. 131–135.

2. Помилуко В. Ю. Психологія розвитку ключових компетентностей у дорослому віці: дис. ... доктора психол. н. 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Київ, 2020. 541 с.

Хоменко М. І.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня освіти,
Державний податковий університет

Заушнікова М. Ю.

к.псих.н., доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін,
Державний податковий університет

ВПЛИВ ТЕОРІЇ ПОКОЛІНЬ НА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТУ БІЗНЕС ПРОЦЕСІВ

В сучасному бізнес-просторі, де швидкість змін і конкуренція є невід'ємною частиною підприємницького середовища, розуміння та ефективного управління персоналом стає ключовим аспектом успішної діяльності. Один із важливих аспектів цього управління є мотивація працівників. Важливо розглядати мотивацію як складову бізнес-процесів та розуміти, що фактори, що впливають на неї, можуть змінюватися в залежності від поколінних диференціацій.

Теорія поколінь, запропонована такими вченими як Ніл Хоув і Вільям Штраус, розглядає суспільство як сукупність поколінь, кожне з яких має свої унікальні характеристики та цінності [2].

З тих людей, які живуть сьогодні, виділяють шість поколінь (табл. 1). Роки народження різних поколінь у різних джерелах трохи відрізняються, виходячи із географії, значних подій в історії, які стосуються розвитку цінностей у поколіннях, а також існуючих тенденцій.

Таблиця 1. Основні покоління за роками народження

Роки	Покоління
1901-1922	Покоління переможців або GI
1923-1942	Мовчазне покоління
1943-1963	Покоління бебі-бумерів
1964-1983	Покоління X
1984-2003	Покоління Y
2004-2023	Покоління Z

Застосування цієї теорії у бізнесі може розкрити ключові моменти, які впливають на мотивацію працівників.

Перше покоління, яке вже вийшло на пенсію або готується до виходу, відрізнялося високою вірністю компанії та готовністю вкладати в неї весь свій професійний шлях. Для цього покоління мотивацією було визнання та стабільність. Управління їх

мотивацією передбачало надання стабільних умов праці та підвищенням заробітної плати за довготривалістю стажу.

Друге покоління, яке складає основну масу активного працездатного населення, вже виявляє інші цінності. Для них важливо відчувати власну цінність в процесі праці, бути визнаними за свій внесок та мати можливість кар'єрного зростання. Мотивація для цього покоління пов'язана з викликами та можливістю самореалізації.

Молодше покоління, яке тільки починає активно залучатися до бізнес-середовища, визначає нові стандарти мотивації. Для них важливо не тільки отримання матеріальної винагороди, але й робота над справою, яка має сенс. Гнучкість, можливість працювати з різними проектами та навчання - це ключові моменти мотивації для цього покоління.

Застосування теорії поколінь у вивченні та управлінні мотивацією дозволяє компаніям адаптувати свої стратегії до унікальних потреб кожного покоління. Розуміння цих потреб дозволяє створити ефективні системи мотивації, що відповідають вимогам сучасного бізнесу [1].

У висновку можна сказати, що успішне управління мотивацією працівників у бізнесі вимагає врахування індивідуальних особливостей кожного покоління. Теорія поколінь стає невід'ємною частиною стратегій управління персоналом, сприяючи створенню мотиваційних систем, які відповідають унікальним потребам та цінностям кожного покоління працівників.

Список літератури

1. Лютак О. Застосування теорії поколінь у консультуванні персоналу організації. *Збірник наукових праць: психологія*. 2019. Вип. 23. С. 94–101

2. Strauss, W., Howe, N. *The Fourth Turning: An American Prophecy – What the Cycles of History Tell Us About America's Next Rendezvous with Destiny*. N. Y. : Broadway Books, 1997.

УДК 159.922

Ільїна Ю. Ю.

канд. біол. наук, доцент,

доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах,
Національний університет цивільного захисту України, Харків

Короп О. В.

магістр соціально – психологічного факультету,
Національний університет цивільного захисту України, Харків

ПРОЯВИ ПРОЦЕСІВ САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ФАХІВЦІВ СУБ'ЄКТ – ОБ'ЄКТНИХ ТА СУБ'ЄКТ – СУБ'ЄКТНИХ ПРОФЕСІЙ

Сучасний соціальний простір пропонує людині велике різноманіття способів поведінки. При цьому швидкість, гнучкість, своєчасність переключення з одного способу дій на інші у разі необхідності є умовою успішності. Здатність індивідуума як суб'єкта поведінки аналізувати ситуацію, її динаміку, адаптуватися до її вимог і, разом з тим, досягати певної мети, вимагає від нього розвинутих вмінь регуляції власної поведінки.

Регуляція є загальною властивістю всієї психічної діяльності людини та пов'язана з необхідністю приведення психічного відображення світу людиною, її ставлення до навколишнього середовища й найбільш повну відповідність до реальності. З одного боку, сам термін "саморегуляція" означає спрямованість дії на того, хто його виробляє. Об'єктом регуляції для людини в даному випадку є її власні вчинки та дії, притаманні їй психічні явища (процеси, стани, властивості). У разі, коли ведеться мова про власне соціальну поведінку, то на перший план виступають здібності людини діяти ефективно в умовах, які висуваються соціальною ситуацією. При цьому важливим стає вміння підкоряти собі ситуацію, здатність діяти на підставі прогнозу, тобто

попереджувати події, здатність діяти без зупинок перед труднощами доводити справу до кінця, здатність тримати віддалену мету.

Зрозуміти особливості прояву саморегуляції фахівців різних напрямків неможливо без урахування специфіки професії, тому що висуваються певні вимоги до поведінки працівника, яка сприятиме ефективній професійній діяльності, уникненню професійних помилок.

На сьогодні існує велика кількість визначень поняттю "саморегуляція", серед яких: це – спрямованість дії на того, хто її виконує [1]. Саме, коли людина регулює власну психічну сферу, тоді й ведеться мова про саморегуляцію.

У нашому дослідженні ми спирались на концепцію індивідуальних стилів саморегуляції В.І. Моросанової [2]. Індивідуальний стиль (ІС) – це індивідуально стійке, типове для людини, специфічне, своєрідне довільне активність. Науковець виділила дві форми ІС: стиль реалізації дії (різних видів активності) та функціонування свідомості (власне саморегуляція цієї активності). На думку науковця, індивідуальний стиль саморегуляції характеризується індивідуально-типовим комплексом стильових (індивідуально – типових) особливостей. Індивідуальні особливості регуляторних процесів – реалізують індивідуальні основні ланки системи саморегуляції (планування, моделювання, програмування та оцінка результатів), основні лінії індивідуальних відмінностей полягають у нерівномірній розвиненості цих процесів або у специфічних особливостях індивідуального "профілю" регуляції, а стильові особливості – характеризують функціонування всіх ланок системи саморегуляції та одночасно є регуляторно-особистісними властивостями (самостійність, надійність, гнучкість, ініціативність). Регуляторно-особистісні властивості в силу їх системного характеру можуть бути як передумовами формування того чи іншого стилю регуляції, так і новоутворення в процесі його формування.

У нашому дослідженні ми враховували те, що успішність різних видів практичної діяльності забезпечується сформованістю цілісної системи саморегуляції, а будь-який структурно-функціональний дефект (недостатня реалізація будь-якого функціонального компонента саморегуляції, нерозвиненість міжфункціональних зв'язків) процесу регуляції суттєво обмежує ефективність виконання різних видів діяльності.

Проведення дослідження здійснювалось на базі Головного Управління ДСНС України в Черкаській області, Родниківській школі – ліцею Паланської сільської ради Уманського району та КНП "Центр первинної медико-санітарної допомоги" Паланської сільської ради Уманського району. Було сформовано дві групи: 1 – фахівці суб'єкт – об'єктних професій (ДСНС) 2 – суб'єкт – об'єктних професій. Метою нашого емпіричного блоку дослідження стало вивчення саморегуляції фахівців різного професійного напрямку. При цьому ми враховували, що саморегуляція особистісна пов'язана переважно з визначенням та корекцією своїх позицій (у рамках культурно-історичної традиції, закріпленої в нормах соціуму). Застосована діагностична процедура (використана методика В.І. Моросанової) [3] дозволила з'ясувати актуальні можливості особистості усвідомлено ініціювати та управляти довільною активністю. Відомо, що високий рівень усвідомленої саморегуляції дає можливість працівникам опанувати нові методи та прийоми професійної діяльності у різних ситуаціях (у тому числі й ситуаціях невизначеності) та досягати у цілому високих результатів.

На основі результатів досліджень у двох групах ми провели відповідний порівняльний аналіз індивідуальних та середньогрупових показників за 7 шкалами методики саморегуляції. Виявлено, що в групі респондентів – представників суб'єкт – об'єктних професій середній рівень за всіма шкалами, крім шкали "Самостійність". Найвищий середньо груповий показник виявлено за шкалами "Планування", "Програмування", "Моделювання". Четвертий ранг посідає шкала "Гнучкість". Отже, у рятувальників сформована потреба продумувати свої дії і поведінку для досягнення

намічених цілей, вони ґрунтовно підходять до питань розгорнення розроблюваних програм. Програми розробляються індивідуально або разом з колегами по караулу, вони гнучкі до змін в нових обставинах і стійкі в ситуації перешкод. У разі невідповідності отриманих результатів цілям проводиться корекція програми дій до отримання прийняттого для них результату.

Респонденти групи суб'єкт – суб'єктних професій продемонстрували найвищі показники за шкалою "Оцінка результатів". Загальний показник у них нижчий, ніж у респондентів першої групи, хоча й відповідає балам середнього рівня, але з тенденцією до низького рівня.

У цілому нами зафіксовані гармонійні стилі саморегуляції для різних фахових напрямків у групах респондентів. Вони розвинуті у відповідності до специфіки професійної діяльності з надмірно високими вимогами до саморегуляції та можуть бути сформовані людиною незалежно від типу особистості, але за умови високої мотивації досягнення успіху та наявності спеціальних здібностей.

Обов'язково слід враховувати те, що загальний низький рівень, слабка сформованість основних процесів саморегуляції стає перешкодою для високих досягнень у різних видах діяльності.

Процес саморегуляції сприяє виробленню гармонійної поведінки, на її основі розвивається здатність керувати собою відповідно до реалізації поставленої мети і спрямовувати своє поведінку відповідно до вимог життя та професійних чи навчальних завдань.

Список літератури

1. Короткий словник психологічних термінів // Укл.: Петренко Г.Г., Ільїна Ю.Ю., Росоха В.О., Х.: 2003. 186 с.
2. Моросанова В.И. Индивидуальный стиль саморегуляции: феномен, структура и функции в произвольной активности человека. М.: Наука, 2001.
3. Моросанова В.И. Опросник "Стиль саморегуляции поведения" // Журнал практической психологии и психоанализа. 2004. № 2.
4. Ільїна Ю.Ю., Філіпська О.А. Особливості вольової саморегуляції та мотивації у внутрішньо переміщених осіб. // Проблеми екстремальної та кризової психології. Зб. наук. праць. Вип. 21, – Харків : НУЦЗУ, 2017. 208 с.

Роцина М. М.

магістерка психології, арт-терапевтка

КАЗКОТЕРАПІЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДУХОВНОГО ЗЦІЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ

На сьогодні ми всі перебуваємо в архетипічному процесі самостановлення та трансформації. Постійно проживаючи травмивні події, невизначеність, стрес, ми не помічаємо та не усвідомлюємо наскільки всі наші емоційні реакції, принципи, поведінкові патерни сповнені історично зумовленою мотивацією. Можливо, для багатьох з нас ці процеси неочевидні, не помітні та практично не відчутні, але вони відбуваються так чи інакше, впливаючи на рівні внутрішніх перетворень, допомагаючи процесам становлення нас як особистостей, як нації, як етносу. На думку О. Шпенглера, типи епох, ситуацій та особистостей постійно повторюються, а історія змушує людину ставати на шлях саморефлексії, пошуку сенсу, сили, ресурсу через глибинну внутрішню достовірність, яка спрямовує міфологічне, релігійне і художнє мислення [2]. Тож, допомогти нам у таких пошуках може цілюща сила терапевтичної метафори та звернення до архетипічного символізму як складових казкотерапевтичного впливу в процесі психологічного консультування.

Горе, біль, втрата, розчарування часто озлоблюють нас, роблять жорсткими та стійкими, ніби "висушуючи", скеровуючи на виживання. І тут на допомогу може прийти психотерапевтична казка. Вона несе в собі живу людську участь і мудрість.

Читаючи казку, розмірковуючи про неї, людина на несвідомому символічному рівні, спираючись на глибинний ресурс архетипічного символізму, активізує власні творчі процеси, що чинять позитивний вплив на психоемоційний стан, змінюють ставлення до себе та навколишнього світу, допомагають віднайти можливості творення та набуття душевної сили. Також, казки можуть допомогти нам подолати періоди кризи та стати потужним психопрофілактичним і розвиваючим засобом, що дає нам можливість говорити про предмет казкотерапії як про процес виховання та збереження нашої Внутрішньої Дитини, шлях розвитку душі, підвищення рівня усвідомленості подій, набуття знань про закони життя та способи соціального прояву творчої сили. І звичайно, в усьому цьому, казкотерапія незмінно лишається екологічним процесом "згадування" та повернення дорослому гармонійного світовідчуття.

Вплив символу та метафори досліджували не тільки засновники різних психологічних напрямів (М. Еріксон, Н. Пезешкіан, Ф. Перлз, З. Фрейд, К. Юнг та ін.), але і інші науковці. Так, Р. Сапольські, професор біології і неврології Стенфордського університету, вказував, на те, що думати символами – це надзвичайно важлива унікальна здатність людини, і що символи мають величезну владу над людьми. За їхньою допомогою ми можемо проживати сильні емоції, "ми вбиваємо заради символів і вмираємо за них" [3].

Казка, як така, завжди взаємодіє з суб'єктом на ціннісному рівні, дозволяючи опрацьовувати проблеми з опорою на моральні орієнтири, духовні цінності та особистісний потенціал, адже твориться вона довкола провідних ідей: усвідомлення свого потенціалу, можливостей та цінності життя; розуміння причино-наслідкових зв'язків подій та вчинків; пізнання різних стилів світовідчуття; осмислення творчої взаємодії зі світом; відчутті внутрішньої сили та гармонії. До психотерапевтичних функцій казок можна віднести: заповнення прогалин індивідуальної історії та доповнення її загальнолюдською інформацією; актуалізація моментів особистої історії, що були витіснені; формування нового погляду на ситуацію та перехід на інший рівень усвідомлення, напрацювання більш конструктивного ставлення та поведінки; можливість побачити внутрішній конфлікт та знайти шляхи його розв'язання; відшукати альтернативні концепції сприйняття неоднозначних життєвих ситуацій та ін.

Ще Карл Юнг говорив про існування кодів історичної пам'яті людства. І це не викликає сумнівів. Психіка особистості та соціальної групи має трансперсональні конструкти, що є глибинними орієнтаціями самої особистості та соціуму в цілому. Через це настільки цілющими можуть виявитись процеси актуалізації наших ресурсів через зустріч з глибинною внутрішньою ідентичністю, завдяки символізму терапевтичної метафори, котрою власне і просякнута казка, як така.

На думку того ж К. Юнга, людина народжується з психологічною спадщиною [1], яка визначає її поведінку та досвід і значна частка цієї спадщини закладена у психокulturі соціуму, та відображена у речах, текстах, зображеннях, архітектурі, живописі, літературі, музиці, кольорах. Колективне несвідоме містить в собі матеріал, що утворюється не у власному досвіді індивіда, а збирається в міфах, легендах, казках, соціальній енергії суспільства. Тому, читаючи або вигадуючи казки, ми долучаємось до спільного простору відновлення, який надає нам пам'ять поколінь.

Під час війни, запускаючи внутрішні механізми захисту та процеси адаптації, наше психічне спирається на умовну "глибинну пам'ять та знання", саме тому зараз, як ніколи раніше актуалізується потреба людини до казкотворення та взаємодії з казковою спадщиною нашого народу, як безцінним архетипічним інструментом самозцілення та сили українського етносу.

Одна з основоположних ідей аналітичної психології говорить нам про те, що людина у процесі самоактуалізації, прагне встановити зв'язок між свідомістю і несвідомим. Проте, цей процес не простий, оскільки свідоме говорить мовою знання, а

несвідоме мовою символів. Тому, доцільним і дієвим інструментом для полегшення цього шляху, безперечно, буде використання метафори в психологічній практиці через застосування методу казкотерапії в тому числі, з метою не лише надання підтримки, підвищення ресурсу, стресостійкості та гармонізації стану людини в сучасних умовах війни, але й у більш глибокому контексті терапевтичної практики.

Список літератури

1. Юнг К.Г. Архетипи і колективне несвідоме / Переклала з німецької Катерина Котюк; науковий редактор українського видання Олег Фешовець. 2-ге опрац. вид.. Львів: Видавництво "Астролябія", 2018. 608.

2. Spengler, O. (1993) Zakat Evropy. Ocherki morfologii mirovoy istorii [Електронний ресурс] [The Decline of the West. Essays on the Morphology of World History]. Vol. 1. Режим доступу до ресурсу: https://www.academia.edu/10710737/Essay_The_Decline_of_the_West_By_Oswald_Spengler

3. Эволюция и метафорический язык: Роберт Сапольский о нашей способности думать символами [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://monocler.ru/mozg-i-metaforyi>

Слободян О.

магістрантка,

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Кізь О.

кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри психології

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ПРОЯВИ ТРИВОЖНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОТРЕБА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ

Повномасштабна російсько-українська війна поставила перед освітянами України нові виклики, зумовлені необхідністю створення власної системи психолого-педагогічного супроводу дітей під час війни задля збереження їхнього психічного здоров'я, стабілізації емоційного стану, плекання стресостійкості, адаптації до складних умов життя. Хронічні кризові обставини воєнного часу зумовлюють пошук ефективних стратегій психологічної допомоги дітям.

Емоційна сфера молодшого школяра характеризується лабільністю, безпосередністю, експресивністю (І. Бех, В. Кутішенко, О. Лелюх-Степанчук), її довільність пов'язана з розвитком самоконтролю, стійкістю та глибиною емоційного процесу (В. Поліщук, О. Чебикін), індивідуальними особливостями емоційної сфери молодшого школяра (С. Ставицька), рефлексивною емоційною реакцією (Р. Павелків, О. Цигипало). Тому надзвичайно важливо дбати про розвиток у молодших школярів емоційного інтелекту (М. Шпак), виховувати у них емоційну культуру та культуру почуттів (Р. Калініна, Л. Кондрашова, В. Поплужний, Л. Соколова, О. Турська), що допоможе запобігти формуванню негативних емоційних станів (Є. Гейко, О. Винославська, В. Зливков, О. Кононко, Е. Помиткін), попередити і вчасно корегувати особистісну тривожність (Л. Долинська, В. Поліщук, С. Томчук, М. Томчук, Л. Уманець, Н. Чепелева, Т. Яценко тощо) та можливий деструктивний вплив емоційних станів на психічне здоров'я молодших школярів (О. Гордова, О. Завгородня, Н. Коцур, С. Куриленко, М. Тіхонова) тощо.

Для всебічного розвитку та нормального перебігу різних видів діяльності молодшого школяра, мобілізації його пізнавальних і особистісних ресурсів потрібна збалансованість емоцій, позаяк порушення емоційного балансу спричиняє емоційні розлади, тривожні стани, зниження самооцінки та погіршення результатів учбової

діяльності. Психологи наголошують, що у молодшому шкільному віці для дітей характерні такі психологічні особливості, які сприяють виникненню тривожності: підвищена емоційна чутливість до зовнішніх впливів та сильна зовнішня і внутрішня реакція на них; недостатньо розвинена довільність пізнавальної і емоційно-вольової сфер; безпосередність сприйняття зовнішнього світу і обмеженість форм адаптивних реакцій на впливи; високий рівень наслідування та емоційного зараження тощо. Відтак, емоційна та соціальна підтримка педагогів, батьків, найближчого родинного оточення покликана знизити рівень психологічного стресу, забезпечити позитивну динаміку розвитку емоційної сфери, успішне проживання складних життєвих подій дітьми молодшого шкільного віку.

У царині усіх можливих проявів емоційної сфери дитини увагу привертає тривожність, яка виступає яскравою ознакою дезадаптації дитини та може негативно впливаючи на всі сфери її життєдіяльності, здоров'я, загальний рівень психологічного благополуччя. Тривожність молодшого школяра може проявлятися в поведінці найрізноманітнішими способами, маскуючись під інші проблеми. Діагностика дозволить своєчасно виявити дітей з підвищеним рівнем тривожності та забезпечити їм відповідний психолого-педагогічний супровід, а своєчасне проведення корекційної роботи сприятиме зниженню тривожності та формуванню адекватної поведінки у дітей молодшого шкільного віку.

Емпіричне дослідження проводилось упродовж квітня-вересня 2023 року. У дослідженні взяло участь 105 учнів початкових класів Тереховлянського академічного ліцею імені Ярослави Стецько. Вибірку склали 105 учнів 1-4-х класів. До діагностичного інструментарію увійшли кілька методик, з-поміж яких проєктивна методика "Обери потрібне обличчя" Р. Темпл, М. Доркі, В. Амен в адаптації Т. Яценко. Обчислення індексу тривожності засвідчило, що у сукупній вибірці респондентів молодшого шкільного віку у 31 % продіагностованих дітей виявлено високий рівень тривожності, у 47 % – середній рівень і у 22 % – низький. Відтак, у 89 % дітей молодшого шкільного віку наявний у сумі високий та середній рівні тривожності, що є насторожуючим психологічним параметром.

Аналіз змісту проєктивних картинок засвідчує, що окремі респонденти безвідносно до статі та віку при аналізі картинок №4; №5; №6 і №12 прив'язували їх зміст до сучасних умов воєнного стану: "потрібно швидко одягатися і бігти в укриття", "чути тривогу і всі біжать ховатися", "налякався хлопчик, бо чути сирену", "мама каже залишати гратися і йти в бомбосховище" тощо. Такі пояснення дітей в ході діагностичного обстеження виявлено вперше за весь час роботи з методикою. Прикметно, що у низці випадків під час виконання методики респонденти з авторами і вчителькою були змушені перервати роботу і швидко переміститися в укриття школи, тому що насправді звучав сигнал тривоги через систему оповіщення.

У молодших школярів тривожність є результатом фрустрації потреби в захищеності з боку соціального оточення. Дослідження дитячої тривожності є досить важливим у зв'язку з проблемою емоційного розвитку сучасних українських дітей у часі повномасштабної війни і проживання ними екстремальних життєвих ситуацій, так як підвищена тривожність може дезорганізувати діяльність дитини і стати причиною поведінкових деструкцій, а високий рівень тривожності може спричинити розвиток неврозу у дітей та ускладнити процес формування їх особистості.

Війна – травматична подія для кожної людини, особливо непросто переносити цей болючий досвід дітям. Вимогою часу є знаходження та використання методів зниження тривожності дітей, розвитку їхньої резиліентності, створення безпечного і дружнього до дитини освітнього і соціального середовища, налагодження та відновлення процесу взаємодії та подолання труднощів у спілкуванні. Дитячій психіці потрібна належна підтримка як батьків, так і педагогів та психологів, щоб впоратись із своїми складними емоціями, тривожними думками та пережити цей непростий час без шкоди для ментального здоров'я та з перспективою на посттравматичне зростання.

SECTION 6

MEDICAL SCIENCES

Міщенко О. М.

проф.

зав. каф. стоматології післядипломної освіти

ЗДМФУ

Косінов О. С.

аспірант кафедри стоматології післядипломної освіти

ЗДМФУ

АНАЛІЗ ТОРКУ ПРИ УСТАНОВЦІ ІМПЛАНТАТУ В ДІЛЯНКУ СУБАНТРАЛЬНОЇ АУГМЕНТАЦІЇ ТА ВЛАСНУ КІСТКУ

Гідроксилапатит та трикальційфосват (ГАП-ТКФ) та деякі інші керамічні матеріали на основі кальцію можна розглядати як біоактивні матеріали, оскільки повідомлялося, що вони підтримують зростання кісткової тканини.[1]

Їхня біоактивність пов'язана з остеокондуктивними властивостями, які забезпечують апозицію та міграцію остеобластів на поверхню матеріалу. [2]. Відомо, що ГАП-ТКФ здатний безпосередньо зв'язуватися з кісткою [3] Однак регенеративний ефект кісткового замітника на основі гідроксилапатиту та трикальційфосфату раніше не аналізувався у клінічних умовах у віддалені після аугментації терміни. Таким чином, фундаментальне питання про те, чи ГАП-ТКФ надає суттєвий клінічний вплив на регенерацію альвеолярної кістки, залишається незрозумілим. Тому ми визначили та структурно проаналізували вплив кісткового замітника на регенерацію альвеолярної кістки при аугментації в ділянку верхньощелепних синусів.

Ціль: Провести клінічний аналіз якості субантральної аугментації із застосуванням композиту Nano Graft з позицій торку при установці імплантату в порівнянні з аналогічними показниками в області власної кістки пацієнта.

Величина обертального моменту при інсталяції імплантату визначає ступінь компресії кісткової тканини, необхідну для створення щільного контакту між поверхнею імплантату і навколишньою кістковою тканиною. Крім того згідно із законом Вольфа, напруги, що виникають в кістковій тканині запускають процес адаптивної перебудови, швидкість і результат якої значною мірою залежать від величини напруги в зонах їх локальної концентрації і виду напружено-деформованого стану.

При встановленні дентальних імплантатів у кістковій тканині щелеп виникають зони локальної концентрації напруги, величина яких залежить від величини обертального моменту (торк) та особливостей архітекtonіки щелепи. Величина локальних напруг нелінійно зростає при зменшенні товщини кортикального шару та підвищенні величини торка.

Необхідний рівень первинної стабільності імплантату досягається при величині обертального моменту (торк) 35-40Н·см і більше.

Показники торка менше 35Н·см вважалися незадовільними.

При аналізі значень торка в зонах новоствореної кістки середнє значення торка становило 35 N/cm при 52 спостереженнях. У зонах власної кістки пацієнтів, що безпосередньо межують із зоною аугментації, середнє значення торка при інсталяції імплантату склало 25 N/cm.

Різниця показників торку на 71,4% на користь зони аугментації свідчить про поліпшення якісних характеристик альвеолярного відростка в зоні аугментації кісткового композиту на основі ГАП-ТКФ порівняно із власною кісткою пацієнта.

Список літератури

1). [R. Martinetti, L. Dolcini, C. Mangano, Physical and chemical aspects of a new porous hydroxyapatite, Anal. Bioanal. Chem. 381 (2005) 634e638

C. Nascimento, J.P.M. Issa, R.R. Oliviera, M.M. Iyosoma, S. Siessere, S.C.H. Regalo, Biomaterials applied to the bone healing process, Int. J. Morphol. 25 (4) (2007) 839e846.

F. Heilmann, O.C. Standard, F.A. Müller, M. Hoffman, Development of graded hydroxyapatite/CaCO₃ composite structures for bone ingrowth, J. Mater. Sci. Mater. Med. 18 (2007) 1817e1824.]

2). P. Frayssinet, J. Fages, N. Bonel Rouquet, Biotechnology, material sciences and bone repair, Eur. J. Orthop. Surg. Traumatol. 8 (1998) 17e25.

L.L. Hench, Bioceramics: from concept to clinic, J. Am. Ceram. Soc. 74 (1991) 1485e1510

3). C. Mangano, A. Scarano, V. Perroti, G. Lezzi, Piatelli, A maxillary sinus augmentation with a porous synthetic hydroxyapatite and bovine-derived hydroxyapatite: a comparative clinical and histologic study, Int. J. Oral Maxillo- fac. Implants 22 (6) (2007) 980e986. Retrieved from www.quintpub.com/journals/omi/

Соколов В. М.

Одеський національний медичний університет

Дорофеева Т. К.

Одеський національний медичний університет

Долгушин О. О.

Одеський національний медичний університет

РОЛЬ МСКТ ВІЯВЛЕННЯ СУДИННОЇ ІНВАЗІЇ ПУХЛИННИХ УТВОРЕНЬ ПІДШЛУНКОВОЇ ЗАЛОЗИ

Об'єкт дослідження. Було обстежено понад 240 хворих, детальному розбору піддалися 200 хворих з пухлинами підшлункової залози, середній вік яких становив 55 +/- 2,6 років.

В даний час для оцінки магістральних судин широко застосовується протокол МСКТ-ангіографії, який розглядає 4 ступеня деформації судинної стінки. Джерела показали, що в залежності від кривизни поверхонь пухлини і деформації судин:

- ступінь D (увігнута поверхня судини в зоні пухлини) відповідає ризику інвазії 88% і прогнозованою резектабельності 7%;
- ступінь E (циркулярний залучення судини) - резектабельності 0%;
- при ступені А (жировий прошарок між пухлиною і посудиною) і ступені В (незмінна тканину підшлункової залози між пухлиною і судинами) точність прогнозованої резектабельності становить 95%.

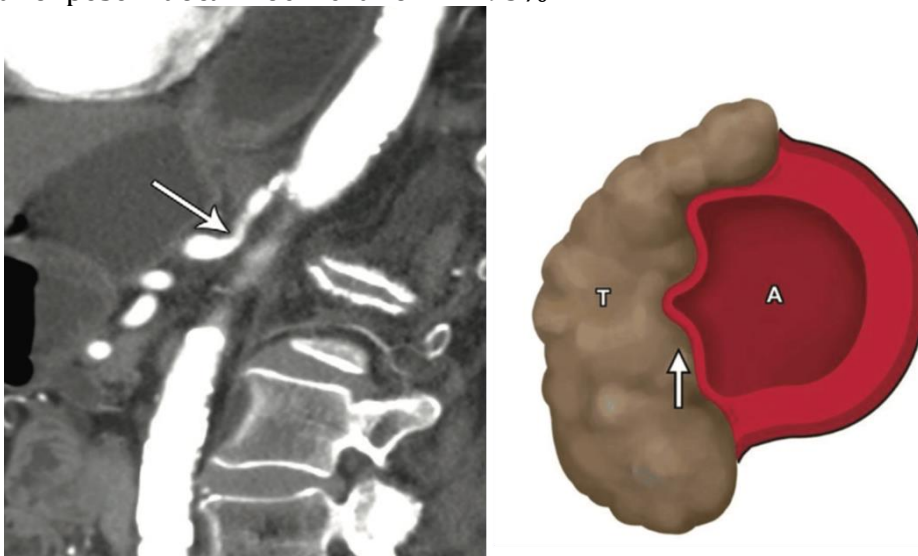

Рис. 1. Точність прогнозованої резектабельності становить 95%

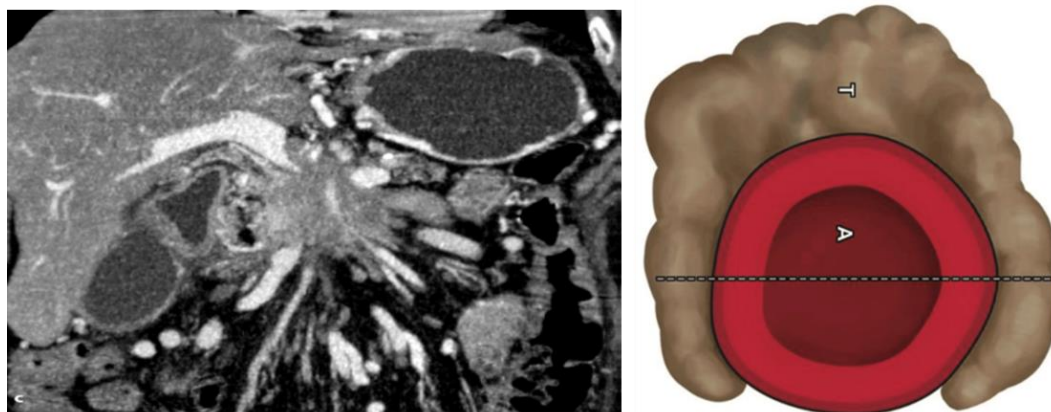

Рис. 2. Пухлина не резектабельна

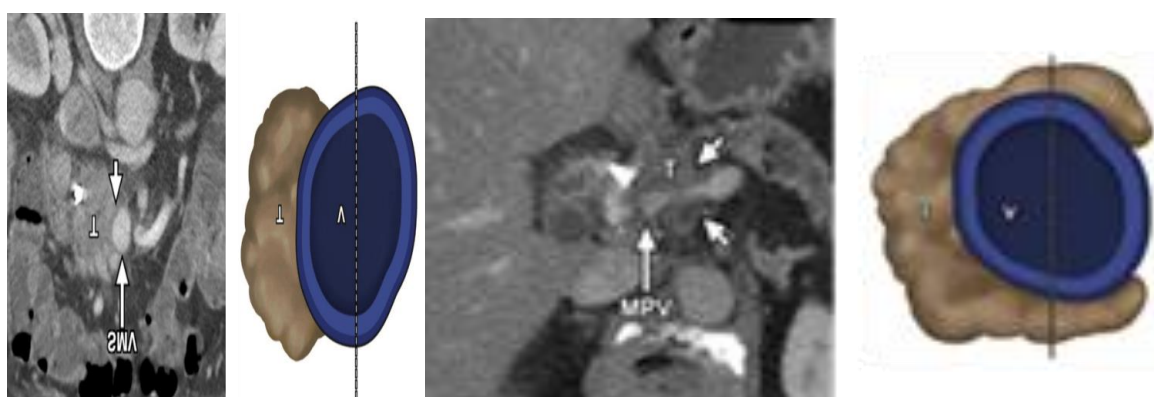

Рис. 3. Всі пухлини резектабельні.

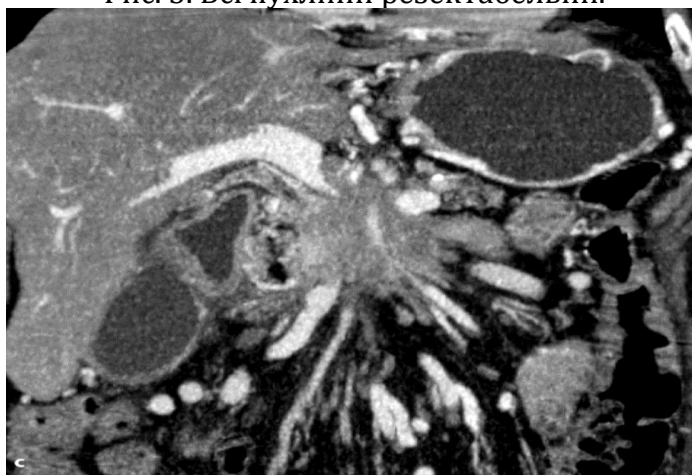

Рис. 4. Проростання пухлиною артерій і вен. Пухлини не резектабельні

Розглядаючи критерії поширеності пухлини на судини, особливу увагу слід приділити ступеня інвазії в основні артеріальні стовбури: - (печінкова артерія, верхня брижова артерія, черевний стовбур), так як справжня інвазія в дані структури є абсолютним протипоказанням до радикального втручання. Залучення гілок інших великих судин, таких як гастродуоденальна, селезіночна артерія не є протипоказанням до резекції. Часткова венозна інвазія не є абсолютним протипоказанням до радикальної операції.

ВИСНОВКИ

• Спіральна КТ з болюсним введенням контрасту більш точно диференціює пухлинні утворення. • Чутливість КТ в діагностиці злоякісних пухлин підшлункової

залози перевищує 80%. Частота хибнопозитивних результатів складає 5-10%. • МРТ переваг перед КТ не має. • Однак інші автори вважають, що діагностична ефективність МР-томографії в поєднанні з МР-ангіографією порівнянна з діагностичною ефективністю двухфазної спіральної КТ з динамічною контрастністю при оцінці судинної інвазії пухлин підшлункової залози.

Список літератури

1. Соколов В.Н., Ситникова Е.С. ДВИ И ПЕТ/КТ в диагностике онкологической патологии брюшной полости. Russian Electronic Journal of Radiology,. 2016. сс.53-54
2. Кармазановський, Г.Г. Комп'ютерна томографія підшлункової залози та органів заочеревинного простору / Г.Г. Кармазановський, В.Д. Федоров. - М.: Паганель, 2000. - 129 с.
3. Брехов, Є.І. Пухлинна поразка підшлункової залози та її лікування / О.І. Брехов, В.В. Калінніков // Клінічний вісник. - 2000. - № 2. - С. 64-66.
4. Ichikawa, T. Islet cell tumor of pancreas: biphasic CT versus MR imaging in tumor deflection / T. Ichikawa // Radiology. - 2000. - Vol. 216. - P. 163-171.
5. Adler DG, Baron TH, Davila RE, Egan J, Hirota WK, Leighton JA, Qureshi W, Rajan E, Zuckerman MJ, Fanelli R, Wheeler-Harbaugh J, Faigel DO; Standards of Practice Committee of American Society for Gastrointestinal Endoscopy. ASGE guideline: biliary tract and pancreas. Gastrointest Endosc. 2005 Jul; 62(1):1-8.
6. Перспективи комп'ютерно-томографічної діагностики раку підшлункової залози (огляд зарубіжної літератури) [Текст]/О.Г. Пугачова, Г.Г. Кармазановський // Медична візуалізація. - 2008. - №3. - С. 84-93

УДК 616-073.7 : 613/614(100)

Степанова Г. М.

к. б. н.,

завідувач кафедри фізичної терапії та ерготерапії,
Черкаська медична академія

Лупина О. В.

магістрант кафедри терапевтичних і фахових медсестринських дисциплін,
Черкаська медична академія

ЦИФРОВІ РЕНТГЕН-ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ МЕДИЦИНІ: ВАЖЛИВІСТЬ ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ ЗАПРОВАДЖЕННЯ

Відтоді, як німецький фізик Вільгельм Конрад Рентген у 1895 році відкрив короткохвильове електромагнітне випромінювання, технологія, яку він винайшов, активно застосовується у різних сферах життя, передусім у медицині, для неруйнівного контролю та аналізу внутрішнього стану об'єктів, який не можна спостерігати неозброєним оком [1]. З 1970-х років набирає дедалі більшого поширення цифрове рентгенівське дослідження, в якому замість плівки, що застосовується у традиційній рентгенографії, використовуються цифрові датчики. Зроблене зображення миттєво перетворюється на цифрові дані й стає доступним для перегляду впродовж декількох секунд.

Мета цього повідомлення – показати важливість вивчення досвіду запровадження цифрових рентген-технологій в українських лікувальних закладах.

Цифровий рентген має кілька ключових переваг. Зокрема, такі рентгенівські знімки – це зображення дуже високої якості й чіткості, їх можна зробити світлішими і темнішими, вони генеруються відразу після знімання. Цифрові знімки потребують меншої дози радіації, що проходить крізь тіло пацієнта, а персонал позбавляють необхідності працювати з хімічними речовинами. Вони, нарешті, заощаджують персоналу багато часу та зусиль, які були б витрачені на створення й зберігання традиційних плівкових рентгенівських знімків. Серед недоліків, які легко покриваються численними перевагами, – відносно більша вартість апаратів (які,

однак, з року в рік стають кращими і дешевшими) і менша портативність апаратури, а також той факт, що знімки можна переглянути лише за допомогою комп'ютерної техніки [2].

За даними ВООЗ, до 80% медичних діагнозів у світі встановлюється із застосуванням рентгенодіагностики [3]. Тому залучення в цю царину сучасних технологій має велике значення для якості медичного обслуговування на всіх рівнях. З 2010-х років в Україні, де до війни щороку проводилося близько 40 мільйонів рентгенологічних досліджень, інтенсифікувався процес переходу від традиційної рентгенографії (передусім – флюорографії) до цифрової [3]. Це тим більш актуально, що, відповідно до європейських норм, рентгенівське обладнання, залежно від інтенсивності використання, має оновлюватися кожні 8-14 років, тоді як в Україні в деяких медичних закладах залишалася апаратура, яка працювала понад 50 років. Заміні в країні підлягало 80% усієї рентгенодіагностичної апаратури [4].

Необхідність якнайшвидшого переходу до нових технологій стала ще більш очевидною після початку війни на сході України, епідемії COVID-19 (який часто ускладнюється пневмоніями), а відтак – і широкомасштабної російсько-української війни. До 80% поранених, яких привозять у госпіталі, мають мінно-вибухові та інші травматичні пошкодження й потребують рентгенологічних досліджень [5]. На початку війни на сході України, коли використовувалася плівкова технологія візуалізації рентгенівських зображень, проявлення плівок потребувало до 20 хвилин часу, при цьому через екстремальні умови кількість знімків низької якості сягала 50%. Як результат, майже третина поранених бійців не отримувала рентгенологічної допомоги. На жаль, це нерідко приводило до смертей, і лише запровадження цифрових технологій дозволило суттєво поліпшити ситуацію [5].

З огляду на це, вивчення досвіду запровадження сучасних цифрових рентгенівських технологій має неабияке значення. Передусім, це важливо з погляду поширення передових практик, адже досвід кожного медичного закладу може включати в себе дані, які допоможуть оптимізувати впровадження нових технологій. Вивчення цього досвіду дозволяє іншим закладам уникнути типових помилок та скористатися кращими підходами. Дослідження в цій царині також важливі для врахування місцевих особливостей, адже різні лікарняні заклади можуть зустрічати унікальні виклики і обмеження при впровадженні нових технологій. Крім того, вивчення вже наявного досвіду може заощадити тим, хто також має намір перейти на цифрові рентгентехнології, час та кошти.

Список літератури

1. Domingo M. Computer Vision for X-Ray Testing: Imaging, Systems, Image Databases, and Algorithms. Switzerland: Springer International Publishing, 2015. 347 p.
2. Little M. What is a digital X-ray? *Top Doctors*. 2023. URL: <https://www.topdoctors.co.uk/medical-dictionary/digital-x-ray> (дата звернення 29.11.2023 р.)
3. Коваленко Ю. М., Федько А. А. Роль цифрових технологій у раціональному переоснащенні рентгенівських відділень. *Технології XXI сторіччя в рентгенодіагностиці: технічні рішення та їх клінічне застосування: збірник статей*. Київ, 2019. С. 17–18.
4. Коваленко Ю. М., Мірошніченко С. І. Поетапна модернізація рентгенівського обладнання як єдиний реальний шлях оновлення матеріально-технічної бази рентгенологічної служби в умовах обмеженого фінансування. *Променева діагностика, променева терапія*. 2014. №4. С. 63–68.
5. Носов А. А., Мірошніченко С. І., Коваленко Ю. М. Цифрові рентгенівські технології допомагають рятувати життя пораненим бійцям. *Технології XXI сторіччя в рентгенодіагностиці: технічні рішення та їх клінічне застосування: збірник статей*. Київ, 2019. С. 44–48.

SECTION 7 PHARMACEUTICAL SCIENCES

УДК 581.4:615.322

Зубов Н.

студентка,

Герасимюк Н. В.

асистент,

Приступа Б. В.

к.б.н., доцент,

кафедра загальної і клінічної фармакології та фармакогнозії,
Одеський національний медичний університет

ФАРМАКОГНОСТИЧНИЙ АНАЛІЗ *ACHILLEA MILLEFOLIUM* L.

У всьому світі близько 20 000 видів рослин використовуються через їхні лікувальні властивості, включаючи 180 трав, які сучасна медицина визнає лікувальними. Український ринок лікарських рослин досить невеликий, з річним експортом (у середньому 3000 тон) перевищує імпорт (у середньому 2000 тонн) у більшість років [1, с. 62]. У ботанічному імпорті здебільшого домінують ромашка (*Matricaria chamomilla*) і сенна (*Senna alexandrina*), тоді як каштан (*Castanea sativa*), крушина (*Frangula alnus*) і розторопша (*Silybum marianum*) є лідерами експорту в останні роки [2, с. 28]. Поточна добре продемонстрована довгострокова тенденція до натуральної медицини та споживачів свідчить про зростання інтересу до ботанічних продуктів, які підтримують здоров'я всього організму, а не зосереджуються на конкретному стані здоров'я, що представляє ключову можливість адекватно використовувати потенціал фітотерапії.

Розширення досліджень для виявлення нових безпечних та ефективних рослинних лікарських засобів є актуальним завданням у сучасній фармації.

Метою роботи було встановити морфологічні та анатомічні особливості будови надземної частини деревію звичайного.

Деревій звичайний (наукова назва - *Achillea millefolium* L.) - це волосиста трав'яниста рослина з кореневищем, яка належить до родини айстрових (*Asteraceae*).

Ця рослина має різні назви, такі як "Деревій тисячолістий", "кривавник", "серпоріз", "маточник" та інші. Назва роду "*Achillea*" походить від імені міфічного героя Ахіллеса, який, за легендою, використовував цю рослину для лікування. Видова назва "*millefolium*" складається з грецьких слів, що перекладаються як "тисяча листків", і це відзначає велику кількість дрібних листочків у рослини. Українська назва "Деревій" ймовірно пов'язана з наявністю дубильних речовин у цій рослині [3, с. 122; 4, с. 978].

Сировина представлена цілими або вирізаними висушеними верхівками цвітучої трави деревію звичайного. Листя має зелений або сірувато-зелений колір, з невеликим опушенням на верхній поверхні та значним на нижній. Довжина листків становить 1,5-2 см, вони тричі-перисторозсічені, мають довгасто-ланцетну форму та цілокрайній стрижень.

Листки обгортки мають жовтувато-зелений колір і слабо помітну бурувату облямівку. Зовнішні язичкові квітки можуть бути білими або рожевими.

Стебла розрізнені та фрагментовані, з опушенням, зеленого забарвлення, частково коричневі, зі світлою серцевиною, і мають товщину до 1,5 см.

Плоди представлені насіннями. Аромат слабкий і приємний.

До особливостей анатомічної будови можна віднести наступне. Клітини верхньої та нижньої епідермісу листка мають паренхімну будову та відзначаються наявністю потовщених звивистих стінок. Листок має багато продихів, які оточені 4-5 клітинами, розташованими біля продихових отворів. Структура продихового апарату є аномоцитною.

На ребрах стебла (під епідермою) є багатошарова пластинчастокутова коленхіма, а між цими шарами розташовано 1-3 шари хлоренхіми. Над провідними пучками розташована одношарова ендодерма.

Головна вісь суцвіття, яка на поперечному зрізі має овальну та ребристу форму. Клітини епідерми обгортки кошика є паренхімними або видовжено-паренхімними, з потовщеними оболонками та поздовжньо-зморшкуватою кутикулою. Продихів багато, і тип продихового апарату - аномоцитний. Опушення є середнім і представлене простими волосками, аналогічними до тих, що зустрічаються на епідермі листка.

Список літератури

1. Nykytyuk Y. Rozvytok zovnishnoi torgivli likaskoyu roslynnoyu syrovynoyu. NVUNU, 2015, 4: 62-66.
2. Onipko T. V. Vyrobnychi haluzi spozyvchoi kooperacii Ukrainy v konteksti novoї ekonomichnoi polityky:(1921-1928 rr.); monohrafija. RVV PUET, 2010.
3. Imtiyaz S. A., Gopalakrishnan B., Venkatesalu V. Pharmacognosy, phytochemistry and pharmacological properties of Achillea millefolium L.: A review. Phytotherapy Research 2017; 12: 122-139.
4. Ghazanfer S. A., Edmondson J.R., Hind N. D. J., Flora of IraqJournal of Advanced Education and Sciences, V.6. Ministry of Agriculture, the national herbarium of Iraq. Royal Botanic Garden., Kew, Eisbn, 978-1-84246-686-5, Baghdad, 2019

УДК 621.382

Барило Г. І.

д.т.н., професор,

професор кафедри електронної інженерії,

Національний університет "Львівська політехніка"

Адам'як О. А.

аспірант

Національний університет "Львівська політехніка"

Никон О. А.

аспірант

Національний університет "Львівська політехніка"

МОДЕЛЮВАННЯ СИГНАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЮВАЧІВ ДЛЯ СЕНСОРНИХ ПРИСТРОЇВ

Обов'язковим етапом розроблення та дослідження пристроїв в галузі електронної інженерії є математичне схемотехнічне моделювання. Загальноприйнятим стандартом такого моделювання є симулятор електронних схем з відкритим початковим кодом (Simulation Program with Integrated Circuit Emphasis - SPICE) [1]. SPICE моделі електронних компонентів та результати їх схемного використання забезпечують можливість функціонального аналізу схемних рішень та оптимізацію режимів роботи. Такі моделі використовуються в поширених прикладних програмах схемотехнічного моделювання, зокрема PSPICE (Personal SPICE), Proteus, LTSPICE (Linear Technology SPICE), MicroCap, OrCAD, FlowCAD тощо.

Здебільшого, розробники елементної бази електроніки створюють та поставляють готові математичні SPICE моделі, які враховують параметричні особливості цієї елементної бази – діодів, транзисторів, операційних підсилювачів тощо.

З точки зору задач функціональної та сенсорної електроніки, важливою є методологія реалізації SPICE моделей з використанням керованих джерел напруги та струму. Задачі такого характеру з точки зору побудови SPICE моделей сенсорних пристроїв більш детально описують процеси зміни електричних параметрів під дією як зовнішніх факторів, так і під впливом завад.

На даному етапі розвитку математичного забезпечення моделей електроніки важливою задачею є інтегрування в SPICE середовище схемотехнічного аналізу широкого ряду явищ та об'єктів неелектричного характеру. Зокрема, фізичні, хімічні та біологічні об'єкти представляються схемами заміщень з використанням моделей компонентів електронних схем. При цьому використовують метод формальної аналогії, у відповідності до якого різноманітні фізичні процеси, зокрема оптичні перетворення, заміщаються формальними аналогами процесів в електронних колах. Ефективність формальної аналогії особливо проявляється в задачах розроблення макромоделей та модельного дослідження сенсорних та актюаторних пристроїв.

Розроблення таких SPICE макромоделей забезпечує можливість комплексного дослідження засобів взаємодії електронних пристроїв з оточуючим фізичним середовищем, використовуючи поширені методи модельного аналізу.

У результаті проведених нами модельних досліджень, розроблено нові макромоделі, які дозволили реалізувати завадостійкий сигнальний перетворювач для оптичного сенсора контролю випарів ацетону в газовому середовищі [2].

Список літератури

1. Richard C. Jaeger, Travis N. Blalock Microelectronic Circuit Design, 6th Edition // McGraw Hill 2023, ISBN 1260597857, Pages 1168.

2. Mykytyuk Z., Barylo G., Kremer I., Ivakh M., Kachurak Y., Kogut I. Features of the transition to the isotropic state of the liquid crystal sensitive element of the gas sensor under the action of acetone vapor // Physics and Chemistry of Solid State Volume 23, 30 September 2022, Issue 3, Pages 437 – 477 <https://doi.org/10.15330/pcss.22.1.473-477>

УДК 69.057.4

Ігнатенко О. О.

К.Т.Н.

докторант кафедри "Будівельних технологій"

Київський національний університет будівництва і архітектури

РОЗВИТОК ТЕХНОЛОГІЇ ПІДЙОМУ ПОКРІВЕЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ

Аналіз організаційно-технологічних процесів по зведенню покриттів дозволяє простежити поступовий перехід від класичних кранових технологій, при яких використовувався метод вільного підйому елементів ферм, секцій і конструктивно-технологічних блоків покриттів [1, с.91], [2, с.81] (Рис.1,а), до

безкранових технологій примусового вертикального переміщення покрівельних конструкцій методом виштовхування [3, с.14] зі спиранням покриття в процесі підйому на підрошувальні колони (Рис.1,б). При використанні методу підрошування колон гідропідйомники, задіяні в процесах підрошування розташовують на фундаментах і такий метод примусового переміщення класифікується як метод нижнього підрошування колон [4,с.52].

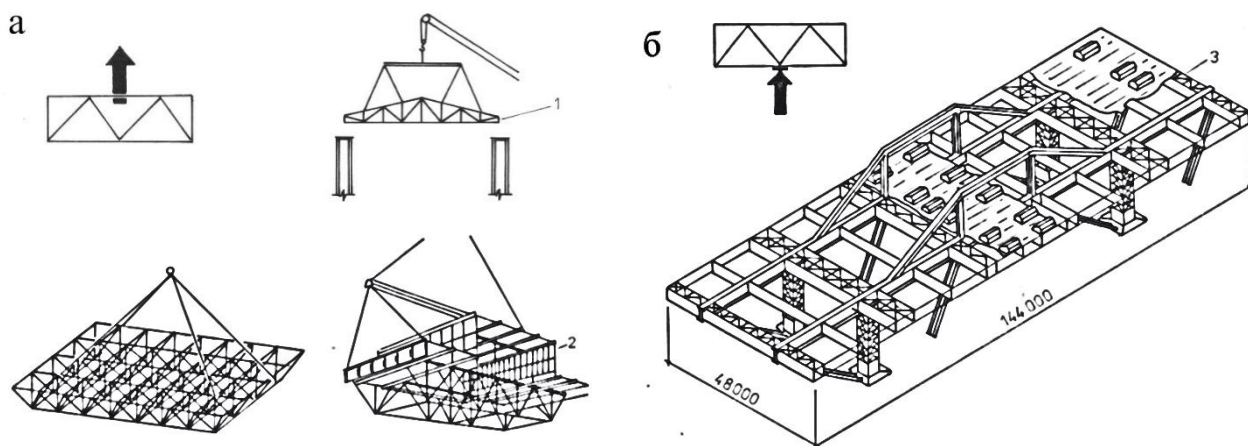

Рис. 1. Варіанти підйому покриттів:

- а - метод вільного підйому з використанням кранів,
- б - метод примусового переміщення з використанням підрошувальних колон,
- 1- ферма, 2 - конструктивно-технологічний блок,
- 2- 3 - великопрольотний блок покриття

Підйом великопрольотного покриття методом примусового переміщення з використанням підрошувальних колон (Рис. 1, б) був виконаний при зведенні покриття ангару розмірами 144 x 275 м [4, с.52] з розбивкою на три прольоти 60 / 24 / 60 м на авіазаводі у м. Києві. Покриття площею 39600 м² і масою 1100т піднімалось на висоту 24 м за 12 змін. В процесі підйому блоки великопрольотного покриття спирались на підрошувальні колони, функцію яких виконували стовпи гідралічних підйомників ПГ-300. До недоліків справжньої технології підйому покриття можна віднести складність посадки блоків покриття на оголовки колон та стиковка піднятих блоків

покриття між собою на висоті 24 м. При цьому остаточна посадка блоків на проектній висоті виконувалась шляхом багаторазових повторень циклів "підйом-опускання" в висотних межах 200 – 300мм з постійним регулюванням і контролем місць стикування великорозмірних блоків покриттів. З урахуванням того, що нижнє підрощування стволів підйомників ПГ-300 визначає схему взаємодії підрощувальних стовпів з фундаментами як "шарнірну", були впроваджені дороговартісні та металоємні заходи для забезпечення вертикальності секцій стовпів підйомників в процесі їх підрощування. Для цього секції стовпів підйомників були спроектовані розмірами в плані 4,0 x 4,0 м, а опорний вертикальний кондуктор кожної гідропідйомної установки висотою 10 м мав нижній рамковий контур розмірами 16 x 16 м [3, с. 123–124]. Також, обов'язковим було використання складного страхувального обладнання зі спеціальною системою домкратів, які контролювали конструктивно-технологічний блок в процесі його підйому.

За для забезпечення концентрації всіх процесів по підрощуванню стволів підйомників на нижніх проектних відмітках, контролю вертикальності піднімаємого покриття за рахунок направляючих, якими служать проектні колони, зменшення вартості і скорочення строків монтажних робіт, була розроблена технологія переміщення конструкції великопрольотного покриття на проектну висоту зі спиранням в процесі підйому на стволи підйомників, підрощування яких виконувалось між проектними колонами [5]. Варіант підйому покриття методом підрощування зі спиранням на стволи підйомників з використанням проектних колон представлений на (Рис. 2). Колони несучого каркасу споруди жорстко закріплені в фундаментах. Виконуючи функцію направляючих, колони забезпечують вертикальність підрощувальних стволів підйомників і переводять схему взаємодії "фундамент – підрощувальна колона" з шарнірної в усталену. В якості силових установок, виконуючих підрощування стволів підйомників і виштовхування конструкції покриття на проектну висоту служать гідравлічні домкрати ГД - 170/1120 [3, с.124].

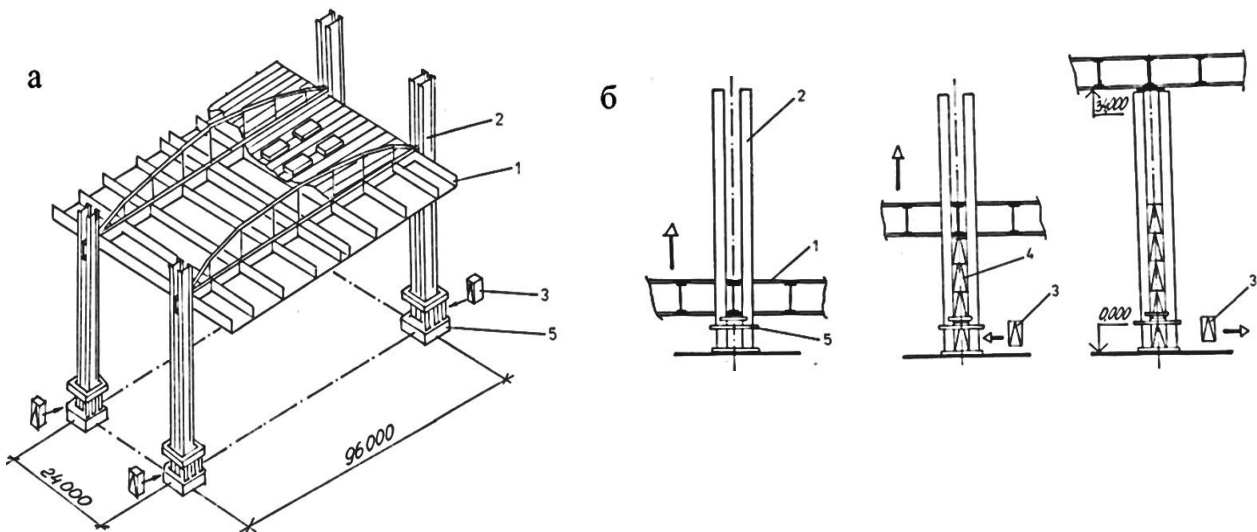

Рис. 2. Підйом покриття методом підрощування зі спиранням на стволи підйомників з використанням проектних колон: а- загальний вигляд блоку покриття в процесі підйому, б – етапи підйому покриття, 1 – блок покриття, 2 – проектні колони, 3 – секція підйомника, 4 – ствол підвощеного ствола підйомника, 5 – гідравлічний підйомний модуль.

Згідно з розробленим технологічним рішенням, одночасно з укрупненням конструктивно технологічних блоків покриття на низьких риштуваннях виконують роботи по утворенню несучого поперечного каркасу будівлі з фундаментів, несучих колон і міжколонних зав'язків. При цьому, по всій висоті колон закріплюються направляючі – обмежувачі відхилення для секцій підрозувальних стволів підйомників. Зовні проектних колон на фундаментах встановлюють гідропідйомні установки. На колонах, в місцях верхньої точки виштовхування штоків гідродомкратів, закріплюють фіксатори підйому та подають в міжколонний простір оголовки стволів підйомників. Навантаження від підрозувальних стволів підйомників і покриття, що спирається на оголовки стволів підйомників, поперемінно сприймають гідравлічні підйомники і фіксатори підйому. Послідовність підйому покриття методом підрозування зі спиранням на стволи підйомників з використанням проектних колон представлена на Рис. 3.

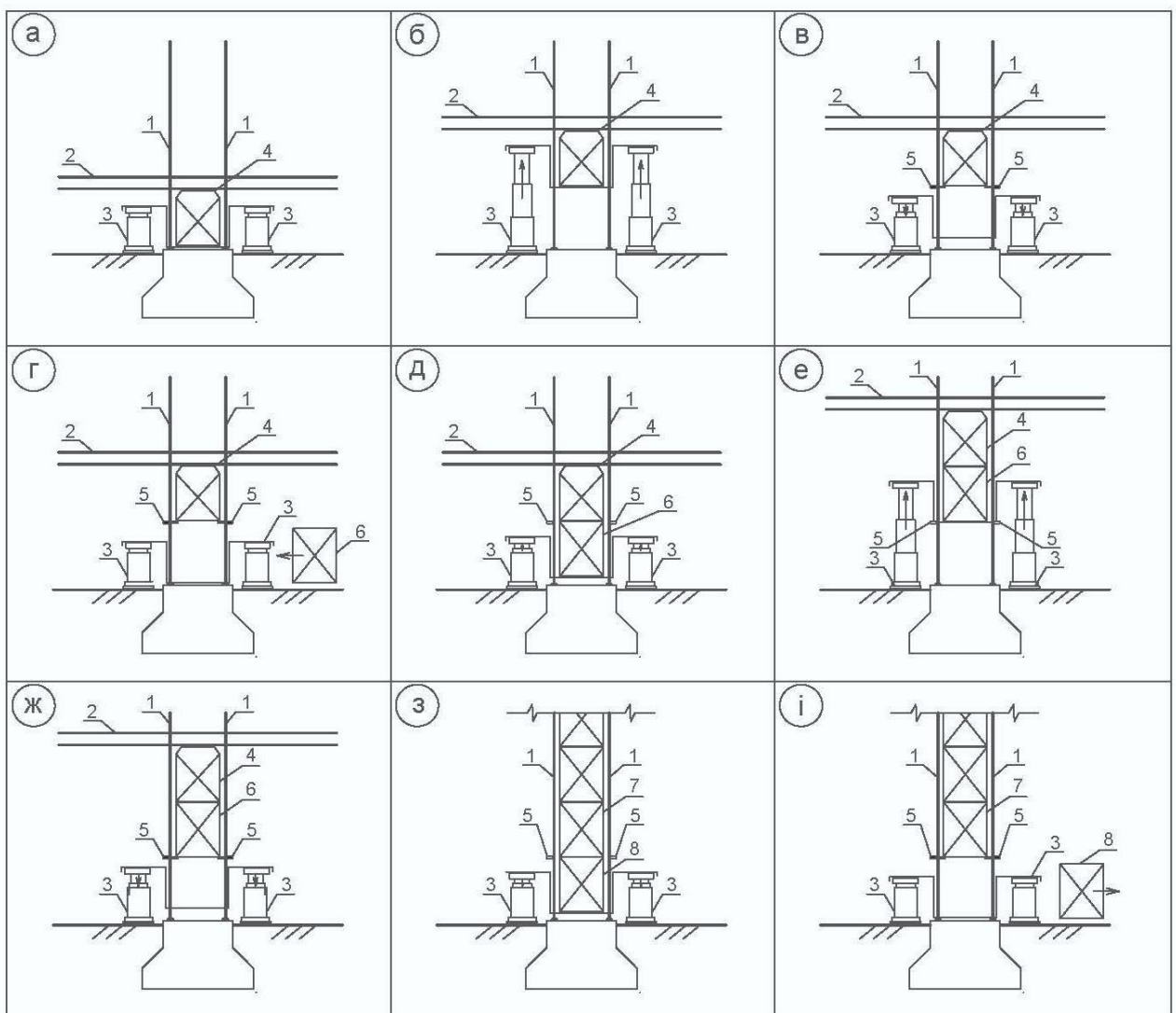

Рис. 3. Послідовність монтажних операцій підйому покриття методом підрозування зі спиранням на стволи підйомників з використанням проектних колон:
 1 – проектна колона; 2 – конструкція покриття; 3 – гідравлічний підйомник;
 4 – оголовок ствола підйомника, 5 – фіксатори підйому; 6 – друга секція
 ствола підйомника, 7 – передостання секція ствола підйомника;
 8 – нижня /остання/ секція ствола підйомника.

Зі спиранням на оголовки стволів підйомників і на риштування, формують несучу конструкцію покриття, виконують покрівельні роботи та монтаж технологічного покрівельного обладнання (Рис. 3, а). Після виконання 100% монтажних робіт по утворенню конструктивно-технологічного блоку покриття на низьких риштуваннях, штоки гідропідйомників виштовхують оголовки стволів підйомників на висоту, яка на 100мм більше висоти оголовків (Рис. 3, б). В простір між колонами на висотній відмітці нижньої грані піднятого оголовку підрозувального ствола підйомника висувають фіксатори підйому, після чого опускають штоки гідродомкратів і, відповідно, передають навантаження від оголовків підйомників і конструктивно-технологічного блоку покриття на фіксатори підйому (Рис 3, в). Звільнені від навантаження, штоки гідродомкратів повертають в початкове положення. Після повного опускання штоків гідродомкратів, в міжколонний простір подають другу секцію ствола підйомника (Рис. 3, г). Штоки гідродомкратів виштовхують другу секцію ствола підйомника. Процес підйому другої секції ствола підйомника продовжується до моменту, коли верхня грань піднімаємої секції досягне висотної відмітки тимчасового закріплення оголовків підйомників фіксаторами підйому (Рис. 3, д). При подальшому висуванні штоків домкратів (50 мм), навантаження від оголовка підйомника та конструктивно-технологічного блоку покриття передається на верхню грань другої секції підрозувального ствола підйомника. Це дозволяє повернути фіксатори підйому в початкове положення і виконати штоками домкратів підйом другої секції підрозувального ствола підйомника на висоту, аналогічну висоті підйому оголовка ствола підйомника (Рис. 3, е). По аналогії з оголовком ствола підйомника, виконують операції по тимчасовій фіксації піднятої другої секції підйомника за допомогою фіксатора підйому (Рис. 3, ж). Звільнені від навантаження, штоки гідравлічних домкратів повертають в початкове положення. Цикл подачі в зону підрозування секцій стволів підйомника повторюють до моменту остаточного підйому покриття на проектну висоту. Після закріплення покриття на оголовках колон, виконують демонтаж секцій підрозувальних стволів підйомників. Демонтаж виконують у послідовності, зворотній процесу підрозування. На початковій фазі демонтажу штоки гідродомкратів опускають останню підрозену секцію ствола підйомника до висотної відмітки, на якій фіксатор підйому сприймає навантаження від передостанньої та вищерозташованих секцій підрозувального ствола підйомника (Рис 3, з). Потім штоки гідродомкратів опускають нижню секцію підрозувального ствола підйомника на фундаменти. Демонтована нижня секція підрозувального ствола підйомника переміщується з зони монтажних робіт (Рис. 3, і). Згідно розрахунків, використання при підрозуванні стволів підйомників секцій висотою 2 м, дозволяє виконати підйом покриття масою 1200 т на висоту 34 м за 2 зміни. При використанні методу комбінованого підрозування колон розміри будівельного майданчика можуть бути зменшені до розмірів конструктивно-технологічних покрівельних блоків, що піднімаються.

Висновки

- на закладі аналізу відомих рішень безкранового підйому великопрольотних покриттів з застосуванням методів підрозування колон були визначені напрямки вдосконалення організаційно-технологічних і конструктивно-технічних рішень, а саме утворення несучого поперечного каркасу з фундаментів, несучих колон і міжколонних зв'язків в одному монтажно-технологічному етапі з укрупненням покриттів в монтажно-технологічний блок на низьких риштуваннях (висота до 2м), забезпечення вертикальності підйому покриття за рахунок направляючих, функцію яких виконують проектні колони, впровадження автоматизації процесів монтажу та демонтажу стволів підйомників за рахунок використання крокових підйомників, розташованих на фундаментах і взаємодіючих з проектними колонами для проміжної фіксації підрозувальних секцій підйомників.

- зменшення процесів, в яких задіяні монтажники під час підйому конструктивно-технологічного блоку покриття, до операцій по фіксації опорних ферм блоків покриття на оголовках проектних колон на завершальній фазі підйому;
- визначені перспективні напрямки використання крокових підйомників, взаємодіючих з проектними колонами в процесі підрощування стовпів підйомників, а саме підйом великогабаритного і важкого технологічного обладнання в просторах виробничих цехів, коли використання кранів технічно неможливе і переміщення покрівельних конструкцій з вмонтованим технологічним обладнанням на висоту, більшу ніж 34м з застосуванням нарощуваних несучих каркасів.

Список літератури

1. Черненко В.К. Методы монтажа строительных конструкций: Киев, Будівельник, 1982, 208 с.
2. Нижниковский Г.С, Гуревич Э.И., Ланда С.Л. и др. Крупноблочный монтаж промышленных зданий и сооружений: Киев, Будівельник, 1979, 256 с.2.
3. Черненко В.К., Баранников В.Ф., Волынский А.Я. и др. Технология и организация монтажа строительных конструкций: Киев, Будівельник, 1986, 286 с.
4. Черненко В.К., Собко Ю.Т. Дослідження основних технологічних показників, що впливають на безкранові методи піднімання структурних покриттів: Київ, Нові технології в будівництві. Науково-технічний журнал. 2016. №36. С.50 –58.
5. А. с. №1776631 СССР, МКИ В66 F7/00, Шаговый подъемник / Игнатенко А.А., Черненко В.К., Тющка М.М. и др. (СССР) / №4880352/11; Заявлено 06.11.1990, Опубл. 23.11.1992, Бюл. № 43.

Кострець М. В.

магістр 2-го курсу спеціальності "Комп'ютерна інженерія"
ДВНЗ "Ужгородський національний університет",

Тютюнников В. С.

магістр 1-го курсу спеціальності "Комп'ютерна інженерія"
ДВНЗ "Ужгородський національний університет",

Науковий керівник:

Тютюнникова Г. С.

ст. викл. кафедри комп'ютерних систем та мереж
ДВНЗ "Ужгородський національний університет"

РОЗРОБКА СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ МІКРОКЛІМАТУ НА БАЗІ ARDUINO

Метою роботи є створення системи моніторингу мікроклімату, яка буде базуватися на мікроконтролері Arduino. Основні завдання включають в себе: збір та аналіз даних про температуру, вологість та інші параметри, їх відображення та збереження для подальшого аналізу. Система моніторингу мікроклімату надаватиме можливість вчасно виявляти та контролювати параметри повітря, що сприяє підвищенню якості життя. Одним із важливих аспектів є контроль мікроклімату, який включає в себе вимірювання температури, вологості та інших параметрів повітря.

Мікроклімат – дуже важливий параметр, який безпосередньо чи опосередковано впливає на людину, її здоров'я та самопочуття. Поняття мікроклімату визначає стан середовища всередині приміщень, при цьому особливою увагою виступають показники якості повітря, значення температури, вологості, чистоти, свіжості, рухливості тощо. До додаткових параметрів, що мають також вирішальний вплив на оцінки мікроклімату відносять освітленість, рівень шуму та вібрацій [1].

На сьогоднішній день існує безліч інформаційних систем для моніторингу мікроклімату на ринку. Ці рішення можуть бути налаштовані для різних потреб: від особистого використання у домашніх умовах до великих комерційних чи промислових застосувань. Вони надають можливості збору даних, аналізу, відображення та взаємодії з мікрокліматом [2].

За основу в прототипуванні обрано датчик забрудненості повітря як ключову частину системи моніторингу мікроклімату. Збір даних про забрудненість повітря дозволить оцінити параметри приміщення, фактори, що впливають на якість повітря та приймати рішення щодо оптимізації роботи системи мікроклімату.

Процес проектування прототипу передбачає використання наступних компонентів: Arduino Uno R3, мініатюрної макетної плати для зручного розташування компонентів, світлодіодів для візуалізації даних, дротів для з'єднання компонентів, резистора для регулювання сили струму та датчика забрудненості повітря. Використання Arduino Uno R3 як мікроконтролера є обґрунтованим вибором, оскільки він пропонує широкий функціонал та підтримується великою спільнотою розробників. Датчик забрудненості повітря є центральною складовою прототипу, оскільки саме він здійснює збір і передачу даних про рівень забрудненості повітря до мікроконтролера.

При проектуванні даного прототипу датчика забрудненості повітря передбачено такі кроки, як вибір та підготовка компонентів, монтаж на макетну плату, програмування мікроконтролера, з'єднання компонентів за допомогою дротів, перевірка працездатності та налагодження системи.

Для початку реалізації прототипу необхідно перенести необхідні компоненти з меню Tinkercad на віртуальний робочий простір. Зокрема, це включає Arduino Uno R3, світлодіоди, макетну плату, дроти, резистор та датчик забрудненості повітря. Після перенесення компонентів, необхідно з'єднати їх (рис.1).

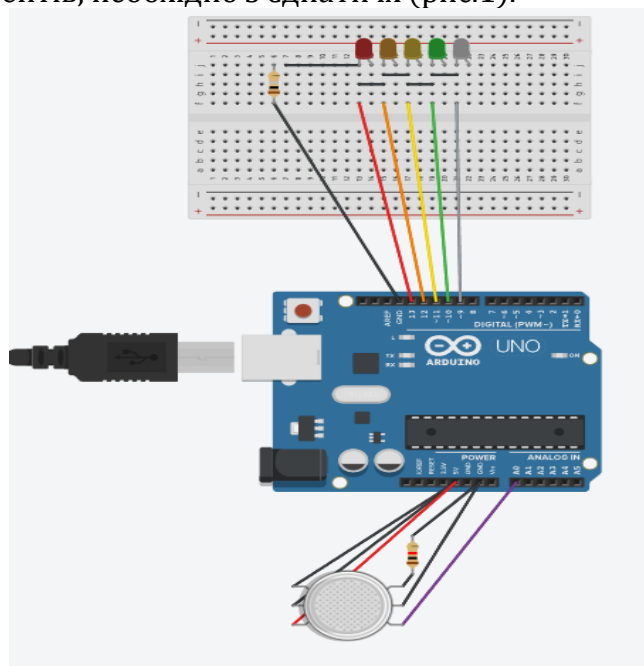

Рис. 1. Зібрана система моніторингу мікроклімату

Висновки

Розроблена система моніторингу мікроклімату може бути використана в житлових будинках, офісах, складах та інших приміщеннях для автоматичного контролю та підтримки комфортних умов для проживання чи роботи. Крім того, система може сприяти зменшенню витрат енергії, оптимізації роботи систем опалення та кондиціонування повітря.

Список літератури

1. Мікроклімат приміщення. [Електронний ресурс]. – режим доступу: https://www.klimatvdomi.com/index_0_ua.html
2. Коренівська О.Л. Аспекти побудови систем моніторингу параметрів мікроклімату в навчальних аудиторіях. Технічна інженерія / О.Л. Коренівська, В.Б. Бенедицький, Т.М. Нікітчук. DOI: [https://doi.org/10.26642/ten-2022-2\(90\)-136-143](https://doi.org/10.26642/ten-2022-2(90)-136-143)

УДК 621.313.333.2

Маланчук Є. З.

докт. техн. наук, професор,
професор кафедри автоматизації, електротехнічних та
комп'ютерно-інтегрованих технологій,
Національний університет водного господарства та природокористування

Василець К. С.

докторка філософії,
старша викладачка кафедри автоматизації, електротехнічних та
комп'ютерно-інтегрованих технологій,
Національний університет водного господарства та природокористування

Літковець С. П.

канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри автоматизації, електротехнічних та
комп'ютерно-інтегрованих технологій,
Національний університет водного господарства та природокористування

ВРАХУВАННЯ ЗУБЧАТОСТІ МАГНІТОПРОВІДІВ В ГІБРИДНІЙ МОДЕЛІ АСИНХРОННОЇ ЕЛЕКТРИЧНОЇ МАШИНИ

Моделювання обертових електричних машин може здійснюватися на основі теорії поля або теорії кіл. Моделі першого типу базуються на рівняннях Максвелла і дають змогу аналізувати взаємозв'язок полів різної фізичної суті (електромагнітного, теплового тощо). Такі моделі передбачають розрахунок магнітного поля у повітряному зазорі машини, для чого магнітна система аналізується методом кінцевих елементів. Однак, такий підхід використовується здебільшого під час проектування, оскільки, через складність чисельної реалізації, розрахунки перехідних процесів надзвичайно складно виконати на практиці. Застосування теорії кіл передбачає представлення машини синтетичною заступною схемою, яка віддалено відповідає електромагнітній системі. Однак, вдалий вибір значень параметрів дозволяє знизити до припустимих значень похибки моделювання перехідних режимів. До недоліків моделей на основі теорії кіл слід віднести практично повне нехтування особливостями функціонування магнітної системи машини, що не дає змоги коректно врахувати вплив зубчатості магнітопроводів на вищі гармоніки в кривих струмів та електромагнітного моменту. Остання обставина призводить до вібрації машини та зниження ефективності функціонування [1]. Відомі дослідження для аналізу впливу зубчатості на характер індуктивностей машини передбачають використання заступної схеми 3D-формату магнітної системи [2], що є складним для практичного застосування. З урахуванням цього актуальним є питання формування гібридної моделі асинхронної машини, що об'єднує методи теорій поля та кіл при моделюванні усталених та перехідних процесів.

Мета дослідження – підвищення точності моделювання функціонування асинхронної машини шляхом врахування впливу зубчатості магнітопроводів на електромагнітний момент. Для цього передбачається обґрунтувати гібридну математичну модель, що передбачає визначення залежності взаємоіндуктивності статора та ротора від кута повороту останнього на основі теорії поля та використання цієї залежності для уточнення моделі, що базується на законах Кірхгофа.

Для обрахування залежності $M(\theta)$ взаємної індуктивності статорної та роторної обмоток від кута повороту останнього має бути обчислена індукція магнітного поля у повітряному зазорі. Індукцію поля для кожного паза можна розкласти на суму індукцій поля від пазового струму та зовнішнього, по відношенню до даного паза, поля. Обрахування таких індукцій можна здійснити за магніторушійними силами котушок, що утворюють обмотку, при врахуванні обмоточних параметрів. Потокозчеплення котушок дають змогу обчислити сукупне потокозчеплення обмоток

кожної з фаз. Відношення потокозчеплення кожної з фаз до відповідного струму дає змогу визначити власні та взаємні індуктивності фазних обмоток.

Одержана залежність $M(\theta)$ використовується для уточнення взаємозв'язку потокозчеплень та струмів фаз асинхронної машини [3]:

$$\begin{bmatrix} \Psi_A \\ \Psi_B \\ \Psi_C \\ \Psi_a \\ \Psi_b \\ \Psi_c \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} L_\sigma + L & L \cos(-\rho) & L \cos \rho & M(\theta) & M(\theta + \rho) & M(\theta - \rho) \\ L \cos \rho & L_\sigma + L & L \cos(-\rho) & M(\theta - \rho) & M(\theta) & M(\theta + \rho) \\ L \cos(-\rho) & L \cos \rho & L_\sigma + L & M(\theta + \rho) & M(\theta - \rho) & M(\theta) \\ M(\theta) & M(\theta - \rho) & M(\theta + \rho) & L_\sigma + L & L \cos(-\rho) & L \cos \rho \\ M(\theta + \rho) & M(\theta) & M(\theta - \rho) & L \cos \rho & L_\sigma + L & L \cos(-\rho) \\ M(\theta - \rho) & M(\theta + \rho) & M(\theta) & L \cos(-\rho) & L \cos \rho & L_\sigma + L \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} i_A \\ i_B \\ i_C \\ i_a \\ i_b \\ i_c \end{bmatrix},$$

причому $\rho = 2\pi/3$ – фазовий зсув; L – власна індуктивність обмотки.

Наведена залежність є основою матричного диференційного рівняння, що, на основі методів теорії кіл, дозволяє досліджувати перехідні процеси при функціонуванні асинхронної машини.

До переваг запропонованої гібридної моделі асинхронної машини відноситься можливість врахування високочастотних складових електромагнітного момента та струмів. Недоліком є необхідність використання обмоточних даних та геометричних параметрів машини. Застосування запропонованої гібридної моделі може підвищити точність моделювання процесів в частотно-керованому електроприводі.

Список літератури

1. Babypriya B., Gomathi S. Numerical analysis on impact of choice of number of rotor slots on performance of three phase induction motor. *Materials Today: Proceedings*. 2021. Vol. 45, Part 2. Pp. 2364–2370. URL: <https://doi.org/10.1016/j.matpr.2020.10.706>
2. Faiz J., Ghasemi-Bijan M. Estimation of induction machine inductances using three-dimensional magnetic equivalent circuit. *IET Electric Power Applications*. 2015. Vol. 9, Iss. 2. Pp. 117–127. URL: <https://doi.org/10.1049/iet-epa.2013.0343>
3. Сивокобиленько В.Ф., Василюк С.В. Математичне моделювання перехідних процесів в електротехнічних комплексах шахтних електричних мереж: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. 272 с.

УДК 622.625.28

Monia A. G.

PhD, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economic Informatics,
Ukrainian State University of Science and Technology

ANALYTICAL DETERMINATION OF THE MOST EFFECTIVE AMPLITUDE OF OSCILLATIONS AND THE NUMBER OF PERIODS OF A SINUSOID AT PULSATING BRAKE TORQUE

The adhesion force of the locomotive wheels to the rails depends both on the state of the rail track and on the conditions of interaction of the wheel-rail friction pair [1, p. 77]. The main parameter characterizing the adhesion force between wheels and rails is the adhesion coefficient [2, p. 48].

In the work [3, p. 48] provides a method for selecting a constant braking torque applied to the axle of the wheelset. In order to prevent clutch failure and wheel skidding, it is recommended to implement 80% of the maximum possible braking torque for mining electric locomotives.

In the work [4, p. 27] provides examples of the useful application of vibration, which are based on phenomena associated with the characteristics of vibrations in nonlinear mechanical systems, and outlines a general approach to the study and use of vibration. In particular, attention is paid to the study of the sliding friction coefficient during vibration.

In the works [5, p. 131; 6, p. 52] recommendations are given for the analytical selection of the braking torque applied to the axis of the wheel pair of a mine locomotive in order to achieve the most effective braking for various conditions of the rail track. Constructive conceptual solutions for the manufacture of a disc brake that creates a pulsating braking torque are proposed.

The braking torque created on the wheel by a wheel-block brake depends on the speed of the mine locomotive, the state of the rail track and the heating of the brake pad, which does not allow the possible adhesion coefficient to be fully realized. Disc brakes used in transport systems do not have this disadvantage. Research aimed at determining the rational parameters of the disc brake of a mine locomotive and studying the dynamics of the drive during braking will help improve traffic safety, increase the throughput of mine transport, and develop the mining engineering industry in Ukraine.

The purpose of this work is to establish parameters of the braking torque that ensure high braking characteristics of a mine locomotive by mathematical modeling of braking of a mine locomotive with a disc brake that creates a pulsating braking torque.

Forced vibrations of the elements of the wheel-motor unit (WMU) of a mine locomotive in the process of braking with a disc brake were studied by methods of differential calculus and mathematical modeling. The integration of the system of differential equations was performed using the Runge-Kutta method.

For the first time, a mathematical model of braking a mine locomotive with a disc brake has been developed, creating a pulsating braking torque on the axis of the wheel pair, depending on its angular coordinate, taking into account the nonlinear dependence of the adhesion coefficient on the relative slip, on the basis of which the effectiveness of a disc brake with a multi-sector disc is shown in comparison with a disc brake with a homogeneous disk under different conditions of the rail track.

A comparative analysis of the braking of a mine locomotive with a disc brake, which creates constant and pulsating sinusoidal braking torques with a different number of sinusoidal periods per revolution of the wheel pair on the axis of the wheel pair, has been carried out. It is shown that by creating a pulsating braking torque, it is possible to reduce the braking time and braking distance of a mine locomotive.

It has been established that the greatest effect from the use of pulsating braking torque is achieved if the amplitude of oscillations is 10...15% of the average value of the braking torque, and the number of sinusoid periods per revolution of the wheelset is in the range from 35 to 55.

References

1. Проців В.В. Формування динамічної моделі шахтного шарнірно-зчленованого локомотива, що рухається в режимі гальмування. *Наук. вісн. НГУ.* – 2009. – № 4. – С. 76–83.
2. Таран І.А., Новицький А.В. Тормозные устройства шахтных локомотивов: монографія. *Нац. горн. ун-т.* – Д.: НГУ, 2014. – 205 с.
3. Таран І.А. Математическая модель движения рудничного локомотива в условиях торможения. *Вибрации в технике и технологиях.* – 1999. – № 3 (12). – С. 47-49.
4. Блехман И.И. Что может вибрация?: О "вибрационной механике" и вибрационной технике. – М.: Наука, 1998. – 208 с.
5. Сердюк А.А., Мона А.Г. Разработка математической модели торможения шахтного локомотива дисковым тормозом. *Гірничя електромеханіка та автоматика: наук.-техн. зб.* – Дніпро, 2002. – Вип. 69. – С. 127-132.
6. Monia A.G. Mathematical modeling of shaft locomotive braking with a pulsing brake moment for determining the characteristics of its drive. *Гірничя електромеханіка та автоматика: наук.-техн. зб.* – Дніпро, 2019. – Вип. 102. – С. 49-53.

УДК 681.5.004

Тарас Б. І.

старший викладач кафедри автоматизації, електротехнічних та комп'ютерно-інтегрованих технологій,
Національний університет водного господарства та природокористування

РОЗРОБКА УНІВЕРСАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ВОДОГРІЙНИХ КОТЛОАГРЕГАТІВ НА ГАЗОВОМУ ПАЛИВІ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕХІДНИХ РЕЖИМІВ

Основним елементом систем центрального та індивідуального опалення є водогрійні котли. Оскільки теплове навантаження на котел є величиною змінною і зазвичай носить стохастичний характер, більшість часу своєї роботи котел перебуває в перехідних режимах роботи [1]. В зв'язку з цим, при дослідженні і автоматизації систем тепlopостачання виникає потреба в універсальній моделі водогрійного котлоагрегату для оцінки його динамічних характеристик.

У відомих дослідженнях приділяється недостатня увага динамічним характеристикам водогрійних котлів малої та середньої потужності. Котел не аналізується як єдина енергетична установка [2]. Крім того, існуючі дослідження обмежені використанням емпіричних моделей для конкретних марок котлів [3]. Також недостатньо аналізується вимірювання коефіцієнта корисної дії котла у перехідних режимах за прямим енергетичним балансом, що ускладнює розрахунки ефективності функціонування.

Метою даної роботи є розроблення універсальної моделі водогрійних котлів різної потужності на газовому паливі. Це дозволить оцінити динамічні характеристики котлів, що важливо при проектуванні автоматизованих систем управління в галузі теплоенергетики.

Для складання рівнянь динаміки водогрійного котла на газовому паливі, розглянемо його матеріальні та енергетичні потоки (рис. 1).

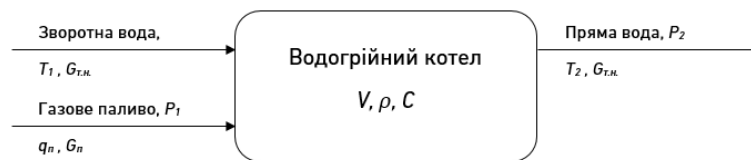

Рис. 1. Матеріальні та енергетичні потоки водогрійного котла

На вхід котла надходить газове паливо, при спалюванні якого виділяється потужність P_1 , яку можна обчислити за формулою:

$$P_1 = G_n \cdot q \cdot \eta = Q_r \cdot \rho_r \cdot q \cdot \eta, \quad (1)$$

де P_1 – теоретично доступна потужність, що виділяється при спалюванні палива, Вт; G_n – масова витрата палива, кг/с; q – теплотворна здатність палива, Дж/кг; η – номінальний коефіцієнт корисної дії котла; Q_r – об'ємна витрата газового палива, м³/год; ρ_r – густина газового палива, кг/м³.

Корисна потужність, що передається теплоносію в процесі роботи котла:

$$P_2 = G_{т.н.} \cdot c \cdot (T_2 - T_1) = G_{т.н.} \cdot c \cdot \Delta T, \quad (2)$$

де P_2 – корисна потужність, що передається теплоносію, Вт; $G_{т.н.}$ – масова витрата теплоносія, кг/с; T_1 – температура зворотного теплоносія (зворотної води), °С; T_2 – температура прямого теплоносія (прямой води), °С; ΔT – різниця температур прямої та зворотної води, °С.

Усталений режим роботи котла характеризується тотожністю P_1 та P_2 . Розбаланс потужностей спричиняє перехідний режим. На основі балансу вказаних потужностей, можна записати рівняння:

$$V \cdot \rho \cdot c \frac{dT_2}{dt} = \frac{d(P_1 - P_2)}{dt} \quad (3)$$

Підставивши в рівняння (3) значення P_1 та P_2 , отримаємо рівняння динаміки по температурі прямої води, звідки можна одержати:

$$T_2 = \int \frac{(P_1 - P_2)}{V \cdot \rho \cdot c} dt \quad (4)$$

Для побудови комп'ютерної моделі на основі рівняння (4), в середовищі Simulink Matlab було створено програмну реалізацію у вигляді функціонального блоку, структуру якого представлено на рис. 2.

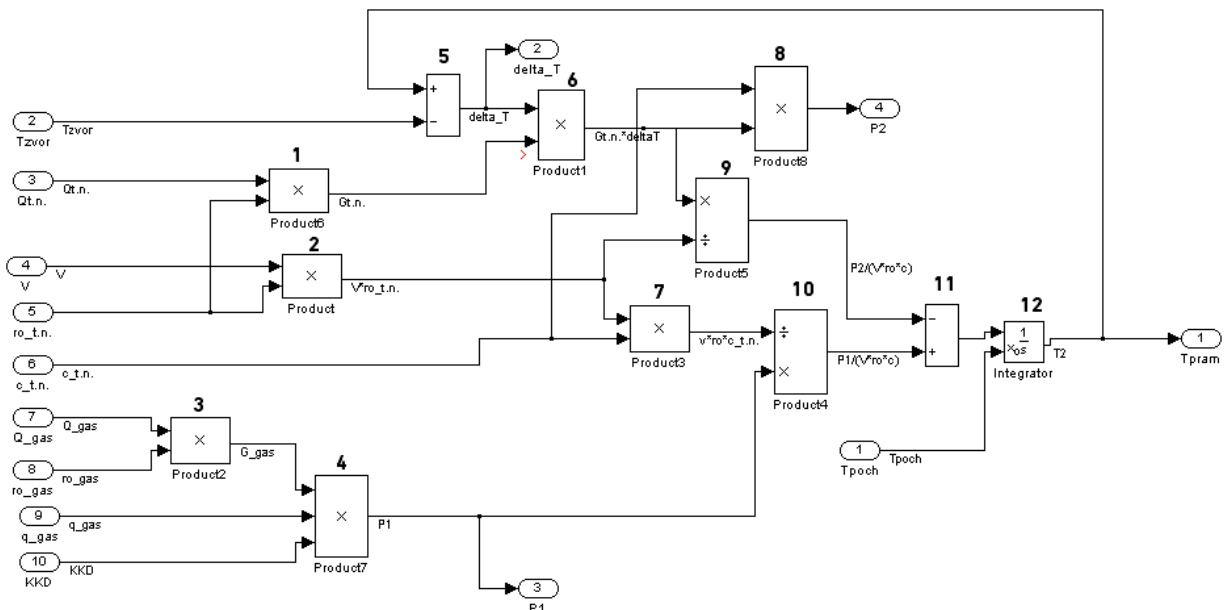

Рис. 2. Програмна реалізація рівняння динаміки водогрійного котла

Таким чином, запропонована універсальна математична модель для дослідження роботи водогрійного котлоагрегату в перехідних режимах. До обмежень моделі слід віднести неврахування приготування газоповітряної суміші, рух топочних газів трактами котла, процеси теплообміну між факелом та екранами котла, змішування теплоносія в сорочці котла. Однак, модель придатна для оцінки часу перехідних процесів та їх характеру по будь-якому з каналів, що важливо при автоматизації теплотехнічних процесів.

Список літератури

1. Jha R. S., Mandar M. Dynamic modeling of a water tube boiler. *Heat Transfer*. 2022. Vol. 51 (7). Pp. 1–35. URL: <https://doi.org/10.1002/htj.22581>
2. Dynamic simulation of a natural circulation drum boiler considering the stress in the drum wall / Ngo X. et. al. *Applied Mathematical Sciences*. 2019. Vol. 13(24). URL: <https://doi.org/10.12988/ams.2019.911149>
3. Батюк С.Г., Лобзов Н.С. Функціональне моделювання автоматизованого технологічного комплексу енергетичного барабанового котла. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки*. 2021. Том 32 (71), № 5. С. 65–73. URL: <https://doi.org/10.32838/2663-5941/2021.5/11>

УДК 930.1 (477) «1991/2023»

Проданюк Ф. М.

к. і. н., доцент,

доцент кафедри філософії та культурології,

Київський національний університет технологій та дизайну

СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ЩОДО ПЕРІОДИЗАЦІЇ ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

14 листопада 2023 р. виповнилася 105-та річниця від дня заснування Національної академії наук (НАН) України. Черговий ювілей вищої наукової установи України надав можливість обговорити не лише ряд нагальних питань розвитку вітчизняної науки в умовах російсько-української війни, але й проаналізувати різні підходи в сучасній вітчизняній історіографії щодо періодизації діяльності НАН України.

По-перше, за роки незалежності нашої держави відбулися якісні зміни у висвітленні історії НАН України, оприлюднено значний масив архівних джерел та матеріалів. Даній проблемі присвячено значну кількість монографій, дисертаційних робіт, наукових статей та сформовано методологію наукових досліджень [1, с. 28].

По-друге, важливим завданням будь-якої науки була і залишається проблема її наукової періодизації [1, с. 28]. Саме за допомогою періодизації вченим вдається впорядкувати значний масив теоретичної та імперичної інформації, об'єднати її в певні часові рамки (періоди) з метою поглибленого розуміння певних процесів та їхніх характерних рис [2, с. 28].

Питання заснування та діяльності НАН України в різні її періоди діяльності досліджували О. Березовський, В. Богданов, Г. Будзика, Г. Індиченко, С. Кіржаєв, В. Кульчицький, В. Кучмаренко, В. Маліцький, В. Мачулін, О. Онищенко, Ю. Павленко, В. Палій, М. Попович, С. Руда, К. Ситник, П. Сохань, С. Старовойт, В. Стройков, Ю. Храмов, В. Шмиговська, А. Шпак, В. Цемко, В. Ульяновський, Л. Яременко та інші.

Метою даної роботи є спроба виявити та проаналізувати основні підходи щодо періодизації історії НАН України.

Автори ювілейної книги "Національна академія наук України" запропонували власну періодизацію історії становлення та діяльності НАН України [3, с.9]. В ній вони виділили такі періоди: 1) Формування української академічної наукової традиції (XIX – початок XX ст.); 2) Заснування Української академії наук (УАН). Доленосне значення академічної моделі В.І. Вернадського (1918-1920); 3) Становлення Академії: зростання в умовах підтримки та утисків (1920-1940); 4) Академія в роки Великої вітчизняної війни (1941-1945); 5) Відродження академічної системи в добу післявоєнної відбудови (1945-1960); 6) Час піднесення і вагомих звершень (1960-1990); 7) Участь у подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи; 8) Випробування академічної системи історією; 9) Національна академія наук на сучасному етапі [3].

В "Енциклопедії історії України" ми можемо зустріти два інші підходи щодо періодизації історії НАН України. В основі першого лежить хронологія змін її назв. Це дозволило дослідникам виділити в історії НАН України 5 окремих періодів: перший (1918-1921) – Українська академія наук у Києві (УАН); другий (1921-1936) –

Всеукраїнська академія наук (ВУАН); третій (1936-1991) - Академія наук Української РСР (АН УРСР); четвертий (1991-1993) - Академія наук України; п'ятий (із 1994 - XXI ст.) - НАН України [4, с. 244].

Другий передбачав поділ історії НАН України на 7 періодів: 1) створення Української академії наук і перші роки її діяльності (1918-1920); 2) становлення Академії наук у 1921-1928 рр. ; 3) організаційна перебудова Академії та становлення фундаментальних наук (1929-1939); 4) Академія наук у роки Другої світової війни 1939-1945; 5) повоєнна відбудова Академії наук (1945-1960); 6) розвиток і досягнення Академії наук (1960-1990); 7) Академія наук незалежної України (із 1991) [4, с. 244-259].

Отже, в сучасній вітчизняній історіографії існують декілька підходів щодо періодизації історії виникнення та діяльності НАН України. В 2000-х рр. значна увага науковців була зосереджена на дослідженні першого періоду її діяльності. Після російського вторгнення в Україну пріоритетними стали питання допомоги НАН України ЗСУ та участь науковців у відбудові народного господарства. Об'єктивного аналізу потребують також запропоновані періоди її історії. Вчені мають продовжувати вивчати її історію, джерельну базу та історіографічні підходи [5, с. 216].

Список літератури

1. Ухач В. З. Наукові проблеми періодизації історії держави і права / В. З. Ухач // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2011. - № 2. - С. 28-31. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2011_2_8.

2. Зашкільняк Л.О. Періодизація в історії [Електронний ресурс]. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Periodyzatsiia_istorii (останній перегляд: 28.12.2023).

3. Національна академія наук України. 1918-2008: до 90-річчя від дня заснування / Голов. ред. Б.Є. Патон. - К.: Вид-во КММ, 2008. - 624 с.

4. Шпак А.П., Юркова Національна академія наук України // Енциклопедія історії України: У 10 т. / Редколю: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України, Інститут історії України. - К.: В-во Наукова думка, 2010. - Т.7. : Мл - О. - 2010. - С. 244-262.

5. Приймак О.М. Проблема періодизації в історіографії історії соціальної роботи / О.М. Приймак // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. - 2027. - Вип. 49. - С. 213-217. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2017_49_42

УДК 327

Prykhnenko M.

PhD in Political Sciences

Senior Lecturer, Department of International Relations and Foreign Policy

Vasyl' Stus Donetsk National University

“ASIAN VALUES”: FEATURES OF UNDERSTANDING

“Asian values” is a concept that was formed after the end of the Cold War, which defines common principles in the general system of world perception and foreign policy orientations of the states of Southeast and East Asia. As a rule, this concept is used to emphasize the distinctiveness of the states of these regions, their key differences from “European values” and the departure from “Eurocentrism” as the basic paradigm of world perception and foreign policy development.

Britannica defines “Asian Values” as set of values promoted since the late 20th century by some Asian political leaders and intellectuals as a conscious alternative to Western political values such as human rights, democracy, and capitalism. Advocates of Asian values typically claimed that the rapid development of many East Asian economies in the post-World War II period was due to the shared culture of their societies, especially those of Confucian heritage. They also asserted that Western political values were unsuited to East Asia because they fostered excessive individualism and legalism, which threatened to undermine the social order and destroy economic dynamism.

The academic basis of this concept can be considered the work of Samuel Huntington “Clash of Civilizations”, in which the author evaluated the civilizations of East and South Asia, primarily Chinese, Japanese and Hindu. The key idea is that for Asian states belonging to a certain civilizational group is an important factor throughout their existence. Accordingly, this approach created the prerequisites for the creation of common markers of behavior within and between societies. The end of the Cold War and the rapid economic growth of Asian countries allowed this concept to be implemented in practice.

Singapore's Prime Minister Lee Kuan Yew noted that Asian societies are based on values of consensus and harmony, loyalty to family and community, hierarchy and respect for authority, as opposed to Western values with an emphasis on individual rights, civil liberties and competitive politics.

Prime Minister of Malaysia Mahathir Mohamad argued that it is the value system that determines the fate and well-being of civilizations, peoples and states: when states lose the values that contributed to their power, they decline, they are swept away by other entities whose value system prevails. Mahathir referred to “Asian values” primarily as people's willingness to work hard, respect for authority, discipline, submission to the interests of the majority, respectful treatment of elders, etc. Mahathir Mohamad characterized the East and the West as manifestations of spirituality and materialism, contrasted Asian generosity with Western intolerance, emphasized the tendency of Europeans to resolve disputed issues by force, wars and conquests, to subjugate other peoples.

In the article “Revisiting the 'Asian Values'. Argument Used by Asian Political Leaders and Its Validity” C.Y. Hoon mentioned four claims of “Asian Values theory”. First, human rights are not universal and neither can they be globalized. They emerge differently according to the context of particular social, economic, cultural and political conditions. Second, Asian societies are not centered on the individual but on the family. The nation is like a big family. It supposedly comes naturally for Asians to let the combined interests of the family and the nation go before the interests of each individual. Third, Asian societies rank social and economic rights over individual's political rights. Finally, the right of a nation to self-determination includes a government's domestic jurisdiction over human rights. This implies that other nations should not interfere with the internal affairs of a state, including its human rights policy.

In general, it is worth noting that the dichotomy regarding the role of values in foreign policy remains relevant to this day. Nevertheless, the concept of “Asian values” today has proven its self-sufficiency, especially in the context of the competition of various models of interaction between states on the international arena.

SECTION 11 GOVERNMENT MANAGEMENT

Дідик Н. Д.
аспірант,

КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ
ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ**

Розбудова цілісної системи громадського здоров'я, що інтегрована в європейську мережу та має на меті збереження здоров'я української нації для нинішнього і майбутніх поколінь, є одним з пріоритетних завдань модернізації системи охорони здоров'я на сучасному етапі державотворення.

В умовах сучасних викликів та загроз, введення в дію 1 жовтня 2023 року прийнятого 6 вересня 2022 року спеціального Закону України “Про систему громадського здоров'я” (№ 2573-IX) [1] не тільки підкреслює пріоритетність розбудови цієї сфери на тлі повномасштабної війни, як у нормативному полі, так і має сприяти запровадженню реальних та ефективних механізмів створення системи громадського здоров'я, з чітко визначеними компетенціями усіх суб'єктів владних повноважень, задіяних у розбудові.

Вбачається, що модернізація системи громадського здоров'я в умовах триваючих воєнних дій на території України, в першу чергу, потребує переосмислення загальнонаціональної візії щодо подальшого розвитку системи громадського здоров'я. Сьогодні у фахових колах з цього питання висловлюються діаметрально різні думки: як-то створення абсолютно нової системи громадського здоров'я, що передбачає зміну механізмів управління і впровадження нових інститутів (на кшталт зарубіжних моделей управління), так і відбудова раніше існуючої системи охорони здоров'я, її інфраструктури, що формувалась у радянські часи та трансформувалась за роки незалежності аж до початку повномасштабного вторгнення рф.

Наразі в країні триває громадське обговорення, оприлюдненого навесні 2023 року МОЗ України проекту Стратегії розвитку системи охорони здоров'я до 2030 року (надалі - Стратегія). Візією Стратегії є створення такої системи охорони здоров'я України, за ефективного функціонування якої кожна людина матиме повноту можливостей подбати про своє здоров'я, підтримувати, зберігати його та отримувати найвищий доступний рівень медичної допомоги незалежно від обставин, а особи та суб'єкти, залучені до її надання матимуть прозорі та ефективні інструменти для реалізації власного потенціалу та впливу на формування політик щодо охорони здоров'я на всіх рівнях [2]. Аналіз запропонованих урядом шляхів реалізація цієї Стратегії дає підстави говорити про певну декларативність низки положень та необхідність подальшого удосконалення організаційно-правового механізму функціонування системи громадського здоров'я, з врахуванням існуючих в Україні реалій та міжнародного досвіду і практики публічного управління у даній галузі.

Незважаючи на окрему декларативність положень Стратегій та певний популізм навколо провадження медичної реформи, реальним та ефективним кроком до розбудови системи громадського здоров'я, яка б ґрунтувалась на найкращих зарубіжних практиках і світових стандартах у національній сфері охорони здоров'я, на наш погляд, стало прийняття базового Закону України “Про систему громадського

здоров'я". Закон визначив організаційно-правові та соціально-економічні засади функціонування системи громадського здоров'я в Україні, регламентує суспільні відносини у сфері громадського здоров'я та санітарно-епідемічного благополуччя населення, конкретизує правовий статус суб'єктів у цій сфері, встановлює організаційно-правові основи здійснення державного нагляду (контролю) у сферах господарської діяльності, які можуть становити ризик для санітарно-епідемічного благополуччя населення стало лише поштовхом для подальшого удосконалення законодавства у сфері громадського здоров'я та трансформації існуючих механізмів управління досліджуваними суспільними відносинами.

Ще одним дієвим інструментом в процесі удосконалення національної системи громадського здоров'я є співпраця Міністерства охорони здоров'я України з міжнародними інституціями в рамках міжнародних проєктів (Проєкт USAID "Розбудова стійкої системи громадського здоров'я" (2022-2027 рр.); Проєкт ЄС "Надання підтримки Україні в розвитку сучасної системи громадського здоров'я"). Заходи, запропоновані в межах таких проєктів, в першу чергу, спрямовані на підвищення потенціалу ключових інституцій системи громадського здоров'я щодо виконання базових завдань, а саме: попереджувати, виявляти та реагувати на загрози громадському здоров'ю; забезпечити надання критично важливих функцій громадського здоров'я у кризовий період; посилити стійкість громад до потенційних ризиків громадського здоров'я; розширити доступ до послуг у сфері психічного здоров'я [3].

Таким чином, сучасні тенденції розвитку системи громадського здоров'я обумовлені впливом негативних детермінант на загальний стан громадського здоров'я населення (зростання рівня захворюваності населення; ментальне виснаження та накопичення низки психологічних та психічних проблем; зростанням рівня загальної та передчасної смертності населення; низький рівень доступу до медичних послуг та лікарських засобів; втрата попередніх сталих умов якісного життя та проживання в несприятливих санітарно-гігієнічних умовах тощо) обумовлюють нагальну потребу модернізації механізмів та розробці нових напрямів державної політики в сфері громадського здоров'я. Отож, суспільству в цілому, владі на усіх рівнях спільно із громадським інституціям необхідно спільно долати виклики, які сьогодні впливають на сферу громадського здоров'я та здоров'я кожного українця.

Список літератури

1. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06.09.2022 року № 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>

2. Про схвалення Стратегії розвитку системи охорони здоров'я до 2030 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2023 році: Проєкт Розпорядження КМУ URL: <https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F/UKR%20Health%20Strategy%20Feb%202024.2022.pdf>

3. Розбудова стійкої системи громадського здоров'я (2022-2027 рр.). URL: https://pactukraine.org.ua/sites/default/files/pdf/Activity%20_Ukr.pdf

УДК 351

Кузьменко К. Е.

аспірант,

КЗВО "Вінницька академія безперервної освіти"

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ

Трансформаційні процеси у державному регулюванні національного ринку фінансових послуг, що були запроваджені у липні 2020 року, а саме спліт регулювання, мало на меті удосконалення функцій із державного регулювання даного сектора. Існуюча в країні понад 15 років модель з трьома уповноваженими регуляторами ринку фінансових послуг (Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг (далі – Нацкомфінпослуг) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР); Національний банк України (далі - НБУ)) продемонструвала свою неефективність, невідповідність міжнародним практикам регулювання та неспроможність реагувати на сучасні виклики і загрози. Подібна недостатня дієвість механізмів державного регулювання діяльності на ринку фінансових послуг впродовж майже усього періоду незалежності була обумовлена низкою чинників, серед яких: недосконалість нормативно-правової бази; дублювання функцій органами нагляду та регулювання; надмірна зарегульованість дозвільних процедур фінансовим установам; невідповідність міжнародним стандартам регулювання та рекомендаціям МВФ щодо впровадження європейської практики розподілу державних функцій у галузі фінансових послуг.

Старт спліт реформи став початком трансформаційних змін у НБУ та НКЦПФР як у державних інституціях, наділених владними повноваженнями щодо реалізації регулятивних, контролюючих та наглядових функцій. Адже, запроваджена у 2020 році реформа передбачала, по-перше, ліквідацію Нацкомфінпослуг; по-друге, перехід повноважень щодо державного регулювання та нагляду на ринку фінансових послуг лише двом суб'єктам - НБУ (контролює фінансову, страхову, лізингову діяльність, роботу кредитних спілок, ломбардів і бюро кредитних історій) та НКЦПФР (регулює та контролює фонди фінансування будівництва, а також діяльність альтернативних/недержавних пенсійних фондів); по-третє, створення дієвого механізму реалізації та захисту прав споживачів фінансових послуг.

Забезпечення оптимального балансу публічних і приватних інтересів у державному регулюванні ринку фінансових послуг України на сучасному етапі є необхідною умовою подальшого розвитку ринку фінансових послуг, посилення довіри до нього та наближення до визнаних у світі стандартів надання фінансових послуг. Оптимізація балансу приватно-правових і публічно-правових інтересів передбачає з'ясування основних моделей їх співвідношення при державному регулюванні ринку фінансових послуг, що останніми роками відбувається під впливом таких чинників як пандемія COVID-19 та запровадження режиму воєнного стану в Україні.

Будучи однією з найважливіших складових фінансової та економічної систем, ринок фінансових послуг потребує дієвого та ефективного державного регулювання, тому в умовах повномасштабної війни в Україні, втручання суб'єкта владних повноважень у приватне право особи може бути виправданим коли це є надзвичайно необхідним для захисту суспільних (публічних) інтересів. Вбачається, що на сучасному етапі державотворення в Україні, в умовах дії неочікуваних викликів та загроз, одним з критеріїв забезпечення такого балансу має стати обов'язковість дотримання розумного співвідношення (пропорційність) між метою, досягнення якої

передбачається для захисту суспільного (публічного) інтересу, та засобами, які використовуються для її досягнення.

На мультидисциплінарну та комплексну природу відносин у сфері надання фінансових послуг вказує той факт, що різні аспекти державного регулювання цього ринку досліджували представники багатьох галузевих наук. Незважаючи на значний внесок у розвиток даної проблеми, варто вказати, що питання забезпечення справедливого балансу публічного і приватного інтересу при здійсненні державного регулювання ринку фінансових послуг на сучасному етапі державотворення потребують свого вирішення, а саме:

По-перше, чи проведення спліт регулювання, що розпочате у 2020 році насправді сприяло удосконаленню функцій із державного регулювання ринку фінансових послуг і має наслідком створення в Україні модерної моделі регулювання діяльності з надання фінансових послуг, що враховує засадничі положення директив ЄС.

По-друге, чи після спливу майже трьох років, після розпочатої реформи у царині державного регулювання ринку фінансових послуг запрацював новий інструментарій державного регулювання даної галузі та чи виявив він свою ефективність в Україні.

По-третє, які негативні та позитивні наслідки має вплив на трансформаційні процеси в механізмі державного регулювання на сучасному етапі державотворення такі детермінанти як пандемія коронавірусної хвороби та військова агресія РФ.

По-четверте, чи стане запровадження новітніх підходів у нагляді на ринку фінансових послуг (дерегуляційні процеси) у зв'язку із запровадженням воєнного стану, ефективним інструментом державного регулювання з боку НБУ та НКЦПФР.

По-п'яте, концептуальне бачення на рівні державної політики, що здійснення державного регулювання сфери фінансових послуг має реалізовуватись з чітко визначеними національними пріоритетами (публічний інтерес) і за умови стійкої рівноваги між імперативним впливом держави на даний сектор економіки і гарантованим рівнем захищеності надавачів та споживачів фінансових послуг (приватний інтерес) сприятиме формуванню модерних механізмів державного регулювання в Україні.

УДК 351

Лопаткіна О. О.

аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Національний технічний університет "Дніпровська політехніка"

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В МЕДИЧНІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ВІЙНИ

В сучасному світі, насиченому складними взаємозв'язками та конкурентною боротьбою, ефективність партнерства стає ключовим фактором для досягнення успіху в різних сферах життя. Чи йдеться про бізнес, соціальні відносини чи глобальні ініціативи, співпраця та взаємодія стають необхідністю для вирішення складних завдань й досягнення спільних цілей. Ефективність партнерства вимагає не лише визначення чітких цілей, але і взаєморозуміння, довіри та високого рівня комунікації. У цьому контексті, вивчення та розуміння принципів ефективного партнерства стає невід'ємною складовою для тих, хто прагне досягти взаємовигідних результатів у спільних діях.

Державно-приватне партнерство у сфері охорони здоров'я визнається ключовим фактором для забезпечення ефективності та доступності медичних послуг населенню,

адже дана форма співпраці дозволяє об'єднати ресурси та знання обох секторів, максимізувати ефективність системи охорони здоров'я та покращити якість медичного обслуговування [2, с. 211]. Органи державної влади, маючи широкий спектр охоплення та ресурси, визначають стратегічні напрямки та стандарти надання медичних послуг. У той же час, приватні медичні установи можуть забезпечити інноваційні та конкурентоспроможні послуги, покращуючи тим самим загальний стандарт лікування та діагностики.

Важливим аспектом такого партнерства є забезпечення рівного доступу до медичної допомоги для всього населення. Спільні програми та ініціативи можуть адресувати проблеми нерівності в охороні здоров'я, забезпечуючи екітабельний розподіл ресурсів та послуг.

Варто наголосити, що державно-приватне партнерство в медичній сфері сприяє інноваціям, забезпечуючи швидке впровадження нових технологій та методів лікування, а це в свою чергу особливо важливо у контексті швидких змін в сфері медицини та науки.

Державно-приватне партнерство в цій сфері може бути критичним аспектом забезпечення ефективної медичної допомоги в умовах війни. Наприклад, Елізабет Андерсон – професор у Мічиганському університеті Джона Дьюї, в своїх наукових розробках відзначає низку переваг та викликів такого партнерства [1, с. 39]. Так, до основних переваг віднесено таке:

- приватні медичні установи можуть надавати додаткові ресурси, такі як ліжка, обладнання та медичний персонал, що полегшує навантаження на державні медичні заклади;
- приватні установи часто можуть швидше мобілізувати ресурси та реагувати на зростання потреб у медичній допомозі в порівнянні з бюрократичними процесами державних структур;
- приватні медичні установи можуть мати доступ до сучасного обладнання та технологій, що поліпшує якість та ефективність надання медичної допомоги;
- приватні установи можуть бути більш гнучкими та швидше адаптуватися до змін у ситуації війни [1, с. 47].

Водночас у важливих сферах, таких як надання медичної допомоги в умовах війни, державно-приватне партнерство може виявитися необхідним, проте воно несе із собою ряд викликів та обмежень, серед них можна відзначити таке:

- державні бюджети можуть бути обмеженими в умовах війни, що ускладнює фінансування партнерства з приватним сектором;
- ризик виникнення нерівності у доступі до медичної допомоги, оскільки приватні медичні послуги можуть бути дорожчими та недосяжними для деяких верств населення;
- недостатня координація між державними та приватними установами може викликати проблеми у розподілі ресурсів та організації медичної допомоги;
- необхідність визначення чітких механізмів контролю, етичних стандартів та прозорості в умовах війни [1, с. 62].

В свій час Ендрю Радін – політолог корпорації RAND, дослідження якого зосереджені на європейській безпеці та розбудові партнерських державних інституцій, наголосив на тому, що сучасні аспекти ефективності партнерства між державними органами влади та приватними медичними установами в умовах війни включають ряд важливих факторів:

- необхідності розширення ресурсів, – приватні медичні установи можуть полегшити навантаження на державні медичні заклади;

– швидкій мобілізації ресурсів, – приватні установи можуть швидше реагувати та мобілізувати ресурси для надання необхідної медичної допомоги в умовах війни порівняно з бюрократичними процесами державних структур;

– технічній інновації, – приватні установи можуть впроваджувати сучасне обладнання та технології, що сприяє покращенню якості та ефективності медичної допомоги [3, с. 109].

Державно-приватне партнерство у медичній сфері набуває особливої важливості в умовах війни. В таких кризових ситуаціях обидві сторони мають свої унікальні ресурси та експертизу, які можуть бути вирішальними для збереження життя та забезпечення медичної допомоги населенню. Органи державної влади мають можливість координувати та контролювати масштабні операції в області охорони здоров'я, мобілізувати ресурси і забезпечити стратегічне планування [4, с. 75]. У той же час приватні медичні установи можуть приносити інновації та швидкість реакції на екстрені ситуації, що забезпечує більш ефективне функціонування системи в цілому.

Спільна робота між цими двома секторами дозволяє оптимізувати використання ресурсів, уникати дублювання зусиль та максимально ефективно використовувати медичні потужності, адже це особливо важливо в умовах війни, коли кожна мить має значення для порятунку життів та відновлення здоров'я постраждалих. Партнерство також допомагає створити єдину систему обміну інформацією між державними та приватними структурами, що сприяє оперативній реакції на кризові ситуації та координації зусиль для забезпечення належної медичної допомоги всім, хто потребує [4, с. 81]. Таке партнерство стає ключовим елементом успішної відповіді на виклики війни і сприяє збереженню життя та здоров'я громадян.

Отже, державно-приватне партнерство в медичній сфері є невід'ємною складовою системи забезпечення медичної допомоги в умовах війни. Взаємодія цих секторів дозволяє максимально використовувати їхні унікальні ресурси та експертизу та забезпечити ефективне реагування на кризові ситуації в процесі надання необхідної медичної допомоги населенню. Таке партнерство має переваги в сфері стратегічного планування, координації операцій та оптимізації використання медичних ресурсів. Органи державної влади забезпечують регульовальну та організаційну структуру, тоді як приватні медичні установи додають гнучкість, інновації та оперативність в системі охорони здоров'я.

Взаємодія сприяє створенню єдиної системи, яка здатна ефективно реагувати на виклики, зумовлені війною. Важливо зауважити, що такий підхід дозволяє не лише рятувати життя та здоров'я, але і зберегти ефективність медичної системи навіть у найскладніших умовах.

Список літератури

1. Anderson E. Private Government: How Employers Rule Our Lives (and Why We Don't Talk about It). Princeton University Press. 2019. 224 p.

2. Preker A., Liu X., Velenyi E. Public Ends, Private Means: Strategic Purchasing of Health Services. Public Ends, Private Means: Strategic Purchasing of Health Services. World Bank Publications. 2007. 414 p.

3. Radin A. Institution Building in Weak States: The Primacy of Local Politics. Georgetown University Press. 2020. 373 p.

4. Thomson J. Conflict and Cooperation in Intelligence and Security Organisations: An Institutional Costs Approach. Routledge. 2023. 238 p.

SCIENTIFIC PUBLICATION

**CURRENT ISSUES OF SCIENCE, EDUCATION AND
TECHNOLOGY IN UKRAINE AND THE WORLD
MATERIALS OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE
December 29, 2023
Tampere, Finland**

English, Ukrainian and other

Editor-in-Chief: Mattila J.

Technical editor: Laakso T.

Artistic editor: Niemi N.

Corrector: Tikkanen A.

Typesetting and Editorial: Heino V.

Graphic Designer: Toivonen A.

Passed for printing 29.12.2023. Format 60x90/16
Offset paper. Printing – risography. Conventionally printed sheets 4,1
Typeface Cambria Math.

Circulation 700 copies. Зам. № 88/1/217

Yliopistonkatu 58, 33100 Tampere, Finland

All rights reserved.

The authors are responsible for the content of the materials.

The editorial board may not share the opinions of the authors.

Official website: <http://www.economics.in.ua>

